

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

ANTON DONÇEV’İN “AYRILIK ZAMANI (VREME RAZDELNO)”
ADLI ESERİNDE YENİÇERİ, OSMANLI VE TÜRK İMGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Reyhan TOPÇUOĞLU

ANKARA, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

ANTON DONÇEV'İN “AYRILIK ZAMANI (VREME RAZDELNO)”
ADLI ESERİNDE YENİÇERİ, OSMANLI VE TÜRK İMGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Reyhan TOPÇUOĞLU

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Zeynep ZAFER

Ankara, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

ANTON DONÇEV’İN AYRILIK ZAMANI (VREME RAZDELNO) ADLI
ESERİNDE YENİÇERİ, OSMANLI VE TÜRK İMGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Reyhan TOPÇUOĞLU

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Zeynep ZAFER

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Zeynep ZAFER

2- Prof. Dr. Özlem PARER

3- Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR

Tez Savunması Tarihi

26.12.2022

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Prof. Dr. Zeynep Zafer'in danışmanlığında hazırladığım "Anton Donçev'in Ayrılık Zamanı (Vreme Razdelno) Adlı Eserinde Yeniçeri, Osmanlı ve Türk İmgesi" başlıklı tezimin içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

26.12.2022

Reyhan TOPÇUOĞLU

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iv
ÖN SÖZ	v
GİRİŞ.....	1
1. ANTON DONÇEV’İN HAYATI, SANATI VE BAKIŞ AÇISI	4
1.1. Anton Donçev’in Hayatı	4
1.2. Anton Donçev’in Yazarlığı, Bakış Açısı Ve Dönemin Edebiyatına Etkisi	7
1.3. Anton Donçev’in Sanat Yaşamı Boyunca Aldığı Önemli Ödüller	9
2. TARİHİ GELİŞMELER VE AYRILIK ZAMANI ADLI ROMAN	12
2.1. XIV. Yüzyıl Sonrasında Meydana Gelen Gelişmeler	12
2.2. XVIII. Yüzyıl Sonrasında Meydana Gelen Gelişmeler	13
2.3. Yakın Bulgar Tarihinde Meydana Gelen Gelişmeler	15
2.4. Anton Donçev’in Romanının Siyasi Boyutu	24
3. AYRILIK ZAMANI ADLI ROMANIN MATERYAL UNSURLARININ İNCELENMESİ.....	31
3.1. Ayrılık Zamanı’ndaki Anlatıcı Tipleri.....	32
3.2. Ayrılık Zamanı’ndaki Kişiler Ve Karakterizasyon.....	39
3.3. Ana Karakterler.....	41
3.4. Anlatıcı Tipler.....	42
3.5. Tipler.....	45
3.6. Ayrılık Zamanı Adlı Romanın Vaka-Olay Örgüsü.....	50

3.7. Ayrılık Zamanı Adlı Romanda Zaman	75
4. YENİÇERİLİK GELENEĞİ VE AYRILIK ZAMANI'NIN DÖNEM GERÇEKLERİ TEMELİNDE İNCELENMESİ	77
4.1. Osmanlı Askerlik Sisteminde Devşirme Sistemi ve Yeniçeri Ocakları	77
4.2. Ayrılık Zamanı'na Göre Devşirme Sistemi ve Yeniçeri Ocakları.....	81
4.3. Ayrılık Zamanı'nda Devlet Sistemine Eleştiri.....	86
5. BATI VE BULGAR EDEBİYATINDA OSMANLI VE TÜRK İMGESİ.....	90
5.1. İmge Nedir?	90
5.2. Batı Edebiyatında Osmanlı ve Türk İmgesi.....	92
5.3. Anton Donçev'i Etkileyen Akım ve Yazarlar.....	95
5.4. Bulgar Edebiyatında Osmanlı ve Türk İmgesi	97
6. AYRILIK ZAMANI'NIN ANLATIMIYLA YENİÇERİLER, OSMANLI VE TÜRK İMGESİ	101
6.1. Romana Yüklenen Büyük Görev	101
6.2. Yeniçeri İmgesi.....	106
6.3. Osmanlı İmgesi	116
6.4. Türk İmgesi.....	119
SONUÇ	124
KAYNAKÇA.....	127
TÜRKÇE KAYNAKLAR	127
BULGARCA KAYNAKLAR	130
İNTERNET KAYNAKLARI	133

ÖZET	137
ABSTRACT	140

KISALTMALAR

a.g.e. : adı geçen eser

a.g.t. : adı geçen tez

BKP : Bulgaristan Komünist Partisi

bkz. : bakınız

BNR : Bulgar Ulusal Radyosu

BNT : Bulgar Ulusal Televizyonu

ed. : Editör

fr. : Fransızca

KM : kaynak metin

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

ör. : örneğın

s. : sayfa

SBP : Bulgar Yazarlar Birliğı

TDK : Türk Dil Kurumu

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğeri

ÖN SÖZ

“Coğrafya kaderdir” söylemini hepimiz işitmişizdir bir şekilde ama işittiğimiz bu söylem hepimizin aklında farklı çağrışımlar uyandırmıştır. Bu çağrışımlar doğal olarak bizim geçmiş yaşantımız ve o an içinde bulunduğumuz şartlara göre şekillenebilir. Bazılarımız bu söylemi ekonomik şartlar açısından, bazılarımız yaşadığı yer, köy, şehir kasaba açısından, bazılarımız da hayatta ulaşmayı istediği hedefler açısından değerlendirebilir. Algılama şekli ne olursa olsun sonuçta değişmeyen tek şey vardır. O da doğduğumuz yerin hayatımız üzerinde çok büyük bir etkisinin olduğudur. Daha açık bir ifade ile söylemek gerekirse dünyaya geldiğimiz yer hayatımızı şekillendiren ana sebeplerin başında yer almaktadır.

Çalışmamızın amacı hiç kimseye tarih dersi vermek veya başka bir dilde yazılan bir romanın incelemesini yapabildiğimizi göstermek değildir. Bir tek amacımız vardır. O da, Bulgaristan’da yaşayan Müslüman Pomak ve Türklerin doğdukları topraklarda maruz kaldıkları muamelelerin neler olduğunun tarihe not düşülmesi ve dünyaya gelmiş/gelecek nesillere aktarılmasıdır.

Ben, 1979 yılında tezimde de sık sık bahsettiğim Rodopların şirin mi şirin, yemyeşil ve küçücük bir köyünde Türk bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldim. Çocukluğum ilk kendimi bildiğim anlardan itibaren bir çocuğun isteyebileceği şartlarda ve şekildeydi. Ama büyümeye ve artık etrafımda olup bitenleri anlamlandırmaya başladığımda içinde bulunduğumuz durumun pek de kolay olmadığını fark ettim. Ailem, ben ve benden iki yaş küçük kız kardeşime, bu topraklarda yaşayan birçok ailenin yaptığı gibi, etrafta olup bitenleri hissettirmemek için elinden geleni yapıyorlardı. Çabalıyorlardı ama bu durumu ne kadar devam ettirebilirlerdi ki? Bulgaristan topraklarında yaşayan ve Osmanlıdan miras kalan insanların yaşamları dönem itibarıyla oldukça güçleşmiş ve totaliter rejimin baskıları hayatın her alanında hissedilir olmuştu.

Karşı karşıya kaldığımız ilk ve en acı olay, insanın yüzünü kesen bir kılıcın hissettirdiği acıyı anımsatan soğuk bir Rodop sabahında evimizin kapısından çıktığımızda, annemin kız kardeşim ile birlikte bizi alıp götürdüğü köyümüzün meydanında yaşadıklarımızdı. Olaydan sonra soğuk yüzünden yüzüm kıpkırmızı olmuş bir halde koşarak geldiğim ve derin bir sessizlik içinde aile fertlerimizin başında beklediği, ana dilimdeki anlamının daha sonradan soba olduğunu öğrendiğim ama bana “peçka” (печка) diye öğretilen sıcak nesnenin başında, altı yaşında bir çocuk olarak anlamıştım ki artık dünden daha farklı bir hayatımız olacaktı.

O günden sonra doğarken kulağıma fısıldanan adım da dahil yaşadığımız topraklarda hayatımız hiç aynı olmadı ama değişen durumlar ve zorluklar da bizi yıldırmadı. Zamanla yaşananların sebeplerini anlamaya, neden “öteki” olarak nitelendirildiğimizi anlamlandırmaya başladık. Bir sabah kalktığımda “Reyhan” olan adım ne olmuştu da gün sonunda “Radi” olmuştu?

İkinci yaşadığım, aynı dönemlerde annem ile birlikte başımızdan geçen başka bir olaydı. Yine bir kış günü annem ile birlikte Kırcaali şehrinin pazarına gitmiştim. Doğal olarak çocuk masumluluğu ile annemden isteklerim oluyordu. Annem o gün nedense biraz tedirgin biraz da gergindi ama bunu anlayabiliyordum çünkü köyümüzden çıkıp şehre gelmek için bindiğimiz trenin kalktığı istasyondan itibaren her yer üniformalı askerler/polisler ile doluydu. Herkesi durduruyor ve kontrol ediyorlardı. Pasaportu veya kimliği olmayanın trene binmesine müsaade etmiyorlar hatta sadece bununla yetinmeyip sert bir şekilde de kızıyorlardı. Kızdıkları, bağırıp çağırdıkları insanların arasında özellikle yaşlı ve Bulgarca konuşmayı bilmeyen insanların olması sanırım annemi Bulgarca bilmesine rağmen ürkütmüştü. Hal böyleyken benim de isteklerim annemi daha da germiş ve zaman zaman bana - “Dur oğlum! - Yapma oğlum!” diyerek sessiz bir şekilde kızıyordu. Tam böyle bir anda annemden “domat” (домат) demek sureti ile domates istediğimi hatırlıyorum. Bunun üzerine arkamdan trençkotlu bir adam gelerek beni kucağına aldı. Başka bir adam da

annemin kimliğini istedi. Sebebini de açıklarken, benim Türkçe konuştuğumu ve Polis Merkezi'ne gitmeleri gerektiğini ifade etti. Biz annemle o gün tam 24 saat, benim Türkçe olarak domates istediğimden dolayı nezarete kaldık. Bir çocuk olarak ilk defa demir parmaklık görmüş ve yaşadığım korkuyu uzun süre atlatamamıştım.

Üçüncü olay da erkek çocuğu olmam dolayısıyla dini ve örfi adetlerimize göre sünnet olmam gerektiği zaman yaşandı. Sünnetin yasak olmasından dolayı hiç kimsenin özellikle evde bulunmadığı sadece babaannemin¹ olduğu bir akşam kapımızı çalan ve bir daha hiç görmediğim orta yaşlı bir büyüğümüz tarafından karanlık bir kömürlükte sünnet edildiğimi hatırlıyorum, o kadar. Olaydan sonra hatırladığım diğer bir husus da bir süre okula gitmediğim ve güya beni merak eden Bulgar öğretmenimin de bir kaç defa evimize geldiğidir.

Dördüncü olay benim açımdan daha da hüznü çünkü 2004 yılında vefat eden babaannem ve 2016 yılında kaybettiğim babam arasında geçen ve her hatırladığımda ikisini de ne kadar özlediğimi fark ettiğim bir olay. Rodopların özelliği itibarıyla toprakları tütün yetiştirmeye uygun ve verimlidir. Benim ailem de Rodoplarda yaşayan her Müslüman ve Türk gibi tütün işi ile meşguldü. Bir tek babam devlet görevlisi olarak çalışıyordu. Türkiye'de muhtarlık makamına denk gelen ancak yetkili olduğu idari/mülki sınırlar itibarıyla ilçe büyüklüğündeki bir yerin yöneticisiydi. Bir gün bölgenin valisi/yöneticisi ile birlikte sorumlu olduğu arazi, köy, kasabaları denetlerken, tütün tarlasında çalışan babaannem ile karşılaşır ve vali babama tarlada çalışan kadının yasak olmasına rağmen neden şalvar giydiğini sorar. Babam, bunun kasıtlı bir soru olduğunu anlar ve bilmediğini söyler. Bunun üzerine vali babamı da alarak aracından iner ve babaannemin yanına gelir. Bulgarca, babaanneme şalvarı hemen çıkartmasını yoksa onu tutuklatacağını söyler.

¹ Sonradan Türkiye'de öğrendim ki, evin en yaşlı kadınları yasak olan sünnetin sorumluluğunu üstlenerek sünnetçileri hapisten korumuşlardır. Bu nedenle onlardan bazıları mahkûm edilerek hapisle cezalandırılmıştır. Bu konuda bkz.: Zafer, Zeynep, "Bulgaristan'da Zorunlu Asimilasyona Karşı Mücadele ve Kadın", International Journal of Social Sciences Volume 2/2, 2018, s. 1-11.

Babaannem, Bulgarıyı çok iyi bilmediğinden ne dendiğini tam olarak anlamaz ve cevap veremez. Bunun üzerine vali, babamdan derhal gereğini yapmasını ister. Babam böyle bir şeyin mümkün olmadığını, kızdığı kadının annesi olduğunu, isterse kendisine işlem yapabileceğini söyler. Durumun ciddiyetini anlayan babaannem, gözü önünde işlem yapılma ihtimali ile karşı karşıya kalan oğluna zarar gelmemesi için üstündeki şalvarı çıkartır ve valinin yüzüne atar. Çıkarttığı şalvarının yerine de tütün demetlerini toplamak için kullanılan çuvalı geçirir. Yaşanan bu olaydan sonra ailecek şahit olduğumuz en hüznü şey babamın uzun yıllar bu olaydan her bahsettiğinde gözlerinin yaş ile dolduğu ve annesinin kendisi için yaptığını asla unutmadığıdır. Bu ve buna benzer olaylar muhtemelen sadece benim ailemin başına gelmemiştir. Daha nice olaylar vardır ki bugün bile birçok ailenin hayatında bir travma olarak devam etmektedir.

Yaptığımız çalışma neticesinde şunu anladım ki Bulgaristan'da yaşayan Müslüman Pomak ve Türklerin maruz kaldıklarının en baştaki sebebi Bulgar tarihçi ve sözde bilim, siyaset insanlarının XVIII. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan akımlara kapılarak ulus bir devlet yaratma isteği ve bunun için gerçekler ile örtüşmeyen temaları kullanarak kendi halklarını diğerlerine yani bize karşı provoke etmeleri idi. Dolayısı ile bu topraklarda beş yüz yıl hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu da bu noktada suçlanacak tek ve en güzel motifti.

Geçmişin suçlusu elbette cezasız kalmayacaktı ama artık Osmanlı olmadığına göre miras kalanlar bunu üstlenecekti. İşte bu suçlu o tarihlerde biz; yani Balkanlarda Osmanlı mirası olarak kalan Türk ve Müslümanlardık. Bizler, Bulgaristan Prensiğinin kuruluşundan hemen sonrasında ortaya atılan iddiaya göre İslamiyet'i zorla kabul etmiş Bulgarlardık aslında, o yüzden aslımıza dönmemiz gerekiyordu. Bu dönüşümün de ilk aşaması adlarımızın değiştirilmesi ve ana dilimizin yasaklanmasıydı. Diktatör bir komünist devletin başında bulunan Bulgar yetkilileri, utanç verici bu zorunlu asimilasyona, şovenizmi hiç aratmayan aşırı Bulgar milliyetçiliğinin ortaya çıktığı döneme (1762-1878) verilen *възраждане* (hiç benzerliği olmadığı halde Batıdaki Rönesans'la kıyaslanmaktadır) adından

esenlenerek Türk ve Müslümanlara yönelik uygulanan acımasız etnik temizlik sürecine *Възродителен процес* (yeniden doğuş süreci veya (Bulgar) kökenine dönüş süreci) adını verecek kadar küstahlaşmıştı.

Tezimi hazırlarken özellikle başımızdan geçenleri aktarabileceğim, ortaya atılan bir takım tez ve sözde edebi ürünler ile Balkanlarda oldukça olumsuz olarak algılanan ‘Osmanlı’yı anlatabileceğim ve gelecek kuşaklara ışık tutabilecek bir konu seçmeye çalıştım.

En başta, bu konuyu seçmemde beni özellikle yönlendiren, sahip olduğu bilgi birikimi ve tecrübe ile sürekli destek çıkan, olumlu tavrı, göstermiş olduğu sabır ve sürekli cesaretlendiren yönüyle motivasyonumu tekrar tekrar kazanmamı sağlayan ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum danışmanım Prof. Dr. Zeynep Zafer’e, şükranlarımı ve saygılarımı sunarım. Ayrıca tez çalışmam esnasında beni hiç yalnız bırakmayan, yaptığı girdiler ile konuya farklı bakış açısından bakmamı sağlayan, teknik bilgi desteğini hiç esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Sadık Hacı’ya ve son olarak da en zor anlarımda yanımda olduklarını hissettiren sevgili eşime, biricik kızıma, anneme, kız kardeşime ve kocaman aileme sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

GİRİŞ

Bulgar halkının sözde uzun dönemli tarihi geçmişine bakıldığında; Orta Çağ'da Bizans ile girişmiş olduğu egemenlik mücadelesi, kendi içinde yaşadığı bir dizi taht kavgası sonucunda birliğini sağlayamaması, Ortodoks dünyasının dini merkezi olma mücadelesi ve beş yüz yıl süren Osmanlı egemenliği dolayısıyla muhtemeldir ki ulusal kimlik duygusu zedelenmiş olabilir. Ancak Fransız İhtilali ile ortaya çıkan ulus devlet bilinci, Bulgarlarda; yaşadıkları bu belirsizliği veya daha açık bir ifade ile ulusal bilinç eksikliğini tamamlayabilecekleri umudunu ateşlemiştir. Bundan sonra Bulgarlar, kültürlerinin, dinlerinin ve yaşam tarzlarının medeni dünyaya ait olduğunu kanıtlamak maksadıyla, günümüzde de halen varlığını sürdüren birçok tema üretme faaliyetine başlamıştır. Bulgar halkının milli bilincinde, biliminde, sanatında ve edebiyatında var olan bu mitlerin varlığını günümüze kadar sürdürmesinin muhtemel sebebi de bu düşünce temelinde inşa edilmiş olmasıdır.

Bulgarlar, bu durumu kabul etmedikleri gibi ürettikleri tezlerinde de inkâr edemedikleri Osmanlı dönemini sert ve hakaret dolu bir dil ile milli bilinçlerini güçlendirmek maksadıyla eleştirmektedirler. Osmanlıyı kullanarak, Türkleri Balkanların yok edicileri ve aynı zamanda kendilerini zorla Müslüman yapan birer katil ve canavar olarak göstermektedirler. Onlara göre, Osmanlı'nın toprakları üzerindeki uzun süreli varlığı Bulgar halkının kötü durumda bulunmasının başlıca sebebidir. Oysa bugün bile sadece Bulgaristan'da değil tüm Balkanları dolaştığımızda Osmanlı döneminden kalan kültürel mirasın ne denli derin ve köklü olduğu görülebilmektedir.

Tarihçi Ayşe Kayapınar: *“Bulgaristan, ülkede yaşayan Müslüman Türklere yönelik politikalarını meşru zemine oturtmak için de tarih, edebiyat ve sanat*

eserlerinden istifade etmiştir”² diyerek konuyu özetlemekte ve Bulgar edebiyat/sanat eserlerinde Türkler ile ilgili olumsuz imaj üretme çalışmalarını kronolojik dönemler halinde sınıflandırmaktadır. Ayrıca, “93 Harbi’nden sonra Bulgaristan’ın sınırları içerisinde yaşayan Türk azınlığının bir taraftan “beş asır” boyunca Bulgarlara esaret yaşatmış Osmanlıların torunları oldukları telkin edilmiş ve bundan dolayı kendilerinden öç alınması gerektiği yönünde bir politika güdülmüştür.”³ diyerek Bulgaristan’da yaşayan Pomak ve Türklerin karşı karşıya kaldıkları suçlamalara açıklık getirmektedir.

Bulgarların iddia ettiği bu suçlamaların cevabını vermek için bugüne kadar değişik çalışmalar yapılmasına rağmen özellikle totaliter rejim döneminde ortaya atılan, Pomak ve Türklere karşı yapılan hakaretlerin sembolü haline gelen bazı sözde eserler ülkemizde neredeyse hiç bilinmemektedir.

Bu sebeple çalışmamızda Bulgar edebiyatının aşırı milliyetçilik kokan, totaliter rejim dönemi esnasında ortaya atılan ve edebiyat çevreleri tarafından aşırı derecede mübalağa edilen, yayımlandığı tarihten itibaren Bulgaristan topraklarında yaşayan Pomak ve Türklerin yaşamlarında derin yaralar bırakan, propaganda amaçlı yazıldığına şüphe olmayan ve bugüne kadar incelemesi yapılmayan Anton Donçev’in “Ayrılık Zamanı” adlı romanını seçtik.

Kitabı, yazarının kaleme alırken yaptığıının tam aksine tarihi gerçekler temelinde analiz ettik ve gerçekçi bir yaklaşım ile gereken cevap vermeye çalıştık. Yaptığımız araştırmalar ile Bulgaristan tarih yazımında ve edebiyatında yeniçeriler, Osmanlılar ve Türkler özelinde ortaya atılan iddia, mit, uydurma hikâye veya gerçeklik temeli olmayan tarihi aktarımların çürütülmesini hedefledik. Diğer bir hedef olarak da

² Kayapınar, Ayşe, “Tarih, Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Asimilasyon Politikalarına Katkısı: Bulgaristan Örneği”, Toplumsal Araştırmalar Kitabı, ed. Dr. Ökkeş Nariç, Ankara 2021, s. 10-11.

³ Kayapınar, Ayşe, a.g.e., s. 11-12.

günümüz Bulgaristan’ında halen bu iddiaların devam edip etmediğini göstermeye çalıştık. Bunları yaparken öncelikle yazarın hayatını ve sanat yaşamını inceledik. Yazarın kitabını yayımlamayı müteakip yazarlığının ne denli değiştiğini ve sanat yaşamı ile aldığı ödüllerin orantılı olmadığı gerçeğini göstermeye çalıştık. Sonrasında söz konusu kitabın ortaya çıkmasına sebebiyet veren tarihi süreçleri ve nedenlerini inceledik.

Kitabın materyal unsurları içerisinde yer alan dil, karakter, vaka-olay örgüsü ve zaman incelemesini yaptık. Elde ettiğimiz sonuçlar ışığında romanda yansıtılan olumsuz yeniçeri, Osmanlı ve Türk imgesinin nasıl aktarıldığını ortaya koyduk. Kendisinden önce Türkler ile ilgili olumsuz imaj örnekleri veren Bulgar tarihçi, edebiyatçı, bilim insanı ve siyasi gelişmelerin yazarın üslubuna olan etkilerini inceledik. Konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynakları tarayarak Donçev’in romanına totaliter rejim tarafından yüklenen görevin ne olduğunu tespit ettik ve kitabın Bulgaristan’da yaşayan Pomak ve Türklerin hayatına olan etkilerini aktardık. Romanın çıkışından çeyrek asır sonra aynı adla beyaz perdeye aktarılan filmin Türkiye ve Bulgaristan arasında yarattığı siyasi krizin etkilerini ve sonuçlarını inceledik. Son olarak da elde ettiğimiz verilerin tümünü bütüncül bir yaklaşım ile derleyerek tezin sonuç bölümünü oluşturduk.

1. ANTON DONÇEV’İN HAYATI, SANATI VE BAKIŞ AÇISI

1.1. Anton Donçev’in Hayatı

Bulgar yazar Anton Nikolov Donçev, 14 Eylül 1930 yılında Bulgaristan’ın Burgaz şehrinde dünyaya gelmiştir. Çocukluğu, babasının Posta Teşkilatındaki görevi sebebiyle sık sık yer değiştirdiklerinden, farklı şehir ve bölgelerde geçmiştir. Yazar, bu durumu kendisi ile yapılan görüşmelerde “*Hiçbir eve doğduğum yer burasıdır. diyemem.*”⁴ diyerek ifade etmiştir. Bu şekilde ifade etmesinin sebebi çok bilinmemekle beraber çocukluk ve ergenlik döneminin farklı yerleşim yerlerinde geçmesi dolayısıyla kendini ait hissettiği bir yer olmadığı ve o zamanlardan kalma çevresinin az olduğu sonucuna varılabilir. 1948 yılında Tırnovo’da lise öğrenimini bitirmesini müteakip girdiği Sofya Üniversitesi Hukuk Bölümü’nden 1953 yılında mezun olmuştur. Okulunu bitirdikten sonra ailesinin kesin olarak yerleştiği yer olan Veliko Tırnovo şehrine dönmüştür. Genç bir avukat olarak Tırnovo Bölge Mahkemesi’nde çalışmaya başlamıştır. Ancak buradaki işi uzun soluklu olmamış ve birkaç ay çalıştıktan sonra işten ayrılmıştır. İlk evliliğini Bulgaristan Satranç Milli Takımı oyuncusu olan Evelina Troyanska⁵ ile yapmış ve bu evliliğinden oğulları Nikola Donçev dünyaya gelmiştir. İlk eşini bir trafik kazasında kaybettikten sonra ikinci evliliğini 2011 tarihinde 79 yaşında iken, Bulgaristan Ulusal Radyosu’nun eski bir muhabiri olan Rayna Vasileva⁶ ile

⁴ “*Биографията на Антон Дончев*”, <https://www.antondonchev.com/static.php/content>, (Erişim tarihi:01.01.2022).

⁵ **Evelina Troyanska**: 1960 ve 1970 yılları arasında Bulgaristan’ın önde gelen kadın satranç oyuncularından ve 1973 yılında Bulgaristan bayanlar şampiyonluğunu kazanmış Bulgaristan Milli Sporcusudur, https://en.wikipedia.org/wiki/Evelina_Trojanska (Erişim tarihi:01.01.2022).

⁶ “*Антон Дончев стана младоженец на 79*”, <https://www.blitz.bg/article/15171>, 23 Януари 2011, (Erişim tarihi:01.01.2022).

yapmıştır. Anton Donçev; Bulgaristan edebiyat çevrelerinde özellikle komünist rejim döneminde en çok gündeme gelen ve yazdıkları 1990'dan sonra birçok defa spekülasyona sebep olmuş yazarlardan birisidir. Uzun yıllar kitaplarının totaliter Bulgaristan rejimi tarafından desteklendiği hususu bu konuların en başında gelmektedir. Aşırı milliyetçi ve hırslı yapısı ile dikkat çeken yazar, bunu hiçbir zaman inkâr etmemiş hatta *“Yazmaya daha ilk okumayı öğrendiğim andan itibaren ve 25 yaşındayken, okul arkadaşlarım ve kendi yaşamım ile ilgili bilimkurgu tarzındaki ilk öyküm ile başladım.”*⁷ diyerek tarif etmiştir. Yazma ve edebiyat ile ilgili bir alanda eğitimi olmamasına karşın, içine kapanık ve aşırı milliyetçi yapısı onun yazma konusundaki ısrarının en başta gelen kaynağının olduğu yapılan inceleme ve araştırmalar neticesinde elde edilmiş temel sonuçtur. 1958 yılına gelindiğinde kaleme aldığı ilk kitabı Bulgar yazarlar çevresi tarafından edebi olarak yetersiz bulunur ve yayımlanması uygun görülmez, ancak yazarın uzun uğraşları sonucunda *“Samuil Döneminin Destanı”*⁸ adıyla 1961 yılında yayımlanır. İkinci kitabı olan ve propaganda amaçlı yazıldığına şüphe olmayan *“Ayrılık Zamanı”* adlı romanı 1964 yılında piyasaya çıkar. Romanın çıktığı andan itibaren daha önce tanınmayan Anton Donçev hükümet tarafından ödüllendirilerek, Bulgaristan ulusal film sektöründe yirmi yıldan fazla senaryo yazarı ve yapımcı olarak görev alır. Yetmişli ve doksanlı yıllar arasında elde etmiş olduğu ün sayesinde Bulgaristan yazılı ve görsel medyasında şoven, milliyetçi ve Türk ve Müslüman karşıtı kesimin bir temsilcisi olarak sanat yaşamını sürdürmüştür. Anton Donçev, 20 Ekim 2022 tarihinde kalp rahatsızlığı sebebiyle 92 yaşında Sofya’da vefat etmiştir. Vefatına kadar aşırı milliyetçi çizgisini

⁷ *“Биографията на Антон Дончев”*, <https://www.antondonchev.com/static.php/content>, (Erişim tarihi:01.01.2022).

⁸ Çar Samuil, I. Bulgar Çarlığını M.S.997 ile M.S.1014 yılları arasında idare etmiş devlet adamıdır. Ölümünden sonra I. Bulgar Çarlığı son bulmuştur. Kitapta Samuil’in Bizans akınlarına karşı verdiği mücadele destansı bir dille anlatılmaktadır. Yayımlandığı 1961 yılında SBP (Bulgar Yazarlar Birliği) tarafından yılın en iyi romanı ödülü ile ödüllendirilmiştir., Вестник Труд, Култура, **Откъс от романа “Сказание за Времето на Самуила”, Смъртта на Чрънат**, 21.08.2020, <https://trud.bg/откъс-от-романа-сказание-за-времето-на-самуила-смъртта-на-чрънат/>, (Erişim tarihi:11.01.2022).

korumuş ve ölmeden kısa bir süre önce bile Bulgaristan yazılı ve görsel medyasına bu konular hakkında röportajlar vermeyi ihmal etmemiştir.

Yaşamı boyunca kaleme almış olduğu kitaplarının etkisiyle, bir yabancı ve öteki olarak algılanan, uydurma hikâyeler ile asılsız iftira ve suçlamalara uğrayan, isimleri değiştirilen ve yurtlarından edilen insanların hayatlarında, kültür insanından ziyade taraflı bir siyasetçi gibi iz bırakmasının muhasebesini yazarın kendisi ile birlikte tarihin tozlu sayfalarına bırakıyoruz.

Komünist Bulgaristan’da olduğu gibi 1990 yılında başlayan sonraki dönemde iktidara gelen çoğu yöneticiler tarafından en büyük destek gören, çevirileri ve yurt dışındaki giderleri karşılanan Anton Donçev’in yazarlık mesleğine başladığı andan itibaren günümüze kadar olan kariyeri incelendiğinde aslında çok fazla kitap ortaya çıkartmadığı görülecektir. Başlıca ürünlerinin kronolojik olarak incelediğimizde 1961 yılında yayımlanan “Samuil Döneminin Destanı” (Сказание за времето на Самуила), 1964 yılında çıkan ve o tarihten sonra birçok spekülasyona sebebiyet veren “Ayrılık Zamanı” (Време разделно) romanı, 1989 yılında piyasaya sunulan “İnsanın Dokuz Yüzü” (Девет лица на човека) adlı kitabı, 1968 ve 1992 yılları arasında basılan “Han Asparuh, Prens Slav ve Rahip Teres Destanı” (Сказание за Хан Аспарух, Княз Слав и Жреца Терес) adlı epik tarzdaki romanı, 1998 yılında yayımlanan “Kutsal Kitabın Gizemli Şövalyesi” (Странният рицар на свещената книга) adlı kitabı, 2007 yılında çıkan “Krakra’nın Üç Yaşamı” (Трите живота на Кракра) adlı romanı, 2015 tarihli “İki Hazinesinin Efsanesi” (Легенди за двете съкровища) ve en son olarak 2016 yılında yazdığı “Büyük İskender’in Gölgesi” (Сянката на Александър Велики) adlı kitabının olduğu görülecektir. Bulgar edebiyatının önemli yazarları arasında nitelendirilen Anton Donçev’in sözde üretken olduğu etkin dönem ile sanatının layık görüldüğü ödüllere

bakıldığında 1961 ve 2016 yılları arasında abartılı bir şekilde devlet ve kurumlar tarafından taltif edildiği görülür.

Donçev'in özellikle ikinci kitabı olan "Ayrılık Zamanı" romanı yayımlandıktan sonra her ne kadar aşırı Bulgar milliyetçi kesim tarafından inkâr edilse de propaganda amaçlı yazıldığı ve aldığı destek sayesinde edebi çevrelerce kabul gördüğü birçok edebiyat uzmanı akademisyen, tarihçi ve edebiyatçı tarafından dile getirilmiştir. Bu desteğin en önemli göstergesi aslında romanın yayımlanmasından sonraki otuz yıl boyunca yazarın devlet tarafından resmi olarak "*Bulgaristan ulusal film sektöründe senaryo yazarı ve yapımcı olarak görevlendirilmesidir*"⁹. Resmîyet kazanmış diğer bir kanıt da "*Bulgar Komünist Partisi'ne yakın kişiler tarafından kurulan Ulusal Oluşum Komitesi'nin 1989 yılına kadar kurucu üyeleri arasında yer almasıdır*"¹⁰ ve bu sayede elde ettiği devlet desteğidir. Donçev'in ölümü dolayısıyla yayımlanan taziyeler bile incelendiğinde bu desteğin var olduğu çok net bir şekilde görülecektir.

1.2. Anton Donçev'in Yazarlığı, Bakış Açısı Ve Dönemin Edebiyatına Etkisi

Yazar, ikinci romanı yayımlanana kadar edebiyat çevreleri tarafından hemen hemen hiç tanınmamaktadır. "Ayrılık Zamanı" adlı propaganda amaçlı yazılmış ve Pomaklara yönelik komünist Bulgaristan'ın gerçekleştirdiği ilk kitlesel isim değiştirme kampanyası ile aynı zamana denk gelen 1964'te okuyucuya sunulan romanı ortaya çıkana kadar sadece epik¹¹ roman türü içerisinde sayılan "Samuil Döneminin Destanı" adlı kitabı yayımlanmıştır. Söz konusu roman, tarihi olarak nitelendirilmesine rağmen, tarihi bir romanda bulunması gereken gerçekçilik kavramlarından ziyade sözlü halk

⁹ "Биографията на Антон Дончев", <https://www.antondonchev.com/static.php/content.>, (Erişim tarihi: 01.01.2022).

¹⁰ https://bg.wikipedia.org/wiki/Антон_Дончев, (Erişim tarihi:02.01.2022).

¹¹ "Destansı", Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr>, (Erişim tarihi:03.01.2022).

edebiyatı temeli üzerinde ve destansı bir üslup ile kaleme alınmıştır. Romanda I. Bulgar Çarlığı'nın son yöneticisi ve Komitopulit (Комитопулит) hanedanının üyesi Çar Samuil'in, Bizans akınlarına karşı kahramanca direnişi, vatanseverlik duygularını harekete geçirecek bir tarzda anlatılmaktadır. Çar Samuil; I. Bulgar Çarlığı'nı M.S.997 ile M.S.1014 yılları arasında idare etmiş ve Bulgar tarihçileri tarafından Bulgaristan tarihine iz bırakmış devlet adamları arasında kabul edilen bir şahsiyettir. Ölümünden kısa bir süre sonra söz konusu çarlık tarih sahnesinden silinmiştir. Donçev'in özellikle bu şahsiyeti seçmesindeki sebep şoven bir anlayış ile romanını kaleme alıyor olmasıdır. Seçilen karakterin kahramanlıkları anlatılırken kullanılan dil ve olaylardaki abartı bu anlayışı besleyen en önemli göstergedir. Hatta yazarın doksanıncı yaş günü onuruna yapılan sunumda, yanlış yayınları ile bilinen Bulgaristan'ın solcu Trud¹² gazetesi tarafından Donçev'in romanının kahramanını abartarak övmüştür. Kitabın konusu şu tarihi gerçeklere dayanmaktadır. Belasitsa Savaşı'ndan sonra öldürülen askerlerini gören Çar Samuil, yaşadığı acıya dayanamayarak kalp krizi geçirerek ölmüştür. Onun ölümü sebebiyle I. Bulgar Çarlığı, Bizans akınları karşısında hezimete uğrayarak tarih sahnesinden silinmiştir. Kitaptaki romantiklik ve aşırı milliyetçilik kokan yazarın yaklaşımı, okuyucu tarafından fark edilmesi mümkün olmamıştır. Gerçek tarihin yansıtması şeklinde kabul edilmiş olay ve hadiseler, yazarın beklentisine cevap vermiştir.

Anton Donçev'in sanat yaşamı için bir dönüm noktası olan ve çok tartışılan kitabı "Ayrılık Zamanı'nın" ortaya çıkış şekli ise hayli ilginçtir. Bu çıkarımın daha iyi anlaşılabilmesi için Bulgaristan'ın yakın tarihindeki sosyo-politik gelişmelerin iyi analiz edilmesi gerekir. Bu gelişmeler ile eş zamanlı olarak Bulgar sanat ve kültür hayatında

¹² Вестник Труд, Култура, **Откъс от романа "Сказание за Времето на Самуила", Смъртта на Чрънат**, 21.08.2020, <https://trud.bg/откъс-от-романа-сказание-за-времето-на-самуила-смъртта-на-чрънат/>, (Erişim tarihi: 11.01.2022).

etkili olan akım ve kişilerin bakış açıları ile yazarın söz konusu akım ve gelişmelerden nasıl etkilendiğini de ayrıca incelemek gerekir. Söz konusu dönemde Avrupa’da meydana gelen gelişmeler, dünyayı her alanda iki kutuplu bir hale getirmiş, bu kutupların tam ortasında kalan Bulgaristan’ın da bundan siyasi, kültürel ve ekonomik olarak etkilenmesi ve Soğuk Savaş Dönemi’nin tarafları arasında olması kaçınılmaz sonu olmuştur.

Ülkemizde Anton Donçev’in romanı ve ardından çekilen filminden ilk olarak bahseden tarihçi Ayşe Kayapınar 2009 yılında gerçekleşen bir uluslararası sempozyumda şöyle demektedir: “*Zorla İslamlaştırma*” teması, 1964 yılında Anton Donçev adında bir yazarın “*Vreme razdelno*” (Ayrılma Zamanı) başlığı ile kaleme aldığı romana da konu olmuştur. Daha sonra bu roman, 1987 yılında rejisör Lüdmil Staykov tarafından sinemaya film olarak uyarlanmıştır. Bu film, 1990 yılında Bulgaristan’dan Türkiye’ye Türklerin göçü devam ettiği sırada sinema ve televizyonlarda gösterime girmiştir.”¹³ Bahsedilenlerden hareketle ifade etmek gerekirse, Donçev roman ve kitaplarını milliyetçi bakış açısıyla kaleme alan şoven bir yapıya sahiptir denilebilir.

1.3. Anton Donçev’in Sanat Yaşamı Boyunca Aldığı Önemli Ödüller

Bulgar milli bilincinin uyandırılmasında önemli bir figür olarak görülen Anton Donçev, kitabının yayımlanmasından sonra hakkında kullanılan abartılı ve övgü dolu söylemlerin yanında günümüzde de birçok kurum ve sivil toplum kuruluşu tarafından ödüllendirilmeye devam edilmektedir. Bu durum, Bulgaristan’daki aşırı milliyetçi yaklaşımın devam ettiğinin, Türklere yönelik propaganda araçlarını kullanma konusundaki resmi politikanın sürdürüldüğünün kanıtıdır. Bahsi geçen ödülleri

¹³ Kayapınar, Ayşe, “*Bulgar Tarihçilerinin Komplo Teorilerinden Örnekler ve Bunların Bulgaristan’daki Türk Azınlığına Etkileri*”, 89 Göçü. Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç, ed. Neriman Ersoy-Hacısalıhoğlu-Mehmet Hacısalıhoğlu, İstanbul 2012, a.g.e., s.112.

incelediğimizde yazarın en başta 1998 yılında “Kutsal Kitabın Gizemli Şövalyesi” adlı kitabı ile Balkanika¹⁴ ödülüne layık görüldüğü ve 2001 yılında Koca Balkan Birinci Derece Devlet Nişanı ile ödüllendirildiği görülecektir. 2004 yılında Sofya Üniversitesi Rektörü tarafından kendisine Edebiyat Büyük Ödülü ve Onur Nişanı takdim edilmiştir. 2005 yılında ise yazara, hoşgörüsü ve Türklere olan sevgisiyle bilinen hümanist yazarın adını taşıyan Yordan Yovkov Ulusal Edebiyat Ödülü verilmiştir. Yine 2005 yılında Bilgi Teknolojileri ve Kütüphane Çalışmaları Üniversitesi tarafından Fahri Doktora unvanına layık görülmüştür. 2010 yılında Kiril ve Metodi Devlet Nişanı’na¹⁵ layık görülmüştür. 2010 yılında Bağımsız Burgaz Üniversitesi tarafından Fahri Doktora unvanına, son olarak da 2014 yılında Paisiy Hilendarski Devlet Ödülü’ne layık görülmüştür. Ödüllere bakıldığında Bulgar bir yazarın layık görülebileceği en büyük ödüllerin bunlar olduğu görülecektir.

Ayrıca birçok edebiyatçı günümüze kadar Donçev’in romanını savunmaya, iyi özelliklerini kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Üzerine yazılan çoğu makale ve eleştirilerde, yazara ve fikirlerine, kullandığı dile övgü dolu ifadeler yer almaktadır. Anton Donçev’in *“kült kitabı Bulgaristan’da bir milyon tirajla 17 kez yayımlanmış ve iki milyondan fazla tirajla yirmi beşten fazla dile çevrilmiştir. Rodopların bu büyük destanı, 200’den fazla incelemesinin yapıldığı Avrupa ve Amerika’da bir hit olmuştur.”*¹⁶ Bu ve buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür¹⁷.

¹⁴ Balkanika Ödülü, Balkan Coğrafyası yazarlarına verilen Uluslararası Edebiyat Ödülüdür. [https://bg.wikipedia.org/wiki/Балканика_\(литературна_награда\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/Балканика_(литературна_награда)), (Erişim tarihi:05.01.2022).

¹⁵ Aziz Kiril ve Metodi kardeşler anısına Bulgar Kralı Ferdinand tarafından 18 Mayıs 1908 yılında kanun ile verilmeye başlanan en üst dereceli devlet nişanı., bkz.: <https://www.desant.net/show-news/27369/>, “Орденът „Св. св. Кирил и Методий“ и неговата история”, (Erişim tarihi:11.01.2022).

¹⁶ Младенова, Мария, <http://www.svubit.org/includes/slova/zaad.html>, (Erişim tarihi:02.01.2022). Ancak Mladenova, çevirilerin Bulgar Devleti’nin desteği ile yapılıp dünyaya dağıtıldığını ve daha sonraki asimilasyon faaliyetleri için hazırlık yapıldığını yazmamaktadır.

¹⁷ İki örnek vermek yeterlidir. Bkz.: Ангелова-Дамянова, София, “Хронотоп и смисъл: езикът на пространството и времето в романа “Време разделно” от Антон Дончев”, Електронно списание LiterNet, 19.03.2003, № 3 (40), <https://litenet.bg/publish8/sangelova-damianova/hronotop.htm> (Erişim tarihi: 03.11.2022); Янев, Владимир, “Време разделно на Антон Дончев”, Електронно издателство

Sonuç olarak: Donçev, hiç tanınmayan bir yazarken, kendisine totaliter Bulgar rejimi tarafından tevdi edilen görev neticesinde “Ayrılık Zamanı” adlı kitabı kaleme almış ve sonrasında Bulgaristan’da herkesin tanıdığı bir sima haline gelmiştir. Bulgar edebiyatında fazlaca önem verilen Anton Donçev’in “Ayrılık Zamanı” adlı kitabı, Nobel Ödülü’ne teklif edilebilecek kadar abartılmış ve yazarın kendisi de birçok resmi kurum tarafından ödüllendirilmiştir. Roman ve kitaplarını özellikle milliyetçilik ve Bulgar halkının kahramanlıkları temelinde yazdığı ve şöhretinin sözde eserlerinin layık görüldüğü abartılı ödüllerden kaynaklandığı görülmüştür.

2. TARİHİ GELİŞMELER VE AYRILIK ZAMANI ADLI ROMAN

2.1. XIV. Yüzyıl Sonrasında Meydana Gelen Gelişmeler

M. S. V. yüzyıldan itibaren Hun, Bulgar, Kuman, Kıpçak, Peçenek vb. Türk topluluklarının bugünkü Balkanlarda bıraktığı silik izlerin ardından, XIV. yüzyılda Anadolu'dan Rumeli'ye geçen Osmanlı, bu bölgede önemli maddi ve manevi kültür mirası bırakmıştır. Doğu Avrupa ve Balkanlardaki son Türk dalgası olan Osmanlılar, hâkim olduğu bölgelerde gücünü kaybettiği yıllara kadar, diğer Balkan halkları gibi Bulgar halkının da inancından giyimine kadar uzanan geniş bir yelpazede, bugün de devam eden birçok olumlu iz bırakmıştır. Osmanlı Devleti'nin hiyerarşik yapısı içerisinde, çağın ilerisindeki özgün yönetim ve eğitim modelleri sayesinde bu topraklardan bünyesine kattığı çok sayıda Balkan topluluklarına mensup sadrazam, vezir ve diğer üst düzey devlet adamı ve asker görev yapmıştır. “*Bunların arasından Mahmut, Gedik Ahmet, Makbul İbrahim, Sokullu Mehmet, Ferhat, Lala Mehmet, Kara Murat, Kemankuş Mustafa Paşalar ve Köprülü ailesinden değerli sadrazamlar çıkmıştır.*”¹⁸ Tarihe isimlerini yazdırmayı başarmış bu devlet adamlarının büyük bölümü coğrafyadan devşirme yöntemi ile alınmış ve Balkanlar Osmanlı ordusunun merkezlerinden biri haline gelmiştir.

Fethedilen yerlerdeki Balkan halkları, inanç ve sosyal yaşamlarına karşı gösterilen hoşgörü sayesinde benliklerini kaybetmeden, güçlü ve adil bir yönetim altında, bulundukları çağın Avrupa'daki emsallerinden çok daha iyi şartlarda hayatını sürdürebilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Balkan fetihleri sonunda; yönetim, adalet, askerlik, ticaret, din ve sosyal hayatta getirmiş olduğu yenilikler, Orta çağın karanlık

¹⁸ Bkz.: Özcan, Abdülkadir, “*Devşirme*”, TDV İslam Ansiklopedisi Cilt 9, İstanbul 1994, s. 256.

koşulları altında ezilen Bulgar halkını beş yüz yıl kadar sadık tebaa olarak Osmanlı idaresinde tutmayı başarmıştır.

2.2. XVIII. Yüzyıl Sonrasında Meydana Gelen Gelişmeler

Reform ve Rönesans ile birçok yeniliği gerçekleştirebilmiş ve karanlık Orta çağdan çıkmış Avrupa ve Rusya; Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan hammadde ve pazar ihtiyacını karşılamak amacı ile gözünü verimli Osmanlı topraklarına dikmiştir. Bu sebeple XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Fransız İhtilali ile ortaya çıkan akımlar (Özgürlük, eşitlik, demokrasi, milliyetçilik vb.) da kullanılarak, çok geniş bir coğrafyada ve çeşitli milletlerden teşekkül etmiş Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması faaliyetlerine girişilmiştir. İlk başlarda söz konusu kışkırtmalara kapılmayan Bulgarlar meydana gelen gelişmeler ve Osmanlı devlet otoritesinin zayıflaması sonucunda, vergilerin toplanması, hukuk, askerlik vb. alanlarda yapılan uygulamaları bahane ederek isyan ve çetecilik faaliyetlerine girişmişlerdir. Özellikle 93 Harbi (1877-1878) olarak adlandırılan ve Osmanlı Devleti'nin yenilgiye uğratıldığı savaş esnasında ve sonrasında Bulgar halkının duyguları istismar edilerek bu topraklarda yaşayan Türklere ve Pomaklara türlü katliamlar yapılmıştır.

Yapılan bu katliamları, 93 Harbi esnasında Eski Zağra (Стара Загора) Müftülüğü yapan Hüseyin Raci Efendi anılarını yazdığı/anlattığı kitabının ön sözünde: *“Bu kitap, yıkılan kutsal İmparatorluğumuzdaki Müslüman halkın ızdırıp destanıdır. 93 Harbi sırasında, Rumeli Müslümanlarının uğradığı zulümleri, düştüğü perişanlığı ve çektiği acıları dile getirir.”*¹⁹ diye aktarmaktadır.

Hiç şüphesiz ki ezelden beri bu topraklarda idealleri olan Rusya'nın XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya atmış olduğu Panslavizm'in de bunda etkisi çoktur.

¹⁹ Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Hüseyin Raci Efendi, **Zağra Müftüsünün Hatıraları-Tarihçe-i Vak'a-i Zağra**, ed. Ertuğrul Düzdağ, İz Yayıncılık, İstanbul, 2019 s. 11.

Tarihçi McCarthy bu durumu kaleme aldığı eserinin başında “Günümüzün Balkan ve Güney Kafkasya coğrafyası, savaşlar ve isyanlar sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopartılarak kurulmuş ve hemen hemen tek tip milletlerden oluşan ulus devletlerle doludur. Bu ülkelerin aynı ırk ve dini paylaşan nüfusa kavuşması bir zamanlar o topraklarda yaşayan Müslümanların dışarı atılmasıyla elde edilmiştir. Başka bir deyişle, yakın zamanda kurulan bu ulus devletlerin temelinde, şimdi o topraklarda soyunun devamına rastlanmayan eski sakinlerinin ızdırabı yatmaktadır.”²⁰ şeklinde teyit etmektedir. Devamında da “Benzer şekilde, Avrupa kültürünü medenileştiren öncü adım olduğu günümüzde bile çok fazlaca söylenen Rus Emperyalizmi de milyonlarca Çerkes, Abaza, Laz ve Türk'ün öldürülmesini beraberinde getirmiştir.”²¹ ilavesini yapmaktadır.

Coğrafyada yaşananlara paralel olarak Balkanlarda düz yazının gelişimi ve matbaanın ortaya çıkması ile birlikte, Osmanlı hâkimiyet döneminde yaşanan olaylar geniş halk kitlelerinin milli duygularını etkilemek maksadı ile özellikle esaret, zorla İslamlaştırma, cizye vergisi ve devşirme konuları hakkında yazılmıştır. Bulgar Edebiyatında da Paisiy Hilendarski, Sofroniy Vračanski ve İvan Vazov gibi Bulgar yazarlar Türkler ile ilgili olumsuz imaj örneklerini eserlerinde vermeye bu dönem itibarıyla başlamışlardır. Halk tarafından kabul gören bu kitaplar medeni Avrupa toplumları tarafından da desteklenmiştir.

Bahsedilen gelişmelerin etkisiyle Müslüman ve Türklere olan olumsuz bakış açısı XX. yüzyılda da devam etmiş ve Balkan coğrafyasının muhtelif yerlerinde (Bulgaristan, Bosna Hersek vb.) yaşayan Müslüman ve Türklerin zorla asimile edilmesine ve katledilmesine sebep olmuştur.

²⁰ McCarthy, Justin, **Ölüm ve Sürgün “Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kırımı: 1821 -1922**, çev. Fatma Sarıkaya 2.Baskı, Ankara 2014, s. 1-2.

²¹ McCarthy, Justin, a.g.e., s. 2.

2.3. Yakın Bulgar Tarihinde Meydana Gelen Gelişmeler

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte ortaya çıkan siyasi durum neticesinde Balkanlarda etkin olan Sovyetler Birliği, sosyalist yönetim anlayışı ile bilinen Georgi Dimitrov'un²² iktidara gelmesini yardımcı olmuş ve Bulgaristan'ın Soğuk Savaş Döneminde Varşova Paktı²³ ülkeleri içerisinde yer almasını sağlayarak coğrafyadaki kazanımlarını devam ettirmiştir. Bu süreç içerisinde Georgi Dimitrov'un 1949 yılında ölümünden sonra Sovyet Rusya'nın desteği ile başa ilk önce Vasil Kolarov ve Vilko Çervenkov, ardından BKP ve Devlet Başkanlığına Todor Jivkov²⁴ getirilmiştir. İktidara gelen Jivkov yönetimi, özellikle siyasal ve sosyal yaşamda aşırı milliyetçi uygulamaları devreye alarak, *“Bulgarları bir ulus oldukları konusunda ilk uyandıran kişi kabul edilen Rahip Paisiy Hilendarski'nin 1762 yılında yazdığı Slav-Bulgar Tarihi isimli kitabında şanlı Orta Çağ devletlerine dayandırdığı Bulgar şanlı ve üstün diline,*

²² Georgi Dimitrov Mihaylov (Георги Димитров Михайлов): 18 Haziran 1882 yılında Pernik ilinde dünyaya gelmiştir. Bulgaristan'da sosyalist ideolojinin lideri ve Komintern Genel Sekreteri Georgi Dimitrov, 1945 yılının Mart ayında, ondan kısa bir süre sonra da komünistlerin diğer önde gelen liderlerinden Vasil Kolarov Moskova'dan Bulgaristan'a dönmüşlerdir. Böylece komünist cephe büyük bir güç kazanmıştır. 10 Eylül 1946'da yapılan referandum ile Bulgaristan'da Krallık yönetimi kaldırılarak Cumhuriyet ilan edilmiş ve henüz çocuk olan Veliast Simeon ve ailesi sınır dışı edilmiştir. Aralık 1946'da yeni anayasanın yürürlüğe girmesinin ardından Georgi Dimitrov Başbakan olmuş, 1947 yılı sonunda yeni rejime muhalif unsurlar tamamen temizlenmiş, muhalefet de tasfiye edilerek sosyalizm Bulgaristan'a yerleşmiştir. Bkz.: Rodoplu Yıldırım, Fatma, Yıldırım, Bülent *“Bulgar Milliyetçiliği”*, ed. Yusuf Ziya, Bölükbaşı, - İç.: **Milliyetçiliğin Coğrafyaları – II (Bulgaristan, Hindistan, İran, İtalya, Macaristan, Sırbistan, Yunanistan)**, Gazi Kitabevi, Aralık 2020, s. 46.

²³ Varşova Paktı; 14 Mayıs 1955 tarihinde Varşova'da, sekiz sosyalist ülkenin imzaladığı “Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması” ile kurulan askeri ve siyasal birliktir. Antlaşmayı imzalayan ülkeler Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Macaristan, Polonya, Romanya ve SSCB'dir. Anlaşma ile daha önceden SSCB ile Çekoslovakya (1943); Polonya (1945); Bulgaristan, Macaristan ve Romanya (1948) arasındaki imzalanan ikili anlaşmalar bütünlenmiştir. Pakt, Macaristan, Çekoslovakya ve Afganistan'ın işgalleri gibi önemli siyasal olaylarda askeri unsur olarak yer almıştır., https://tr.wikipedia.org/wiki/Varşova_Paktı, (Erişim tarihi:08.01.2022).

²⁴ Todor Hristov Jivkov (Тодор Христов Живков) Sofya yakınlarındaki Pravets kasabasında 7 Eylül 1911 yılında köylü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Genç yaşta Bulgaristan Komünist Partisi üyesi olmuş ve II. Dünya Savaşı sırasında Devrimci Halk Kurtuluş Ordusu olarak bilinen direniş hareketine Ruslar tarafından gerçekleşen darbe öncesinde katılır. 9 Eylül 1944 sonra, Sofya polis gücünün başkanı olur. 1945 yılında aday üye ve 1948 yılında tam üye olarak Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne seçilir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra yönetim kademelerinde yükselerek, başta binlerce siyasi muhalifi tutuklayan Halk Milislerinin Komutanlığı olmak üzere birçok önemli görevde bulunur. 1951'de Politbüro üyesi olur. Mart 1954'te, Vulko Çervenkov'un yerine Merkez Komitesi birinci sekreterliğine getirilerek sosyalist ülkeler arasında en genç parti lideri olur. 1989 yılına kadar Bulgaristan Devlet Başkanı olarak görevde kalır. https://tr.wikipedia.org/wiki/Todor_Jivkov, (Erişim tarihi:05.01.2022).

tarihe ve kültüre sahip çıkmaları gerektiği”²⁵ hususuna benzer bir şekilde milli bir bilinç oluşturmaya başlamıştır. “Nitekim daha 1956 Nisan Plenumu’nda ülkedeki azınlıklara yönelik uygulanacak politikanın değiştiği görülmüştür. Bu tarihten itibaren esas amaç ülkedeki tüm etnik azınlıkları ortak bir ulus haline getirmek olmuştur.”²⁶ Bu uygulamaların tarihi birtakım varsayımlar ile desteklenmesi için ortaya atılan tezler, Bulgar kültür yaşamı içinde karşılık bulmuş ve bu tezleri destekleyici kitapların ortaya çıkartılması için devlet eliyle birtakım görevler verilmeye başlanmıştır. İşte tam da bu zamanda Bulgaristan’da yaşayan Pomaklar ve Türkler ile ilgili asılsız iddialar ve bu iddiaları destekleyici tarihi dayanakların oluşturulmasına başlanmıştır.

Siyasi otorite tarafından seçilen tarihçi, bürokrat veya akademisyenler bu maksadı gerçekleştirmek için görevlendirilmiştir. Seçilen kişiler arasında olduğu şüphe götürmeyen Anton Doçev “1964’te 43 gün gibi çok kısa bir süre içerisinde”²⁷, hiçbir araştırma ve soruşturma yapmadan ve sadece uydurma, tamamen sahte belgelere dayanarak propaganda amacıyla Bulgaristan Komünist Partisi’nin (BKP) isteği üzerine “Ayrılık Zamanı” adlı romanını yazmıştır.”²⁸

Anton Donçev’in romanıyla ilgili eleştirel yazılar kaleme almak, yorumlar yapmak diktatör Jivkov döneminde imkânsızdır. Ancak 1990’dan sonraki demokrasi

²⁵ Tunalı, Gülfer, **Bulgar Milliyetçiliği ve Türk Azınlık Kimliği: Tarihsel Bir Çözümleme**, s. 369, Bkz.: Korkmaz, Nuri, “*Bulgar Milliyetçiliğinin Doğuşu, Ortodoks Unsurları, Gelişimi ve Türklerin Ötekileştirilmesi*”, Akademik Bakış, s.73, Modern Bulgar milliyetçiliğinin mimarı Aziz Paisiy Hilendarski’nin İstoriya Slavyanoblgarska (Slav-Bulgar Tarihi), Bulgar tarihinin ilk kitabı olarak kabul edilmektedir. 1765 yılında ilk basımı gerçekleştirilen bu kısa kitap, Bulgarlar arasında milli duyguların oluşmasını sağlamıştır. Paisiy’in yazdıklarında Bulgar tarihi farklı örneklerle yüceltilerek Bulgarlara geçmişlerinin ne kadar da görkemli olduğu hatırlatılmaya çalışılmıştır.

²⁶ Bkz.: Rodoplu Yıldırım, Fatma, Yıldırım, Bülent, “*Bulgar Milliyetçiliği*”, s. 47.

²⁷ 43 günlük süre, aralarında akademisyen Albena Hranova da olmak üzere bazı eleştirmenler tarafından alay konusu yapılmış ve yapılmaktadır. Bkz.: Хранова, Албена, **Родно, дясно и ляво: Антон Дончев**, <https://www.librev.com/index.php/arts-theory-publisher/413-2009-06-16-06-07-56> (Erişim tarihi: 08.10.2022). Edebiyat tarihinde ilk baskılarına göre yaklaşık 400 sayfalık başka bir roman örneği bulunması imkânsız gibi görünmektedir. Bu süre içinde bir insanın daktilo veya el yazısıyla 400 sayfa yazmasının kolay olduğunu düşünenler deneyebilirler.

²⁸ Bkz.: Rodoplu Yıldırım, Fatma, Yıldırım, Bülent “*Bulgar Milliyetçiliği*”, ed. Yusuf Ziya, Bölükbaşı, **Milliyetçiliğin Coğrafyaları – II** (Bulgaristan, Hindistan, İran, İtalya, Macaristan, Sırbistan, Yunanistan), Gazi Kitapevi, Ankara 2020, s. 58.

döneminde konunun uzmanı tarihçiler ve bazı yazarlar tarafından romanın gerçek hedefi, değeri ve siyasi amaçlı olduğu ile ilgili gerçek defalarca dile getirilmiştir. Örneğin devlet siparişi olduğu ile ilgili tarihçi ve yazar Petır Marinov şöyle demektedir: *“Kısa bir süre sonra Anton Donçev’in “Ayrılık Zamanı” adlı romanı yayımlandı. Bu kitap Stanislav Sivriev’in de dediği gibi Rodoplarda yaşayan halklar ve geçmiş olaylar ile ilgili tam bir şarlatanlık ve sahtekârlıktır.”*²⁹ Görüldüğü gibi, yazarın güya Bulgar edebiyat çevreleri tarafından kabul görmesini sağlayan romanı, başka bir yazar tarafından bu şekilde nitelendirilmektedir. Ancak her şey romanın çıkışı ile bitmemektedir. Aksine bundan sonraki yaşanacaklar aslında yeni başlamıştır. Kitap, öncelikle yazarın sanat yaşamına yön verecek, sonra da Bulgaristan’daki Pomak ve Türklere yapılan baskı ve zulümler esnasında işlenen insanlık suçlarının haklı görülmesi noktasında dayanak olacaktır. Kendini bir aydın olarak tarif eden Donçev, ortaya çıkarttığı romanı ile bilim insanlarının genel etik kurallarına uygun bir biçimde toplumu aydınlatmak için sunduğu kitapların tersine toplumu ayrıştırıcı bir roman ortaya çıkartarak kendisi için yaptığı bu tarifi aslında bizzat kendisi çürütmüştür. Kendisi ile birlikte paralel görüşlere sahip ve dönem iktidarının politik tezlerini destekleyen birçok akademisyen, tarihçi ve edebiyatçı *“Donçev’in romanını geleneksel olarak epik (tarihi) roman şeklinde sınıflandırmıştır.”*³⁰ Bu çevreler tarafından özellikle tarihi olarak nitelendirilen romanın özellikleri itibarıyla incelendiğinde *“konu olarak aldığı zamanın özelliklerini tam olarak açıklayabilmesi”*³¹ gerekirken bu hususlardan hayli uzak olduğu görülecektir. Tüm bunların karşısında ise bütünleştirici görüş yapısında, insan sever ve

²⁹ Маринов, Петър, “Някога”, http://liternet.bg/publish/p_marinov/niakoga , (Erişim tarihi:03.01.2022).

³⁰ Георгиева, Цветана, “Историографски Митове и Литература (Романът на Антон Дончев “Време разделно”)”, <https://www.rodopskistarini.com> (Erişim tarihi:03.01.2022).

³¹ Tarihi roman veya tarihsel roman, tarihin değişik dönemindeki olaylar ile ilgili roman. Konularını tarihi olaylardan ya da tarihte yaşamış kahramanlarla, onları kuşatan gerçek veya hayali kişilerin hayat ve maceralarından alan roman türüdür. Sosyal roman çeşitlerinden biridir. Tarihi romanlarda kahramanlar gerçek veya düşsel olabilir. Ancak anlatılanlar tarihsel gerçekliklere çoğu kez uygundur. Bu roman türü aslında, romantizmin bir ürünüdür. Tarihi romanın edebi özelliğe sahip olması, konu edindiği zamanın özelliklerini tam olarak açıklayabilmesi demektir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarihîroman>, (Erişim tarihi:30.08.2022).

realist bir bakış açısıyla değerlendirme yapan tarihçi ve akademisyenlerin, tarihi olarak nitelendirilen romanla ilgili yaptıkları tanımlamalarda büyük çeşitlilik vardır.

Anton Donçev romanında, Ayşe Kayapınar'ın da işaret ettiği gibi “*Bulgar tarihçilerinin çok sevdiği zorla İslamlaştırma*” temasını seçmiştir. “*Bu tema, Bulgaristan’da Pomak, Çingene ve Türk olmak üzere bütün Müslüman unsurlara karşı güdülen Bulgarlaştırma kampanyasının en güçlü destekleyicisi konumundadır.*”³²

Bulgar edebiyatı uzmanı Tsvetana Georgieva dönem ve romandaki olaylar ile ilgili şöyle demektedir: “*Bu anlamda 60’lı yılları hatırlatmamız gerekir ki, buna ‘Ayrılık Zamanı’ romanının yazıldığı 1964 yılı da dâhildir. Kullanılan kaynakların ve belgelerin gerçek olup olmadığı sorusu pek çok yazarın ilgi odağı olmuştur. Özellikle tarihi-belgesel dramasının nasıl olması gerektiği, yazarın tarihi gerçekleri değiştirme hakkına sahip olup olmadığı, sanatçının tarihsel gerçekliğe ne ölçüde bağlı kalmak zorunda olduğu ve bunu ne ölçüde değiştirebileceği konularında tartışmalar yaşanmıştır.*”³³ Ayrıca yazarın gerçek amacını şu şekilde özetlemiştir: “*Roman’ın aslında ‘birkaç on binlik Rodoplulara’ hitap etmesi gerekiyordu, ancak çalışma sürecinde yazar, ‘Bulgaristan dışındaki insanların da tarihteki zorla İslamlaştırma konusunda bilgi sahibi olmaları’ fikrine kapıldı.*”³⁴ Daha sonra Georgieva şu gerçeği de öne sürmektedir: “*Tarihi gerçeğinden sapmama konusundaki çabalarına rağmen yazar kitabında gerçek tarihi olayları değil, Rodoplardaki zorla İslamlaştırma mit’ini tasvir etmektedir.*”³⁵

Elbette kitabın ortaya konması ile ilgili değerlendirmeler bununla sınırlı

³² Kayapınar, Ayşe, “Bulgar Tarihçilerinin Komplo Teorilerinden Örnekler ve Bunların Bulgaristan’daki Türk Azınlığına Etkileri”, 89 Göçü. Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç, ed. Neriman Ersoy-Hacısalıhoğlu-Mehmet Hacısalıhoğlu, İstanbul 2012, s. 110-111.

³³ Георгиева, Цветана, “Историографски митове и литература (Романът на Антон Дончев “Време разделно”)”, <https://www.rodopskistarini.com>, (Erişim tarihi:03.01.2022).

³⁴ Георгиева, Цветана a.g.m. (Erişim tarihi:03.01.2022).

³⁵ Георгиева, Цветана a.g.m. (Erişim tarihi:03.01.2022).

kalmamıştır. Edebiyat tarihçisi İnnä Peleva romanla ilgili; “*Yordan Vılçev’in ölümünden sonra açılan günlüklerinde dediğine göre kaleme aldığı ırkçı kitaplarıyla ün kazanmış ve komünist Bulgaristan’da dışlanmış Fani Popova Mutafova’nın*³⁶ yazdığı iki romanından biri olan “*Ayrılık Zamanı*”nı 1944 yılında tutuklanıp kitaplarının yasaklanması üzerine Anton Donçev’e vermiştir.”³⁷ demektedir. Durumun gerçekten böyle mi olduğunun ispat edilmesine olanak yoktur. Ancak Donçev’in kitabının alıntı bir ürün olduğu da Bulgar edebiyat çevreleri tarafından tartışılan diğer bir husustur.

Roman, tüm bu tartışma ve karşı çıkmalara rağmen komünist iktidarın desteği ile yayımlandıktan sonra yazarın kariyeri tamamen değişmiştir. Kitap sayesinde Anton Donçev, komünist iktidarın sağladığı çeviri³⁸ ve dünyaya yayma politikasıyla, ayrıca dünyada Osmanlı’ya yamayan/atfedilen olumsuz imaj sayesinde sadece Bulgaristan’da değil dünyada ün kazanan yazarlar arasına girmeyi başarmıştır.³⁹ Kitabın yazımından yayımlanmasına, edebiyat çevreleri ve halk nezdinde tanıtılmasına kadar yürütülen destek faaliyetlerindeki övgü dili o kadar abartılmıştır ki, bir ödül töreninde konuşmacı ve aynı zamanda akademisyen olan Maria Mladenova, roman hakkında şöyle demektedir: “*Ayrılık Zamanı*” romanı hala dünya edebiyatında en ünlü Bulgar romanı olmaya devam etmektedir. Ancak kitabın Bulgaristan’da yaşayan Müslüman azınlıklar açısından açtığı yaralar ve ayrıştırıcı etkisini açıkça dile getiren edebiyat bilimcisinin,

³⁶ Fani Popova Mutafova; 16 Ekim 1902 yılında Bulgaristan Sevlievo’da doğmuş aşırı milliyetçi Bulgar yazar, çevirmen ve aktivist. 1924 yılında öykü yazımı ile çıkış yapan, ilk kitapları, annelik ve kadınların destansı başarısına adanmış ve aşırı milliyetçiliği ve İkinci Dünya savaşı sırasında Almanları desteklediği gerekçesiyle tutuklandığı 1944 yılına kadar yayınlanmış otuz beşten fazla kitabı bulunmaktadır. Komünist Bulgaristan’da kitapları yasaklanmıştır.

³⁷ Пелева, Инна, “Български писателки-формули на неуспеха”, Електронно Списание LiterNet, https://litenet.bg/publish20/i_peleva/bylgarski.htm, (Erişim tarihi:10.01.2022).

³⁸ Komünist Bulgar devletinın çevirtip dünyanın farklı ülkelerinde bastırarak yaydığı kitaplar ve Türkiye’ye yönelik yayın politikası konusunda araştırmalar yapan Zeynep Zafer’in şu makalelerine bkz., Zafer, Z. “Българската политическа и пропагандна литература в турция и “В името на народа“ на Митка Гръбчева”, LiterNet, 13.01.2019, No 1 (230); Zafer, Z. “Българската литература в сянката на политиката и пропагандата”, Дзяло, 2019, бр. 15.

³⁹ Aynı şekilde İvan Vazov’un “Esaret Altında” romanı devlet kurumları tarafından çeşitli dillere çevirtilerek dünyaya tanıtılmıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz., Zafer, Zeynep, **Yeni Bir Bakış Açısıyla İvan Vazov**, Ankara 2009, s. 16-17.

tarihçinin ve eleştirmenin sayısı çok azdır”. Bu paralelde açıklama yapan Rumen Daskalov’a göre önemli olan tarihin yanlış ele alınmasından çok *“Günümüzdeki bazı olayları açıklayabilmek ve topluma kabul ettirmek için (örneğin 1984 yılındaki zorunlu asimilasyonu) bu tür konuları sunmaktır.”*⁴⁰

Yazar kendisine yöneltilen soruların başında yer alan, romanı bir direktif üzerine mi yoksa tarihi gerçekleri anlattığı için mi kaleme aldığı hususundaki sorulara zaman zaman çekinmeden cevap vermekte bir sakınca da görmemiştir. Hollanda’da yaşayan Bulgar edebiyatı uzmanı, gazeteci Daniela Gorçeva, Anton Donçev ile Hollanda’nın Lahey şehrinde bir yazar-okuyucu etkinliği esnasında yaptığı görüşmeden sonra bu sorunun cevabını şöyle aktarmaktadır;

*“Toplantıdan sonra yaptığımız konuşmada akademisyen Donçev, Bulgar Yazarlar Birliği’nin (Съюз на българските писатели) 1963’teki talimatının kendisine değil, bu romanı yazmayı kesinlikle reddeden Stefan Diçev’e yönelik olduğunu söyledi. Donçev konuşmasına şöyle devam etti: Yazarlar Birliği daha sonra Andrey Gulyaşki’ye döndü ve o da reddetti. Başkalarına da sordular ama kimse yapmadı. Bana bir talimat verilmedi. Stefan Diçev ve Andrey Gulyaşki’nin reddetmesinden sonra bu kitabı yazmaya karar verdim, o zaman hala bilinmeyen bir yazardım. Bana sadece 75 leva görev harcırahı verdiler ve bu parayla daha önce hiç bulunmadığım Rodopları on beş günde dolaştım.”*⁴¹

Anton Donçev aslında bu röportajında ilk ağızdan yaptığı itirafları ile hem komünist yöneticilerin sözde yazarlara politik tercihlerine uygun kitap yazdığını,

⁴⁰ Bkz.: Еленков, И., Даскалов, Р., “Защо сме такива? В търсене на българската културна идентичност”, София, изд. Просвета, 1994, s. 31.

⁴¹ Горчева, Даниела, “Антон Дончев в Европа”, https://www.rodopskistarini.com/2011/04/blog-post_981.html, (Erişim tarihi:05.01.2022).

hem de sanatsal yaşamının kurgusunun nasıl olduğunu kısaca özetlemiştir. Tabii olarak komünist rejimin etkin olduğu yıllarda buna benzer bir sorunun kendisine yöneltilmesi durum gereği mümkün olmamıştır. Donçev'in romanı da dâhil, sırf milli bilinç uyandırmak için totaliter rejim tarafından okullardaki ders kitaplarına bile sokulan argümanların aslında birer düzmece ve kurgu olduğunun dillendirilmesi, ancak son yıllarda insan sever Bulgar edebiyat çevrelerinin gerçekleri görme isteğinin genel bir sonucudur.

Romanın ve ondan uyarlanmış filmin siyasi amacına, Pomak ve Türklere karşı kullanılması konusuna ilk parmak basan (2000 yılında) Fransız asıllı bilim kadını, Bulgar edebiyatı ve kültürü uzmanı, Fransa'da Bulgar edebi eserlerinin en iyi tercümanı Marie Vrinat-Nikolov olmuştur. Makalesinde Fransız bilim kadını ve bulgar edebiyatı uzmanı Marie Vrinat-Nikolov şunları yazmaktadır:

“Henüz nedenleri tam olarak açıklanmamakla birlikte, büyük ihtimalle toplumun dikkatini ekonomik ve sosyal sorunlardan uzaklaştırmak için 1984'te Bulgar hükümeti, Türklerin zorla Müslümanlaştırılmış Bulgarların torunları oldukları bahanesiyle Bulgaristan'daki Türk azınlığına karşı bir Haçlı Savaşı açmaktadır.⁴² Filmin de zorunlu asimilasyon sürecini toplum önünde haklı göstermek için 1987'de Lüdmil Staykov tarafından gerçekleştirilen bir (sıradaki!) siparişin ürünü”⁴³ olduğunu belirtmektedir.

⁴² Bkz.Vrinat-Nikolov, Marie, “CRISES HISTORIQUES ET MYTHES IDENTITAIRES: QUELQUES ILLUSTRATIONS DANS LA LITTÉRATURE BULGARE DU XXe SIÈCLE”, LiterNet, 21.09.2002, № 9 (34), (Erişim tarihi: 04.03.2022) Fransızcası: A paraître dans les actes du colloque "La France, l'Europe et les Balkans, crises historiques et témoignages littéraires", Arras-Paris, 22/23 septembre 2000; Bulgarcası için bkz.: Врина-Николов, Мари, “Исторически кризи и митове на националната идентичност: няколко илюстрации от българската литература на XX в.”, Електронно списание LiterNet, 24.02.2002, № 2 (27), <https://liternet.bg/publish1/mvrinat/krizi.htm>, (Erişim tarihi: 03.08.2021).

⁴³ Врина-Николов, Мари, “Исторически кризи и митове на националната идентичност: няколко илюстрации от българската литература на XX в.”, Електронно списание LiterNet, 24.02.2002, № 2 (27), <https://liternet.bg/publish1/mvrinat/krizi.htm>, (Erişim tarihi: 03.08.2021).

Bulgar tarih yazımında önemli bir tarihçi ve bilim insanı olarak kabul edilen Stefan Deçev, kaleme aldığı yazılarından birinde Anton Donçev'in ısmarlama kitabı ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Tarihçiye göre: Anton Donçev'in kitabı özellikle totaliter rejim zamanında başlatılan “Yeniden Soya Dönüş” (Türklerin zorla Bulgarlaştırılması) projesinin fikri hazırlığı için bilinçli olarak bazı çevreler tarafından ortaya çıkarılmış bir üründür. Romanın ortaya çıkmasından sonra ise, olayların gerçekçilik kazanması için doğruluğu ispatlanamamış ve uydurma olduğu kanıtlanmış “*tarihi belgelere*” dayandırıldığı defalarca belirtilmiştir.

Deçev romanında, beşyüz yıl süren Osmanlı hâkimiyetinin “kölelik dönemi” olarak tarif ederek, Osmanlı devlet yapısı sebebiyle hâkim olunan topraklarda “zorla İslamlaştırmanın” bir devlet politikası olarak gerçekleştirildiğini ileri sürmektedir. Yazara göre bu algının yaratılmasındaki en önemli kaynak Bulgar tarihçileri tarafından uydurma olduğu kanıtlanmış Papaz Metodi Draginov gibi din adamlarının Çepino bölgesinde yaşayan Bulgarların zorla Müslümanlaştırıldığı yönündeki gerçek olmayan sözde vakayinameleridir. Bu sözde vakayinamelerin kurgusallığı ve gerçekliği kavramı ancak yetmişli yıllardan sonra Pazarcık Bölge Tarih Müzesi'nin çalışmaları sonucunda önem kazanmaya başlamıştır. Bunun da sebebinin totaliter rejimin milli bilinç oluşturma hususundaki ısrarı ve baskılarıdır. Ayrıca mantıksal olarak da değerlendirildiğinde, Osmanlı Devleti'nin elinde fırsat var iken tüm Balkanlar yerine sadece Rodopların belirli bir bölgesinde zorla İslamlaştırma faaliyetine girişmesinin mantık ilkesi ile bağdaşmadığını ilave etmektedir.⁴⁴

Pazarcık Bölge Tarih Müzesi tarafından yapılan çalışmanın açıklayıcı notlarında Papaz Metodi Draginov'un vakayinamelerinin, Bulgaristan tarihinin yeniden

⁴⁴ Дечев, Стефан, “За фалшификатите, историографията, насилието и „разделните“ времена в науката (2).”, http://kultura.bg/web/за-фалшификатите-историографията-на-2/#_ftnref33., (Erişim tarihi:24.10.2022).

canlandırılması hususunda otorite olarak kabul edilen Marin Stoyanov Drinov⁴⁵ ve Peter Petrov'un tanıklığı ile yeniden oluşturulduğunu, orijinallerinin ise ne yazık ki kayıp oldukları verilen önemli bilgiler arasındadır. Yeniden oluşturulan bu vakayinameler Bulgar dil bilimcileri tarafından incelendiğinde anlatıların yeni Bulgar diliyle yazıldıkları dil bilim açısından da kanıtlanmıştır. Dolayısıyla “Ayrılık Zamanı”nın daha önce de bahsedildiği gibi alıntı olduğu tezi doğrulanmaktadır.

Deçev, yazdıklarının sahteciliklere karşı sesini yükseltme çabasından başka bir şey olmadığını, arkasında herhangi bir politik amacının bulunmadığını ve Bulgar tarih yazımında genç kuşakların doğruları öğrenmesi gerekliliğinden kaynaklandığını da ifade etmektedir.

Deçev'in söyledikleri bununla da sınırlı değildir elbet. Aynı ad ile beyaz perdeye aktarılan romanın filmi için de daha önce söylediklerine benzer şeyler yazmaktadır.⁴⁶

Ünlü edebiyat uzmanı ve üniversite hocası Albena Hranova, romanın yazılış nedenini ve siyasi çerçevesini çizerek ses getirmiş bilimsel araştırmasında şu gerçekleri dile getirmektedir: “*Örneğin roman 1964 yılında Bulgaristan Müslümanlarının ad değiştirme kampanyasının sesi olurken, 1987 yılında çekilen filmi ise soya dönüş sürecine hizmet etmektedir.*”⁴⁷

⁴⁵ Marin Stoyanov Drinov, hayatının çoğunu Rusya'da geçirmiş Bulgar tarihçi, filolog ve devlet adamıdır. Bulgar tarih yazımının kurucusu sayılır. Bulgar Edebiyat Derneği'nin, bugünkü adıyla Bulgar Bilimler Akademisi'nin (БАН) ilk başkanıdır., https://bg.wikipedia.org/wiki/Марин_Дринов.,(Erişim tarihi:25.10.2022).

⁴⁶ Дечев, Стефан, “*За фалшификатите, историографията, насилието и „разделните“ времена в науката (2).*”, http://kultura.bg/web/за-фалшификатите-историографията-на-2/#_ftnref33., (Erişim tarihi:24.10.2022).

⁴⁷ Хранова, Албена, “*Родно, дясно и ляво: Антон Дончев*”, <https://www.librev.com/index.php/arts-theory-publisher/413-2009-06-16-06-07-56> (Erişim tarihi: 08.10.2022).

2.4. Anton Donçev'in Romanının Siyasi Boyutu

Son yüzyıla göz attığımızda ise olumsuz dilden etkilendiğine şüphe olmayan Anton Donçev'in, öncekilere benzer üslup ve yöntemler ile ortaya çıktığı görülmektedir. Yazar tarafından bu sefer dönemin geleneksel anlayışına uygun olarak günah keçisi olarak yeniçeriler, Osmanlı ve Türkler seçilmiştir. Devşirme sistemi ile Osmanlı Devleti içerisinde önemli mevkilere yükselen yeniçerilerin doğdukları topraklarda bıraktıkları sayısız eserlerin yerine zorla İslamlaştırma, tecavüz, işkence, şiddet gibi mesnetsiz kavramlar kullanılarak karalanması ve bunun da Bulgar halkını manipüle etmek için kullanılması kabul edilecek şey değildir. Yeniçeri Ocağı ve Osmanlı'nın "Zorla İslamlaştırma" politikası konusundaki iddialarını çürüten Tsvetana Georgiyeva, Vera Mutaçiyeva vb. gibi bazı Bulgar tarihçilerinin de bu konuda değerli çalışmaları bulunmaktadır.⁴⁸ Kabul edilemez ve daha da üzücü olan ise çok yakın bir geçmişte bu dilin devlet eliyle devam ettirilmiş olmasıdır. Osmanlı ve Türkler hakkında nefret duyguları uyandıran Donçev'in söz konusu kitabı Bulgar Devleti'nin maddi imkânları kullanılarak 1987 yılında beyaz perdeye aktarılmıştır. Ana dilde isim koymanın, Türkçe yazmanın, konuşmanın⁴⁹ ve hatta Türkçe müzik dinlemenin bile yasak olduğu seksenli yıllarda totaliter rejimin desteği ile resmi devlet televizyonlarında yeniçeriler özelinde "Türkler canavardır." betimlemesi yapılarak, Bulgaristan topraklarında yaşayan Pomak ve Türklerin yaşamlarında derin yaralar açılmıştır.

Türklerin isimleri 1984–1985 yılları arasında zorla Bulgarlaştırıldıktan sonra romandan uyarlanan film 1987'de çekilmiştir. Bu filmin çekilmesinin asimilasyonla doğrudan ilgisi, edebiyat bilimcileri tarafından da fark edilmiştir. Konuya: "Yine de

⁴⁸ Bkz.: Георгиева, Цветана. **Еничарите в българските земи. „Наука и изкуство”, София, 1988;** Божилов И., В. Мутафчиева, А. Пантев, К. Косев, С. Грънчаров, **История на България, С., Изд. "Абагар", 1998.**

⁴⁹ Bu konuda bkz.: Хаджъ, Садък, "От вмешателство в турския книжовен език към пълна забрана (езиковата политика на комунистическа България)", *Езиков свят-Orbis Linguarum*, 2022, 20.2: s. 206-2015.

şunu hatırlamakta fayda vardır. ‘Ayrılık Zamanı’ romanının ‘Yeniden Doğuş’a’ ihtiyacı olmasa da, XX. yüzyılın 80’li yıllarında gerçekleştirilen yeniden doğuş sürecinin aynı başlığı taşıyan filme ihtiyacı vardı.’⁵⁰ şeklinde açıklama getirilmiştir.

Zamanında yazarlar dâhil Bulgar resmi makamları tarafından inkâr edilen baskı ve propaganda amaçlı uygulamalar ancak Bulgar devlet arşivlerinin açılması ile belirgin bir şekilde herkes tarafından bilinir olmuştur.

Belgelerin en bilinenlerinden olan ve gizli tutulduktan sonra “2008 yılında bağımsız devlet organı olan Dosya Komisyonu’nca kamuoyuna açıklanan raporlarda”⁵¹, filmle ilgili Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Ulusal Güvenlik Servisi’nin kayıtları şu şekildedir: Yazar Anton Donçev’in aynı adlı romanından uyarlanan “Ayrılık Zamanı” filmi, 1988 yılında gösterime girdiği sırada Türk asıllı Bulgar vatandaşlarından olumsuz eleştiriler almıştır. “Ayrılık Zamanı” filmi ile bağlantılı olarak Tırgovişte’den isimleri değiştirilen bazı öğrenciler, filmde anlatıların doğru olmadığını ve bunların Bulgar propaganda kampanyasının parçası olduğu görüşünü ifade etmişlerdir. Kırcaali’deki Orfey Tekstil Fabrikası’nda çalışan bir işçi, “filmin tarihi bir yalan olduğunu ve ruhunda eski yaraların açılmasına sebep” olacağını söylemiştir. Ayrıca filmin özellikle isimlerin zorla değiştirilmesi olayının yaşandığı 1984-1985 yılından hemen sonra bilinçli bir şekilde çekildiğini ama Anton Donçev’in aynı adlı romanının çeyrek asır önce yazıldığı da ifade edilmiştir. Raporlara göre 1988 yılında totaliter rejim tarafından işçi ve öğrenci kolektifleri vasıtasıyla filmin propaganda amaçlı yapıldığını yansıtan birçok kitlesel gösterimler düzenlenmiştir. Türk ve Pomaklara filmi izleme zorunluğu getirilmesi, devlet politikası haline gelen Bulgaristan’da yaşayan farklı

⁵⁰ Хранова, Албена, “Родно, дясно и ляво: Антон Дончев”, <https://www.librev.com/index.php/arts-theory-publisher/413-2009-06-16-06-07-56> (Erişim tarihi: 08.10.2022).

⁵¹ Христов, Христо, “Документи – МВР, Как филмът „Време разделно“ влезе в сводките на Държавна сигурност”, <https://desebg.com/2011-01-13-09-25-08/4422-2020-06-20-09-59-18>, (Erişim tarihi: 08.10.2022)

halklar arasında nefret uyandırma uygulamalarının çarpıcı örneklerden biridir. Filmin Pomak ve Türklerin yaşadığı bölgelerde özellikle izlettirilmesi emri, yerel yönetimler veya bazı bakanlıklar tarafından değil, bizzat Todor Jivkov tarafından verilmiştir. 12 Mart 1988'de Politbüro'da gerçekleşen toplantıda Türklerin ülkeden gönderilmesi konusu gündemdeyken Jivkov film ile ilgili görüşünü çok açık bir şekilde şu şekilde ifade eder: *“Söylemeyi unuttum, Lüdmil Staykov’un ‘Ayrılık Zamanı’ filmi bu bölgelerde gösterilsin!”*⁵²

Bu raporlarda dikkati çeken önemli bilgilerden biri de filmin yönetmeni Lüdmil Staykov⁵³ hakkındadır. Dosya Komisyonu ilk defa resmi bir belge ile bu şahsiyetin Ulusal Güvenlik Servisi ile ilişkisini açıklamıştır. Sunulan arşiv verilerine göre, *“Staykov Mart 1985'te başlatılan ‘Yeniden Soya Dönüş Projesi’ esnasında ‘Vasilev’ kod adıyla ajan olmuştur.”*⁵⁴ On altı ay süren “Ayrılık Zamanı” çekimlerinin yapıldığı 1987 yılında da bilinçli olarak operasyon faaliyetlerinden çıkarılmıştır. Staykov, İçişleri Bakanlığı'nın Altıncı İç Güvenlik Dairesi vasıtasıyla Ulusal Güvenlik Servisi'nin İkinci Ana Dairesi ile iş birliği yapmıştır. Komünist Bulgaristan'ın başında bulunan yetkililer, ancak güvendikleri bir ajana bu görevi vererek istedikleri gibi bir film çekirme imkânına ulaşmaktadır. 1990 yılının başında, Ulusal Güvenlik Servisi arşivlerinin BKP (Bulgaristan Komünist Partisi) tarafından gizli ve yasadışı olarak temizlenmesi sırasında da, ajan Vasilev'in kişisel verileri imha edilmiştir.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı üzere istihbarat görevlileri filmin toplum üzerindeki etkisini dikkatlice ve planlı bir şekilde izlemekte ve raporlarında bilgi

⁵² ЦДА, ф. 1Б, оп. 68, а. е. 3388, л. 231-240, Протокол № 35 от заседание на Политбюро на ЦК на БКП от 12 март 1988 г.: **Разглеждане на проект за тезиси по „Възродителния процес“.**

⁵³ Bkz.: https://en.wikipedia.org/wiki/Ludmil_Staikov, Bulgar film yönetmenidir. 1972 ve 1988 yılları arasında altı film yönetmiştir. 1972 tarihli Affection filmi 8. Moskova Uluslararası Film Festivali'nde Altın Ödül kazanır. Ayrılık Zamanı (1988) adlı filmi en çok spekülasyona sebep olan filmidir ve 1988 Cannes Film Festivali'nde Belirli Bir Bakış bölümünde gösterilmiştir. (Erişim tarihi: 08.10.2022).

⁵⁴ **Държавна сигурност – смяната на имената – възродителният процес 1986-1990**, том 2, издание на Комисията по досиетата, 2013 г., <https://desebg.com/dejnost/1871--1985>, (Erişim tarihi: 08.10.2022).

vermektedirler. Örneğin, 31 Mart 1988 yılına ait bir raporda Rusçuk'tan bazı Türklerin görüşlerinin olduğu belirtilen kayıtlarda filmin *“Bulgarların Türklerden daha fazla nefret etmelerine yardımcı olacağına”*⁵⁵ dair bilgiler bulunmaktadır. 18 Nisan 1988 tarihine ait başka bir belgede ise *“Bazı Türk ailelerinin okullarda izleme zorunluğu getirildiği halde çocuklarını filmi izlemeye göndermedikleri”*⁵⁶ belirtilmektedir. Bu konuda Türk basınında da yazıların çıktığı yine aynı belgelerde mevcuttur.⁵⁷

“Ayrılık Zamanı” filminin gösterilmesi, 1984-1985 yılları arasında uygulanan zorunlu asimilasyon dolayısıyla Bulgaristan ve Türkiye arasında bozulan ikili ilişkileri daha da gergin bir hale getirmiştir. Dönem itibarıyla Sofya'da Büyükelçi görevini yürüten Ömer E. Lütem filmin çekimi konusundaki ilk haberleri BTA Bulgar Haber Ajansından 1984 Aralık ayında duyduklarında meydana gelen gelişmeleri şu şekilde aktarmaktadır:

*“Aralık ayının sonuna doğru Bulgar sinemasının Bulgaristan'ın modern tarihinin gerçeklerine ve olaylarına yönelmeye başladığına dair BTA'nın bir haberinden Bulgarların, Türk azınlığın Bulgar asıllı olduğunu kanıtlamak için sinemadan da yararlanmayı kararlaştırdıklarını anladık. BTA'ya göre bu amaçla yayınlanacak filmler arasında “Binlerce Bulgarın zorla Müslümanlaştırıldığı Osmanlı Döneminin trajik olaylarına değinen bir film de vardı. Sonradan bu filmin Anton Donçev'in ‘Ayrılık Zamanı’ adlı kitabından alınan bir senaryo ile Lüdmil Staykov tarafından çekileceğini öğrendik.”*⁵⁸

⁵⁵ Държавна сигурност – смяната на имената – възродителният процес 1986-1990, Документален сборник, том 2, издание на Комисията по досиетата, 2013 г., s. 916.

⁵⁶A.g.e., s. 936.

⁵⁷A.g.e., s. 950.

⁵⁸Lütem, Ömer Engin, *Türk-Bulgar İlişkileri 1983–1989, Cilt I 1983–1985*, ASAM, Ankara 2000, s. 483.

Siyasi amaçlarla çekilmiş bu film ile ilgili Bulgar arşivlerinde aydınlatıcı belgeler bulunmaktadır. Örneğin, tarihçi Veselin Angelov'un bu belgeleri kullanarak zorunlu asimilasyonla ilgili yaptığı derlemede *Време разделно* (Ayrılık Zamanı) başlığı 34 defa geçmektedir. Yine belgelerden, filmin doğrudan Türklere yönelik olarak çekilmesi ve sonrasında da yayımlanması sebebiyle 1988 yılında Bulgaristan ve Türkiye arasında diplomatik krizin çıktığı anlaşılmaktadır. Aralarında Büyükelçimiz Ömer E. Lütem'in de dâhil olduğu Sofya'daki Türk diplomatlarımız ile Bulgaristan Dış İşleri görevlileri arasında konu ile ilgili defalarca görüşme sağlanmıştır. Filmin gösterime girdiği Mart ayında da Türkiye Cumhuriyeti'nin tepkisi en üst seviyede dile getirilmiştir. Ayrıca Bulgaristan Büyükelçisi Sladkarov konuyla ilgili Dış İşleri Bakanlığımıza çağırılarak uyarılmıştır. Bulgar hükümetinin aslında o zamanki amacı "Ayrılık Zamanı" filmini Cannes Uluslararası Film Festivali'nde ve Güney Kore Olimpiyatları öncesinde Seul'da göstermektir.⁵⁹ Ne yazık ki Türkiye tarafından yapılan protestolara rağmen film Cannes Uluslararası Film Festivalinde gösterime girmiştir.⁶⁰ Bulgar hükümetinin sergilediği bu tutum krizin daha da derinleşmesine sebebiyet vermiştir.

İki ülkeyi karşı karşıya getiren söz konusu krizin başından itibaren Bulgar yetkilileri, geri adım atmak istememiş ise de "Ayrılık Zamanı" ile paralel olarak Türkiye'de çekilen "Belene" dizisinin gösterileceği konusunda basında haberler çıkınca Bulgar yetkililer Ağustos ayında Türk yetkilileriyle görüşme talep etmişlerdir.⁶¹ Bu defa da "Ayrılık Zamanı" filmi ile "Belene" ve "Yeniden Doğmak" dizisi sorunu 1989 yılında ortaya çıkmaktadır. Yapılan ikili görüşmelerin sonunda iki taraf da filmlerin

⁵⁹ Ангелов, Веселин, **Строго поверително! Асимилаторската кампания срещу турското национално малцинство в България (1984-1989)**, София 2008, s. 392; 423-425, 430.

⁶⁰ A.g.e., s. 425.

⁶¹ A.g.e., s. 423-427.

gösterilmemesi konusunda mutabakata varmaktadır.⁶² Ancak Bulgarlar daha önceki göstermiş olduğu tutumu tekrarlayarak varılan anlaşmaya rağmen Türklere yönelik etnik temizliğinin başladığı dönemde “Ayrılık Zamanı” filmini Bulgaristan’da ve yurt dışında göstermeye başlamıştır.⁶³

Osmanlı’nın Balkan fetihleri sonucunda egemenliği altına aldığı Bulgarlar, inanç ve sosyal yaşamlarına karşı gösterilen hoşgörü sayesinde benliklerini kaybetmeden, güçlü ve adil bir yönetim altında, bulundukları çağın Avrupa’sındaki emsallerinden çok daha iyi şartlarda hayatlarını sürdürebilmiştir. Ancak Fransız İhtilali ile ortaya çıkan akımlara (Özgürlük, eşitlik, demokrasi, milliyetçilik) kapılarak isyan ve çetecilik faaliyetlerine girişmişlerdir. Özellikle 93 Harbi esnasında Rus Emperyalizminin de etkisiyle Bulgaristan topraklarında yaşayan Türklere ve Pomaklara karşı yapılan katliamlara iştirak etmişlerdir. Eş zamanlı olarak Balkanlarda düz yazının gelişimi ve matbaanın ortaya çıkması ile birlikte, Osmanlı hâkimiyet döneminde yaşanan olayları güya Bulgar halkının milli bilincini oluşturmak maksadı ile özellikle esaret, zorla İslamlaştırma, cizye vergisi ve devşirme konularından seçerek geniş halk kitlelerine yaymışlardır. Paisiy Hilendarski, Sofroniy Vračanski, İvan Vazov vb. gibi Bulgar yazarların Türkler ile ilgili olumsuz imaj örnekleri Bulgar milliyetçiliğinin ana temaları haline gelmiştir. II. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile birlikte ortaya çıkan siyasi durum neticesinde Balkanlarda etkin olan Sovyetler Birliği, sosyalist yönetim anlayışında olan şahsiyetlerin Bulgar Devleti’nin başına gelmesini sağlamıştır. 1949 yılında BKP ve devlet başkanlığına gelen Todor Jivkov siyasal ve sosyal yaşamda aşırı milliyetçi uygulamaları başlatmıştır. Bu uygulamaların tarihi varsayımlar ile desteklenmesi için ortaya atılan tezler, Bulgar halkında karşılık bulmuş ve tezleri destekleyici kitapların ortaya çıkartılması için devlet eliyle birtakım görevler verilmeye

⁶² A.g.e., s. 625.

⁶³ A.g.e., s. 625-626.

başlanmıştır. Seçilen kişilerden biri olan Anton Donçev 1964 yılında 43 gün gibi bir sürede, hiçbir araştırma ve soruşturma yapmadan ve sadece uydurma, tamamen sahte belgelere dayanarak propaganda amacıyla “Ayrılık Zamanı” adlı romanını yazmıştır. Roman, tüm tartışma ve karşı çıkmalara rağmen komünist iktidarın desteği ile yayımlanmıştır. Kitap Bulgaristan’da yaşayan Müslüman azınlıkların yaşamında derin yaralar ve ayrıştırıcı etki yaratmıştır. Ayrıca zorunlu asimilasyon dönemlerinde Pomak ve Türklere karşı yapılanların haklı delili olarak gösterilmiştir. Aynı adla 1988 yılında beyaz perdeye aktarılmış, Pomak ve Türklerin yaşadığı bölgelerde zorunlu olarak izlettirilmiştir. Filmin çekilmesi ve yayımlanması konularında Türkiye ve Bulgaristan arasında diplomatik kriz yaşanmıştır. Dönemin Bulgar Hükümeti tarafından varılan anlaşmalara uyulmamış ve tüm uyarılara rağmen film uluslararası arenada da gösterilmiştir. “Ayrılık Zamanı” filmi bugün de Bulgar görsel medyasında halen gösterilmeye devam edilmektedir.

3. AYRILIK ZAMANI ADLI ROMANIN MATERYAL UNSURLARININ İNCELENMESİ

Bu bölümümüzde Bulgar edebiyat çevreleri tarafından materyal açıdan “epik roman” olarak nitelendirilen “Ayrılık Zamani” adlı romanın bu unsurlarının neler olduğunu, yazar tarafından nasıl verildiğini, edebi ve sanatsal değerinin olup olmadığını ve en önemlisi de okuyucusuna hangi duyguları hissettirdiğini tespit etmeye çalışacağız.

Ancak bunu yapmadan önce, kitabın hangi roman türü içerisinde nitelendirileceğini analiz etmek gerekmektedir. Çünkü bir anlatının epik roman olarak nitelendirilebilmesi için gerçek dünyayı, gerçek zamanı, gerçek mekânı, gerçek bir durumu, gerçek olayları ve gerçek kişileri anlatması gerekmektedir. Donçev’in romanı, materyal olarak bakıldığında tüm bu kurallara uyuyor ve epik roman olarak gözüküyor olsa da yapılan çalışma neticesinde durumun biraz farklı olduğu görülmüştür.

“Ayrılık Zamani” romanının Bulgar Devleti tarafından ısmarlama bir propaganda aracı olması, “*eser sahibinin ideolojik düşüncelerini toplum geneline yaymak için romanı bir vasıta olarak görmesi, metinlerde tek doğrultulu ve slogana dayalı bir dil kullanılması, sonrasında kamplaşmalara sebebiyet vermesi, eser içindeki kişilerin bizden olanlar ve olmayanlar şeklinde bölünmesi ve dost-düşman ayrımının yapılması sanatsal değerini ortadan kaldırmıştır.*”⁶⁴ Bu haliyle nitelendirildiğinde de “Ayrılık Zamani” adlı kitap “*epik şövalye romanlarından*”⁶⁵ farklı bir şey olamamaktır ve sanatsal bir değeri de yoktur.

Edebiyat Uzmanı Tekin, “*Roman, temel niteliği itibarıyla “kurmaca” bir özellik taşır. Bir anlamda hayattan aldığını, kendi mantığına göre kurar, kurgular. Bu bağlamda romanın, biri hayata, diğeri edebiyata açılan kapıları vardır. Roman, bu iki*

⁶⁴ Çetin, Nurullah, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara 2012, s. 78.

⁶⁵ Çetin, Nurullah, a.g.e., s. 18.

değerin; hayatla edebiyatın, mutlu bir sentezinden doğar."⁶⁶ diyerek bir romanın nasıl olması gerektiğini tarif etmiştir. Daha açık bir ifade ile ortaya çıkan bir romanın edebi ve estetik özelliklerinin olması ve en önemlisi de kurgusal olsa bile yazarın ince sentezinden geçerek okuyucusunu mutlu etmesi gerektiğidir. Bunun aksine bir durum var ise o romanın varlığını sürdürebilmesi pek mümkün değildir. Donçev'in romanı bu nitelikleri itibarıyla de incelendiğinde sentezden uzak, tamamen propaganda amaçlı ve alıntı bir kitaptır. Varlığını sürdürebilmesi konusu da ayrıca irdelenmelidir. Bu kitabın günümüze kadar varlığını sürdürebilmesi Bulgar Totaliter rejiminin desteği ile mümkün olmuştur.

3.1. Ayrılık Zamanı'ndaki Anlatıcı Tipleri

Yaptığımız araştırmalar ve okumalar sonucunda romandaki anlatıcıyı kısaca *"Bir romanı, hikâyeyi veya masalı bizlere yani okuyucuya aktaran varlıktır."* şeklinde tanımlayabiliriz.

Diğer bir tanım ise Mehmet Tekin'in *"Roman sanatı, esas karakteri itibarıyla anlatılacak bir 'hikâye' ile bu hikâyeyi sunacak bir 'anlatıcıya' dayanır. Romanın genel yapısını şekillendiren diğer unsurların varlığı, bu iki elemana bağlı olarak önem ve değer kazanır. Bu durumda 'hikâye' ile 'anlatıcı', bir anlamda roman denilen yapının iki temel (olmazsa olmaz) unsurudur."*⁶⁷ şeklindeki açıklamasının içinde gizlidir.

Bu tanımlamalara Çetin'in *"Anlatıcı (narrator), romancının hikâyeyi anlattırdığı, romancı ile okuyucu arasında bir ara kişidir. Anlatıcı, romanda geçen tüm olan biteni, kişileri, davranışlarını, düşünce, duygu ve hayallerini, çevreyi, mekânı,*

⁶⁶ Tekin, Mehmet, **Roman Sanatı, Romanın Unsurları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 13.

⁶⁷ Tekin, Mehmet, a.g.e., s. 22.

*zamanı; kısaca romanda bulunan her şeyi okuyucuya aktaran, sunan kişidir. Anlatıcı, romanın kurmaca dünyasında geçen olayları kendi isteğine, özel tercihlerine, beğenisine ve imkânlarına göre aktaran kişidir.”*⁶⁸ şeklindeki açıklaması da eklenebilir.

Bu açıklamalar ışığında “Ayrılık Zamanı” adlı romana bakıldığında anlatıcı unsurun, iki kişiden ve hikâyenin de bu iki kişinin anılarının derlenmesinden oluştuğu görülecektir. Anlatıcıların ilki Aligorko (Алигорко) adlı Bulgar bir papazdır. İkincisi ise Girit’te Osmanlı’ya esir düştükten sonra Müslüman olup yeniçerilere katılan ve Venedikli (Венецианец) olarak adlandırılan bir Fransız asilzadesidir.

Yivli’ye göre “Bir ‘bedene’ sahip olsun ya da olmasın anlatıcı bileşeni, yazılı ortamda her zaman bir ses, imgesel bir ses olarak ortaya çıkar. Kimi zaman merkezî karakterle bütünleşip türdeş bir figür olarak deneyim, kimileyin hikâye kahramanından ayrılıp türdeş olmayan bir figür şeklinde tanıklık alanında görünür.”⁶⁹

Yivli’nin aktarımına uygun olarak analiz yapıldığında “Ayrılık Zamanı” adlı romanda “anlatıcı” ikinci yöntemde belirtilen tanıklık alanında kendini göstermiştir denilebilir. Anlatıcı veya bu kitap özelinde daha doğru ifade edilmesini doğru bulduğum “anlatıcılar” hikâye kahramanından ayrı olarak kendi gözlem ve tanıklıklarına dayanarak olayları aktarmışlardır. Yazar tarafından da bu durum kitabın ön sözünde şu şekilde ifade edilmiştir: “Bu kitap, Atos Dağı Rahibi Aligorko ve Girit’de esir edilen bir Fransız asilzadesinin anıları ve notları toplanarak düzenlenmiştir.”⁷⁰ Genel olarak Donçev’in romanını anlatıcılar temelinde kategorize etmek/sınıflandırmak gerekirse “çoğul anlatıcı” tekniğinin tercih edildiği bir roman olarak görülebilir. Ancak, çoğul olarak nitelendirilen bu anlatıcıların münferit olarak incelenmesi biraz farklılık arz

⁶⁸ Çetin, Nurullah **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara 2012, s. 80.

⁶⁹ Yivli, Oktay, “Anlatıcı Sorunsalı”, Söylem Filoloji Dergisi, Haziran 2020, s. 9.

⁷⁰ Дончев, Антон, **Време разделно**, Десето издание, Издателство „Български писател“, ДП „Георги Димитров“, София, 1986 г., s. 2.

etmektedir. Anlatıcılardan ilki olan Papaz Aligorko'nun roman içindeki anlatılarına bakıldığında bu kişinin “*Tanrısal Konumlu Gözlemci Anlatıcı*” olarak da nitelendirilebilecek şekilde ortaya çıktığı görülecektir. Özellikle ana karakterlerin tasvirlerini yaparken bu durumun çok daha fazla olduğu görülür. Manol ve Kara İbrahim hakkında sunulan şu bilgiler Papaz Algorko'nun gözleminin ürünüdür ve onun bakış açısından verilmektedir:

“Yavaş yavaş sanki sever gibi karısının tüm kemiklerini ortaya çıkaran Manol, en sonunda kafatasını çıkardı. Mezarın kenarında dizlerinin üzerine çökererek iki eliyle karısının kafatasını tuttu ve ona doğru eğilerek baktı. Acaba yıllar önce de böyle oturmuş, sıcak elleri ile karısının başını ve gür saçlarını okşamış mıydı? Ama kafatasının yaşlı mı genç mi, erkek mi kadın mı, güzel mi çirkin mi olduğu belli olmuyordu ki, o sadece ölü birinin kafasıydı.

Beyaz bir mendil çıkarıp sütle tüm kemikleri yıkamaya başladı. Yıkadığı kemikleri de sildikten sonra yanında bulunan kutuya yerleştirmeye başladı.

Tam o anda yolun sonundan Elindenya vadisini yok eden Kara İbrahim ve kana susamış adamları belirdi.

Kara İbrahim ile Manol, biri at sırtında, diğeri yerde karşı karşıya duruyorlardı.

Kara İbrahim, yeryüzüne inmiş bir melek kadar yakışıklıydı ve Sarazen⁷¹ gibi giyinmişti. Tamamı altın ve gümüşle süslenmiş kırmızı ipek bir giysi dizlerinin üzerine kadar geliyordu. Sol elinde sarı bir kalkan, sağ dizinin altında da

⁷¹ Sarazen (Latince: Saracen), Haçlı Seferleri sırasında Avrupalı savaşçılar tarafından Müslümanlara takılan ve "Hristiyan olmayan" anlamına gelen ad., <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sarazen>, (Erişim tarihi:22.10.2022).

yeşil bir mızrak vardı. Kemerinden bir pala sarkıyordu ve eyerin her iki yanındaki kılıflarda, aç bir tavuğun gagasını andıran sivri uçlu tüfeklerinin gümüş kulpları görülebiliyordu. Tüfeği sırtında, kırmızı renkli deri kılıfın içindeydi. Başında beyaz pamuklu bir sarık vardı, sarığın tam ortasında kırmızımsı bir sırma vardı ve etrafında siyah tüyler dalgalanıyordu. Onun ve atının üzerinde avuç dolusu mücevher vardı ve atı da mücevherlerin iki katı değerindeydi.”⁷²

Örnekleri daha da çoğaltmak gerekirse Papaz Aligorko’nun anlatılarında, dönem durumuyla ilgili bilgilerde de “*Tanrısal Konumlu Gözlemci Anlatıcı*” izleri görülmektedir.

“İsa peygamberin doğumundan sonraki 1668 yılında, Osmanlı Veziri Köprülü Ahmet Paşa’nın Girit’i kuşatmasından iki yıl sonra yani o yılın beşinci ayı olan Mayıs ayında Rodoplar esir düşmüştü. Biz etrafımızda olup bitenlere karşı olan körlüğümüzden dolayı önceden bu durumun olabileceğini sezememiştik. Hâlbuki gecemizi aydınlatan ayı kapkara bir gölge kaplamış ve herkes bunun bir ay tutulması olduğunu düşünerek hafife almıştı.

Bu zamanlarda öyle bir dolu yağmıştı ki, her biri yetişkin bir erkeğin yumruğu büyüklüğündeki dolu taneleri, ormanın derinliklerinde saklanan vahşi hayvanların ve hatta uçan kuşların bile ölmesine sebep olmuştu. “Depremeler şehirleri, köyleri ve en kötüsü Musul şehrini yok etmişti.” Dev dalgalar limanları ve gemileri yutmuştu. Budin şehri yakılmış, surlarındaki topraklar bile bu yangının şiddetinden erimiş ve zindanlarda birbirine bağlı halde esir tutulan altmış kadar Hristiyan köle ateşlerin içinde yanarak can

⁷² Дончев, Антон, 1986, s. 19-20.

vermişti. Bu olanlardan bir yıl önce verimsiz bir yıl yaşanmıştı. Çobanlar yavan et yiyerek, diğer insanlar ise ağaç kökleri ve ot tüketerek hayatta kalabilmişti. “Ulu Vezir” bozuk para bastırıp dağıttığından insanların altın paraya olan güveni kalmamıştı. Ticaret ve zanaat hayatı karışıklık içerisindeydi. Türkler, topladıkları vergileri on yıl öncesinden istemeye başlamışlardı çünkü Girit kuşatmasında Fransızlar, Almanlar ve İspanyollar Venediklilerin yanında yer almış ve savaşın sonu bir türlü gelmemişti. Hatta Venedikliler, Osmanlı padişahına Rodopların eteklerinde baskın düzenlemiş ve topları ile ateş etmişlerdi. Tüm bunlar olurken, başlarında demir şapkalar, göğüslerinde haçlarla bu topraklara gelen Venedik şövalyelerine sarılan ve onları sevinçle karşılayan Bulgar çobanları görmüştüm. Sürülerini Makedonya'dan Akdeniz kıyıları boyunca İstanbul'a süren Arnavutlar da yakında bu topraklarda yine Osmanlı bayraklarının dalgalanacağını umut ediyorlardı.”⁷³

Ayrılık Zamanı'nın birinci bölümünün ikinci kısmından alınan ve Papaz Aligorko'nun anılarından aktarılan bu çeviride tipik “Tanrısal Konumlu Gözlemci Anlatıcı'nın” özelliği olan “her şeyi bilme esasına dayanan bakış açısı, yazara geniş imkânlar sunmaktadır.”⁷⁴

Yazar tarafından bilinçli olarak bahsi geçen özellikler ile donatılan Aligorko “Adeta ‘Tanrı gibi’, her şeyi bilir, görür, sezer; geçmişten ve gelecekte haberler verir. Kelimenin tam anlamıyla o, her şeyin üstünde ve her şeye hâkimdir.”⁷⁵ Donçev bu anlatıcı tekniğini ile aslında kendisine “Yarattığı kurmaca dünyada yer alan kahramanlarının duygu ve düşüncelerini sunma/anlatma yönünde geniş imkânlar

⁷³ Дончев, Антон, a.g.e., s. 13-14.

⁷⁴ Tekin, Mehmet, Roman Sanatı Romanın Unsurları, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s. 46.

⁷⁵ Tekin, Mehmet, a.g.e., s. 46.

*sağlar. O, Tanrısal konumu itibarıyla hem anlatı dünyasındaki karakterleri, hem de anlatının dışında kalan okuyucuyu yönlendirebilir.”*⁷⁶

“Ayrılık Zamanı”nın diğer anlatıcısı Venedikli, anlatılarını Türklerin tarafından ve “Gözlemci Anlatıcı” sıfatı ile yapmaktadır. Venedikli’nin bakış açısı daha ‘mevzi’ bir özellik taşır: *“O, bütün benliğiyle anlatı sisteminin içinde yer alır. Yazar, onu bilinçli bir tercihle bu sistemin içine yerleştirir ve sistemin unsurlarını (figürleri, zamanı, olay ve mekânı), onun bakış açısından sunar. Bu sunuşta, onun gözlemci yeteneği ön plâna çıkarılmaktadır; yani olaylar ve nesneler, onun gözlemci yeteneğine ve kültür düzeyine göre aktarılmaktadır.”*⁷⁷

Venedikli’nin gözlemci yeteneğine örnek vermemiz gerekirse:

*“Şimdi Süleyman Ağa’nın silah taşımadığını, hatta hançer koyacak bir kemerinin bile olmadığını gördüm. Ama sağ tarafında beyaz bir atın üzerinde bulunan adamlarının lideri ve yüzünde hiç kıl bulunmayan kösenin iki eli de tetikteydi. Köse başını hafifçe kaldırdı ve kocaman açılmış gözlerle etrafına bakındı. Bakışları biraz tuhaftı - açık, meraklı, utanmaz.- Gözlerinden kalbi görünüyordu. İçinde hiçbir şey yoktu. Boştu. Bir gözü Kara İbrahim’de, diğeri de bendeydi.”*⁷⁸

Romanın hikâyesine gelince... Her iki karakter de aynı olayı anlatmaktadır, 1668 yazında Rodop vadisinde bulunan Elindenya’nın⁷⁹ yıkımı ve zorla

⁷⁶ Tekin, Mehmet, a.g.e., s. 46.

⁷⁷ Tekin, Mehmet, **Roman Sanatı Romanın Unsurları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016., s. 47.

⁷⁸ Дончев, Антон, 1986, s. 27.

⁷⁹ Bugünkü Bulgaristan topraklarında böyle bir bölge bulunmamakla beraber yazarın kitabında bu ismi veya bölgeyi bilinçli bir şekilde kullandığı değerlendirilmektedir. **Elinden** adının aslında **İlinden** olma olasılığı yaptığım araştırmaya göre çok yüksektir. Elindenya adının; **İlinden İsyanı** (Илинденско въстание) olarak adlandırılan ve Ağustos-Kasım 1903 tarihleri arasında Makedonya’da Osmanlı İmparatorluğu’na karşı İç Makedon Devrimci Örgütü tarafından gerçekleştirilen bir isyandan esinlenerek kullanıldığı açıktır. Söz konusu isyan ile eş zamanlı olarak romandaki olayların geçtiği Rodoplarda 27 Eylül 1903 yılında başlayan ve **Kristovden** (Haçın Günü/Vaftis Günü) olarak adlandırılan diğer bir isyan

İslamlaştırılması/Müslümanlaştırılması. Papaz Aligorko olaylara Rodoplu Bulgarların bakış açısını aktarmaktadır. Venedikli ise Türklerin bakış açısını ifade etmektedir. Yazarın ön sözde belirttiğine göre Farklı bakış açılarının olayların ana hatlarını nasıl değiştirdiği açıktır. Dolayısıyla gereksiz tekrarlardan kaçınılarak daha eksiksiz ve daha nesnel bir aktarım hedeflenmiştir.⁸⁰ Yazar tarafından bu şekilde ifade edilmesine rağmen her iki anlatıcı tarafından farklı bakış açılarıyla anlatılan olaylar, kendisi tarafından bilinçli şekilde kurgulanmış ve okuyucuya tek sonuç olarak verilmiştir.

Roman olarak nitelendirilen kitaplarda *“Hikâyenin ağırlığı görece bir ağırlıktır ve bu ağırlık süse, imaja, bir kelimeyle, içeriğe dönüktür.”*⁸¹ Bu bakış açısıyla bakıldığında da yazar Donçev’in kitabında imaja dönüklüğün uygulandığı görülmektedir. Özellikle verilen imaj da olumsuz yeniçeri, Osmanlı ve Türk imajıdır. Tespit edilen diğer bir husus da yazarın daha romanın ilk başında anlatıcı karakterleri hakkında bilgi vermek sureti ile *“kurguya ve anlatıma dayalı metinlerin (epik türlerin) varlık nedeni”*⁸² olan anlatıcının birinci öncelikli olması sorunsalını alışlagelmiş bir yöntemle ortadan kaldırmaya çalıştığıdır.

Ünlü Bulgar edebiyat bilimcisi Tonço Jeçev, yazarın tarafsız ve bağımsız bakış açısını vermek konusundaki başarısızlığını daha 1980’de ortaya koymuştur. Jeçev düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

“Aslında Donçev romanda paralel iki anlatımın gerekliliğini güçlü sanatsal biçimde savunamamıştır. Daha doğrusu romanın bu yapısı

Bulgar köylüleri tarafından Osmanlı Devleti’ne karşı gerçekleştirilmiştir. Hatta bu isyanların başlamasına sebep veren İç Makedon Devrimci Örgütü’nün üyelerini yakalamak için bölgede yaşayan Arnavut Köylüleri Osmanlı Devleti tarafından görevlendirilmiştir. İlginç bir tesadüftür ki, “Ayrılık Zamanı”nda anlatılan olaylarda Arnavut köylüleri ile Bulgar köylülerinin çatışma/kavgaları yazar tarafından sık sık gündeme getirilmektedir, ayrıca olay örgüsünün meydana gelen isyanlar ile benzerlikler taşıması bu tezimi doğrular niteliktedir. https://tr.wikipedia.org/wiki/İlinden_İsyanı, (Erişim Tarihi: 30.05.2022).

⁸⁰ Bkz.: Дончев, АНТОН, 1986, s. 2.

⁸¹ Tekin, Mehmet, **Roman Sanatı Romanın Unsurları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 22.

⁸² Bkz.: Tekin, Mehmet, a.g.e., s. 22.

sadece ilk bölümlerde ortaya konabilmiştir. Yavaş yavaş iki bakış açısı birleşmekte ve birbirine o kadar benzemeye başlamaktadır ki, Aligorko'nun mu yoksa Venedikli'nin anlatımını mı okuyoruz sorusuna cevap verebilmek için çaba harcamak, kıyaslama yapmak için ilk bölümlerine dönmek lazım gelmektedir.”⁸³

Ünlü Bulgar edebiyat bilimcisi ve araştırmacının söylediklerinden de anlaşıldığı üzere Donçev'in taraflılığı o kadar açık ve rahatsız edicidir ki, anlatılanların inandırıcılığı kaybolmaktadır. Yazarın amacı sanatsal açıdan değerli bir roman ortaya koymak değil, devlet yetkilileri tarafından verilen siyasi görevini yerine getirerek Osmanlı Devletine ve Bulgaristan'da yaşayan Müslüman ve Türklere karşı nefret uyandırmak, var olan kötü ümgeyi güçlendirmektir.

3.2. Ayrılık Zamanı'ndaki Kişiler Ve Karakterizasyon

“Karakter” kelimesinin roman incelemesi açısından düşünüldüğünde öncelikle içerdiği anlamın verilmesinde fayda vardır. Buna göre; *“bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimseye”*⁸⁴ karakter denmektedir. Konumuz açısından karakter kelimesi ise en yalın ifade ile hikâyedeki kişi veya kişilerdir. Bir kitapta ya da eserde karakter olmadan hikâye, dolayısıyla anlatı da olmaz. Anlatıcının hikâyesine vücut kazandıracak, onu sürükleyecek, okurun ilgisini çekecek odur aslında. Tüm bu sebepler dolayısıyla yazarlar karakterlerini verirken özenli olmak zorundadırlar. Çünkü aşırı derecede abartı içeren veya tam tersine yeterince verilemeyen karakter tasvirleri okuyucuyu kitabı okumaktan alıkoyabilir. Tekin'in bu konudaki izahatı şu şekildedir:

“Bu nedenle bir hikâyeci, anlatı için böyle bir değer taşıyan ‘kişiyi’ özenle çizmeli, ona inandırıcı nitelikler kazandırmalıdır. Bir hikâyeci veya

⁸³ Жечев Тончо, **Българският роман след Девети септември**, Изд. "Наука и изкуство", София, 1980.

⁸⁴ “Karakter”, **Türk Dil Kurumu Sözlükleri**, <https://sozluk.gov.tr/> , (Erişim tarihi:07.12.2022).

romancının, anlatıyı sürükleyecek kişiyi, anlatının niteliğine uygun olarak çizmesine, ona ‘beşerî’ bir yapı kazandırarak canlandırmasına da karakterizasyon denir. Romancı, bu işlemi gerçekleştirirken, canlandırmak istediği kişiyi, ait olduğu cinsin özelliklerini dikkate alarak çizer, ona bedensel ve ruhsal bir yapı kazandırır. Sanıldığı gibi o, yaratmaz; karakterize eder.”⁸⁵

Çalışmanın konusu “Ayrılık Zamanı” romanının karakterleri incelendiğinde yazar tarafından ayrıntılı bir karakterize etme işleminin yapıldığı dikkati çeken bir husustur. Ancak karakterize işlemini kendisi yapmamış, aynı zamanda romanın karakterleri olan Papaz Aligorko ve Venedikli’ye yaptırmıştır. Özellikle Aligorko ana karakterlerin tasvirlerini her fırsatta çok ayrıntılı bir şekilde gerçekleştirmektedir. Venedikli’nin tasvirleri ise daha çok diğer karakterler ile ilgilidir.

Tekin’e göre karakterleri tanıtmak için “*genellikle şu yollar denenir:*

1) kahramanı yazar tanıtır;

2) kahraman, kendi kendisini tanıtır;

3) kahraman, diğer roman kahramanlarınca tanıtılır.”⁸⁶

Bu romanda söz konusu yollardan üçüncüsü tercih edilmiştir. Özetle Papaz Aligorko’nun Bulgar karakterlerini, Venedikli’nin ise hikâyenin Türk karakterlerini tasvir ettiği görülmektedir. Papaz Aligorko Bulgarlar tarafında yer alan ana karakter ve tipleri aktarmış, Venedikli ise Türkler tarafında yer alan karakter ve tipleri aktarmıştır. Burada dikkati çeken en önemli şey Bulgar karakterlerin özelliklerinin övgü ve

⁸⁵ Tekin, Mehmet, **Roman Sanatı Romanın Unsurları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 67.

⁸⁶ Bkz.: Tekin, Mehmet, A.g.e., s. 72.

milliyetçilik kokan bir dil ile verildiği, Türk karakterlerin ise aşağılayıcı ve hakaret dolu bir dil ile verildiğidir. Yani yazar sadece siyah ve beyaz renklerini tercih etmiştir.

3.3. Ana Karakterler

Kara İbrahim (Караибрахим) – Çocukluğunda devşirme olarak Elindenya bölgesinde yaşayan ailesinden zorla alınarak Osmanlı ordusuna katılan ve Girit Seferi esnasında devşirildiği topraklara gelerek zorla İslamlaştırma faaliyetlerini yürüten Yeniçeri Ağası. Büyükbaba Galuşko'nun oğlu, Elitsa ve Goran'ın kardeşi. Acımasız, kötü ve işkence yapmaktan çekinmeyen ana karakter olarak tasvir edilmiştir. Kara İbrahim karakteri yazar tarafından özellikle Osmanlı ordusunun o zamanki asker temin biçimi olan devşirme sisteminin okuyucu nezdinde olumsuz algılanması maksadıyla tüm kötü özelliklerin yüklendiği esas karakter olarak tasvir edilmiştir. Masum insanlara işkence etmekten çekinmeyen Kara İbrahim, kötü amellerini gerçekleştirmek için gözünü bile kırpmadan babasını karanlık bir deliğe atabilecek hale getirilmiş bir canavardır aslında yazarın gözünde.

Yazarın, bu karakterin analizi esnasında fark edilen ilk eksikliği Osmanlı ordu sistemi hakkında çok az şey bildiği ve anlaşılır derecede yanlış olduğudur. Gayrimüslim çocuklarının devşirme olarak orduya alınması, Osmanlı Devleti kanunlarına göre ne kadar katı kurallara bağlandığı herkesçe malumdur. Osmanlı arşivleri incelendiğinde bu durum hakkında çok daha ayrıntılı bilgi olduğu görülecektir. Dolayısıyla “Ayrılık Zamanı”nın içinde yazar tarafından bahsedilen Gayrimüslim çocuklarının devşirilme yöntemleri asılsız bir iddia olmaktan öteye gidemez. Konu ile ilgili tezin ilerleyen bölümlerinde tarihi deliller ışığında ayrıntılı bilgi verilecektir.

Manol (Манол) - Büyükbaba Galuşko tarafından evlat edinilen güçlü ve gururlu Bulgar çobanı. Kara İbrahim ile çocukluğu beraber geçmiş ve “Ayrılık

Zamanı”nda ana karakter olarak verilen kişilerdendir. Bir eşkıya olarak ün salan babası Kara Manol tarafından Büyükbaba Galuşko’ya evlatlık olarak verilmiştir. Büyükbaba Galuşko tarafından da babasının halk arasında gördüğü saygıya ithafen Manol diye isimlendirilmiştir. Babası Kara Manol’un kahramanlıkları, gururlu ve vakur yapısı Rodoplarda efsaneleşmiş ve destansı bir şekilde dilden dile anlatılır olmuştur. Oğlu Manol da tıpkı babası gibi onuru ve inancı uğruna gözünü kırpmadan hayatını feda etmekten çekinmemiştir. Romandaki Manol karakteri ile ilgili tasvirler aşırı derecede abartılı ve yüceltici niteliktedir. Hikâyeyi Bulgarların gözünden anlattığı görülen Papaz Aligorgo tarafından destansı birtakım tasvirler ile Manol karakterinin üstün özellikleri sürekli övülmektedir.

Galuşko, büyük bir insanlık göstererek oğlan çocukları toplayan Osmanlı görevlilerine evlatlık olarak yetiştirdiği Manol’u değil, öz oğlunu vermektedir. Yıllar sonra kardeş gibi yetişen iki yetişkin erkek düşman şeklinde karşılaşmaktadırlar.

3.4. Anlatıcı Tipler

Venedikli Abdullah (Абдула Венецианеца)- Girit’de Osmanlı’ya esir düşen ve Müslümanlığı kabul eden bir Fransız asilzadesi. “Ayrılık Zamanı”nda aynı zamanda yaşanan olaylara şahitlik eden ve sonrasında Türklerin bakış açısından yaşadıklarını kaleme alan anlatıcı karakterlerden biri. Anılarında yaşananları Türklerin tarafından aktarmasına rağmen tasvirlerinde sürekli kendini sorgulama ve pişmanlık duygusu hissedilmektedir. Romanın sonuna doğru yaklaşıldığında Venedikli’nin şahit olduğu olaylar o kadar kendisini etkilemiştir ki taraf değiştirmiş ve eski inancına geri dönmüştür. Sadece inancına dönmekle kalmayıp aynı zamanda Bulgarların yanında yer almış ve işkence yapan Türkler ile Kara İbrahim’in ortadan kaldırılmasına yardım etmiştir.

Papaz Aligorko (Поп Алигорко)- Sözde zorla İslamlaştırma faaliyetlerinin başından sonuna kadar yapılan zorbalık ve yaşanan acılara tanıklık eden, Manol ve köy halkının yaşadıklarını kendi bakış açısından bakmak sureti ile okuyucuya aktaran Bulgar Papaz ve anlatıcı karakterlerden biri. Esas olarak Papaz Aligorko'nun anılarına dayanılarak meydana getirilen romanda, bölüm başlarında Bulgar halk türkülerinden örnekler verilerek, okuyucunun aşırı milliyetçilik duyguları uyandırılmış ve Türklere olan nefretin artması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu örneklerin neler olduğunu incelersek şu şekilde olduklarını görürüz;

*“Dün gece çobanım, üç sıra halinde zincire vurulmuş köleler geçiyorlardı.
İlk zincir, çoban, genç bakirelerdi. İkinci zincir, çoban, genç gelinlerdi.
Üçüncü zincir, çoban, genç kahramanlardı.”⁸⁷*

*“Nedini'de güneş parlıyor. O parlak bir güneş değildi, Bizim için sadece
Neda'ydı-bir geyiğin gözleri gibi siyah gözleri olan, fesleğen yaprakları
gibi kirpikleri olan, inci gibi beyaz dişleri olan ve bir periye benzeyen.”⁸⁸*

“Soruyorum söyle bana

Köyde alınabilecek çocuklarınız var mı?

Genç yeniçeriler için mi?

Bir yeniçerilik duyuldu, Dimo he,

Annem seni nereye saklayacak? Dimo he

Acaba ormana mı, ya da suya mı? Dimo he...”⁸⁹

“Uyuyor musun, Milke he, uyan!

Türkler topraklarımızı köleleştirdiler, Milke he,

Bizi yok ettiler, Milke he

⁸⁷ Дончев, Антон, 1986, s. 13.

⁸⁸ Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e., s. 21.

⁸⁹ Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e., s. 45.

Bizi Türkleştirdiler, Milke he.”⁹⁰

*“Ateş gibi yanıyorduk, yandıkça, çığlık atıyorduk...”*⁹¹

*“Başımı veririm, inancımı vermem.”*⁹²

“Veriyor musun, veriyor musun Balkancı Yovo,

Güzel Yana 'yı Türk dinine?

Hey Voyvodam, başımı veririm,

*Yana 'yı Türk dinine vermem.”*⁹³

“Dinimizi verdik, canım, dinimizi verdik,

*Dilimizi vermedik, canım, dilimizi vermedik.”*⁹⁴

Edebiyat bilimcisi Blagovesta Kasabova inandırıcı bulmadığı Papaz Aligorko karakteriyle ilgili olumsuz görüşünü bu sözlerle dile getirmektedir: *“Şimdi de Aligorko karakteri. Hristiyan bir din adamının Ortodoks olan insanların Türk olmaları için önderlik etmesi doğru değildir. Kendisi ilk olarak dininden vazgeçiyor. Duruşu baştan itibaren hem Hristiyanlığa hem de Bulgarlığa ters düşmektedir.”*⁹⁵

Konunun içinde bahsedildiği gibi Papaz Aligorko'nun sözde anılarının derlenmesi ile ortaya çıkan bu kitaptaki sadece bölüm başları incelendiğinde papazın, Türkleri katil, Bulgarları köleleştiren, diri diri insan yakan birer canavar olarak aktardığı çok rahat bir şekilde görülecektir. Türklerin, Rodoplarda yaşayan Bulgarların ilk önce topraklarını aldıkları sonra da inançlarını değiştirmeye çalıştıklarını kitap boyunca vurgulayan ana anlatıcı karakter Aligorko'dur. Papaz Aligorko'nun anlattığı bölümlerin başlarında verilen Bulgar halk türkülerinin örnekleri günümüzde de birçok yerde

⁹⁰ Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e., s. 68.

⁹¹ Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e., s. 95.

⁹² Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e., s. 102.

⁹³ Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e s. 136.

⁹⁴ Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e, s. 160.

⁹⁵ Касабова, Благовеста, “Прочетено наново”, Електронно списание LiterNet, 24.09.2006, № 9 (82), https://litternet.bg/publish17/b_kasabova/a_donchev.htm, (Erişim tarihi:15.07.2022).

söylenmekte ve zaman zaman Türk düşmanlığı yapmak için kullanılmaktadır. Ancak sonra kendisi ilk olarak Müslümanlığı kabul etmekte ve halkı da bu doğrultuda ikna etmektedir.

3.5. Tipler

Büyükbaba Galuşko (Дядо Галушко) - Oğlu devşirme olarak zorla elinden alınmış Rodoplu masum değirmenci, Kara İbrahim'in öz babası, Manol'un üvey babası, yaşanan olaylarda çatışma ve ayrılıkçı söylemlerden kaçınılması için çabalayan iyi kalpli karakter. Oğlu yeniçeri olarak zorla alındıktan sonra eşi bu acıya dayanamayarak vefat etmiş ve bunun üzerine Büyükbaba Galuşko da hayata küsmüştür. Acılar içinde bir yaşam süren ama yaşadığı acılar neticesinde biraz da bilge bir karakter haline gelmiş Bulgar köylüsüdür.

İsmail Bey (Исмаил бей) – Rodoplarda yaşayan Yörüklerin başı. Türk olmasına rağmen Bulgar çobanlarına iyi davranan merhametli Yörük⁹⁶ ağasıdır. Manol, İsmail Bey'in yanında yedi yıl çobanlık yapmış ve onun saygısını kazanmıştır. Yazar tarafından kitapta anlatılanlara göre; Osmanlı Sultanı, Rodopları kendi askeri komutanlarına tımar olarak vermiştir. Bu kişiler de verilen toprakları miras olarak bırakamadıkları için sonrasında ya Müslüman camilerine ya da vakıflara bağışlamışlardır. Kurulan vakıflar da arazilerin içinde bulunan mera ve otlakları koyun, yün ve süt karşılığında Yörüklere vermişlerdir. İsmail Bey bu şekilde Rodoplara gelerek

⁹⁶ Osmanlı kaynaklarında Oğuzlardan göçerliği devam ettirenlere Türkmen ve Yörük denmiştir. Oğuz, Türkmen ve Yörük; her üç ad da Türklerin, yaşam biçiminden dolayı aldıkları adlardır. Oğuz adı daha fazla Türkistan ve Anadolu, Türkmen adı Türkistan, Irak, Suriye ve Anadolu, Yörük adı ise **Anadolu ve Balkanlarda** kullanılmıştır. Yörük adı, XV. yüzyılda ortaya çıkmış ve konar-göçer yaşamayı sürdüren “Oğuz boylarına” verilmiştir. Yörük adını ilkin onlara yerleşik komşuları vermiş, daha sonra Yörüklerin kendileri de bu adı sahiplenip kullanmışlardır. Balkanların Osmanlılar tarafından fethedilmesiyle birlikte Anadolu'nun, orta ve batı bölgesinden Yörükler, Balkanların özellikle **Bulgaristan, Kuzey Yunanistan ve Makedonya** bölgelerine göçmüştür. Balkan Yörükleri, Anadolu topraklarında bulundukları Orta Anadolu'nun batısından yani, Kızılırmak'ın batısından göçtükleri için Balkanlar'da Yörük olarak anılmışlar ve o adla da Osmanlı kayıtlarına geçmişlerdir. <https://yenibalkan.com/tr/kose-yazilari/osmanli-kaynaklarinda-yorukler>, (Erişim tarihi: 12.06.2022).

yerleşmiştir. Yörükler Anadolu'dan gelmişler ve her yaz Akdeniz'in bu kıyısındaki otlaklarda sürülerini otlatmaktadırlar. Kendilerine verilen toprakları ancak yeni sahiplerinin verdikleri vergiyi ödemeleri şartıyla satabilmektedirler. Yine yazar tarafından aktarılanlara göre tek eşli bir yaşamları vardır, kadınlarının tıpkı Bulgar kadınları gibi başları açıktır. İsmail Bey, Manol tarafından “baba” olarak çağırılmaktadır. Büyükanne Srebra ile birlikte İsmail Bey'e yurtlarından edilen Bulgarlara köy arazisi vermesi için gittiklerinde, İsmail Bey merhametli davranmış ve Manol'un çanları karşılığında onlara yer/yurt vermiştir. Romanda bazı davranışlarıyla iyi niyetli olarak tasvir edilen tek Türk karakteridir. Romanın neredeyse tamamı boyunca, İsmail Bey dışındaki tüm Türk karakterler canavar, katil ve acımasız olarak yazar tarafından bilinçli bir şekilde verilmiştir.

Süleyman Ağa (Сюлейман ага) – Elindenya'nın yöneticisi ve toprak sahibi olan ağasıdır. Aynı zamanda kitapta olayların geçtiği konağın sahibidir. Zengin ve varlıklı, sahip olduğu topraklarda halkını korumaya çalışan ancak başarılı olamayan ağa olarak aktarılmıştır. Osmanlı'nın Balkanlarda uyguladığı yönetim tarzına uygun hareket ederek sahibi olduğu topraklarda huzuru korumaya çalışan dirayetli yerel yönetici şeklinde okuyucuya yansıtılmıştır. Gösterdiği dirence rağmen Kara İbrahim ve adamlarının oyunları neticesinde padişahın adamları tarafından öldürülmekten kurtulamamıştır. “Ayrılık Zamanı”nda, Süleyman Ağa üzerinden dolaylı olarak Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda uygulamış olduğu tımar toprak sistemi eleştirilmektedir. Süleyman Ağa'nın özellikle kendi tebaası üzerindeki katı tutumu ve sert yaptırımları, yazarın Türklerin Balkanlarda yaşayan Bulgarların özgürlüklerini ellerinden aldıkları ve onları birer köle yaptıkları tezini güçlendirecek nitelikte anlatılmıştır. Ayrıca sahip olduğu topraklar üzerinde suç işleyen insanları kendi kural ve

kanunlarına göre yargılayıp cezalandırması, Osmanlı adalet sisteminin yazar tarafından aşırı derecede olumsuz bir bakış açısıyla eleştirilmesi anlamına gelmektedir.

Gülfiye (Гюлфие) – Süleyman Ağa'nın karısıdır. Süleyman Ağa ile erkek çocuklarının olmamasından dolayı mutsuz bir evlilik içerisinde hayatını konakta zevk ve sefa içerisinde sürdürmek zorunda kalan kadın karakter olarak tasvir edilmiştir. Yemek yemekten başka bir arzusu kalmadığından şişmanlamış ve biraz da çirkin görünüm almıştır. Venedikli ile yakınlık kurmaktan çekinmemiş ve olay örgüsünün sonunda Venedikli'nin konaktan kaçmasına yardım etmiştir. Romanda ayrıca ihtiraslı ve ahlaki açıdan kötü bir kadın şeklinde verilmektedir. Konak içerisindeki tüm sırları ve gizli kalmış yerleri iyi bildiğinden yaşananlar esnasında ne zaman ne yapacağı belli olmayan kadın karakteri olarak da aktarılmıştır.

Gülfiye karakterinin çok inandırıcı olmadığı, zamana ve aldığı pozisyona uygun olmadığı gerçeği göze çarpmaktadır. Bu durum Blagovesta Kasabova tarafından eleştirilmektedir: *“Şişman ve ahlaksız bir kadın olan Süleyman ağanın eşi Gülfiye konak içinde feracesiz, yüzünü kapatmadan ve beyi yanında Hristiyanlarla, imamlarla ve Müslümanlarla sohbet etmektedir. Hem de 1668'de. Anton Donçev kendisi o zamanlarda buna benzer bir davranışın normal olduğunu inanıyor mu?”*⁹⁷

Momçil (Момчил) – Manol'un vefat eden eşinden olma büyük oğlu. Güzel Bulgar köylü kızı Elitsa'ya âşıktır ancak babası Manol ile Elitsa'nın evlenmesi üzerine duygusal çöküntü yaşamıştır. Olay örgüsü içerisinde yaşanan olaylarda suçlu olarak gösterilmiş ancak Manol ailesinin kanını taşıdığından, babası Manol gibi Momçil de onurlu bir duruş sergileyerek hayatını halkı uğruna feda etmiştir. Hikâyenin sonunda Kara İbrahim'i öldürebilmek için kendi başının kardeşi Mirço tarafından kesilerek Kara

⁹⁷ Касабова, Благовеста, “Прочетено наново”, Електронно списание LiterNet, 24.09.2006, № 9 (82), https://litenet.bg/publish17/b_kasabova/a_donchev.htm, (Erişim tarihi:15.07.2022).

İbrahim'e götürülmesini göze alabilecek kadar cesur bir karakter olarak yazar tarafından okuyucuya aktarılmıştır.

Mirço (Мирчо) – Manol'un küçük oğlu. Mensup olduğu ailenin kanını taşıyan ve babası gibi onurlu bir karaktere sahip küçük Bulgar köylüsüdür. Kara İbrahim ve adamlarının köylerine gelmesinden hemen sonra babası Manol tarafından yeniçeri olmaması için gerekirse kendi kendini öldürmesi istenen onurlu Bulgar genci. Kara İbrahim ve adamlarının Elindenya bölgesine ilk geldiklerinde karşılaştıkları ve öldürmedikleri küçük çobandır. Olayların sonunda aslında noktayı koyan Manol'un kahraman oğlu Mirço'dur.

Elitsa (Елица) – Kara İbrahim'in kız kardeşi. Büyükbaba Galuşko'nun uzun saçlı güzeller güzeli kızı. Çocukluğunu beraber geçirdiği ve içten içe âşık olduğu Manol'a karşı duygularını saklayamayan ve kitaptaki geleneksel Bulgar kadını temsil eden karakter. Güçlü, onurlu ve halkı uğruna fedakârlık yapmaktan çekinmeyen Manol ailesinin neslinin devam ettirilmesini sağlayan fedakâr Bulgar kızı.

Sevda (Севда) – Kocasını çoban köpekleri tarafından katledildikten sonra yalnız bir yaşam sürdüren ve Elitsa gibi Manol'a olan aşkını itiraf etmekten çekinmeyen dul Bulgar köylü kadını. "Ayrılık Zamanı'nda" aşkına karşılık bulamadığı için direnmeden inancını ilk değiştiren hain ve sadakatsiz karakter olarak aktarılmıştır. Karakter özellikleri incelendiğinde dikkati çeken en önemli unsur, özellikle bu karaktere Türkçe kökenli bir isim verilmiş olmasıdır. Bilimsel olarak dikkati çeken bu hususun ispatlanması pek mümkün değildir ancak romanı defalarca okuyan bir okuyucu olarak belirtmemiz gerekir ki her defasında yapılan adlandırma soru işareti uyandırmaktadır.

Vraju Kahya (Вражу Кехая) – Manol ile birlikte mücadele eden ve inancını değiştirmeyi reddeden onurlu Bulgar köylüsü. Onurlu ve yapılan her türlü işkenceye

rağmen asla pes etmeyen Bulgarları sembolize eden karakterlerden birisidir. Olay örgüsü içinde geçen her karakterin hatırlanması mümkün olmayacağı için özellikle yazarın sadık, onurlu ve gururlu Bulgar insanına ithafen bu ve buna benzer yan karakterleri verdiği değerlendirilmektedir.

Büyükanne Srebra (Баба Сребра)⁹⁸ – Köyün en yaşlı kadını. Olayların gelişmesi esnasında Bulgarların köklü geçmişine anlattığı hikâyeler ile vurgu yapan ve milli duyguları uyandırmaya çalışan bilge karakteridir. Yazarın kendisi tarafından kitaba özellikle eklenen ve gerçek yaşamdan alındığı bilinen aslında yazarın anneannesinin prototipidir.

Şeyh Şaban Şebil (Шейха Шабан Шебил) – Kara İbrahim’in Yeniçeri Bölüğü’nde bulunan ve askerlerin dini vecibelerini yerine getirmesini sağlayan tek kollu hoca. Anlatıcı karakterlerden Venedikli Abdullah tarafından aktarılan anılarda kötü karakterli, kuşkucu ve acımasız olarak tasvir edilmiştir. Bu bakış açısının yazarın kendisi tarafından özellikle verildiği, Şeyh Şaban Şebil ile ilgili yapılan tasvirlerin okuyucunun gözünde nefret uyandıracak şekilde sık sık tekrarlanmasından anlaşılmaktadır.

Molla Zülfikar Softa (Молла Сулфикар Софта) – Yine Venedikli Abdullah’ın bakış açısı ile okuyucuya aktarılan ve şişman olması sebebiyle bir topa benzetilen kötü karakterli din görevlisi. Özellikle Venedikli’nin anılarında Türkler ile ilgili tasvirler son derece olumsuz ve yanlı olarak okuyucuya aktarılmıştır. Olumsuz olarak aktarılan karakterlerin başında Molla Zülfikar Softa gelmektedir.

⁹⁸ “Ayrılık Zamanı” adlı kitapta; yazarın okuma ve yazma bilmeyen ancak sabahtan akşama kadar halk türkülerini ezbere söyleyebilen annesinin annesi **Büyükanne Srebra** kendi gerçek ismi ile yazar tarafından romana eklenmiştir., <https://www.antondonchev.com/static.php/content>, (Erişim Tarihi: 22.03.2022).

3.6. Ayrılık Zamanı Adlı Romanın Vaka-Olay Örgüsü

1668 baharında bir Devşirme olarak Osmanlı ordusuna alınan Yeniçeri Ağası Kara İbrahim 120 kişilik Ortası⁹⁹ (Bölük) ile birlikte, zorla koparıldığı ve ailesinin de bulunduğu toprakları İslamlaştırmak için Rodop vadisi Elindenya'ya gelir. Bu bölgede Prosoyna (Просойна), Zagrad (Заград) ve Podvis (Подвис) adlı üç köy nehir boyunca uzanmaktadır. Kara İbrahim adamları ile birlikte Elindenya'ya doğru ilerlerken önlerine al renkli yosunlar ile kaplanmış kayalardan oluşan ve kaya diplerinden çıkan ladinlerle dolu bir uçurum gelir. Atlarını sürüp düzlüğe ulaştıklarında üstlerinde uçan iki kartalın kanatları fark edilir. Bir an durup önlerinde uzanan ovaya bakarlar. Ovanın devamında boyları gökyüzüne uzanırcasına olan çam ağaçları ile kaplı sivri tepeler ardı ardına sıralanmaktadır. Aşağıda uzak bir yerlerde kıvrıla kıvrıla dağlardan akan bir nehrin sesi duyulmaktadır. Kara İbrahim'in hemen yanında duran Venedikli varmak istedikleri yere geldiklerini düşünmektedir. Bu sırada hemen arkalarında bölüğün iki imamına ait katırlar durmuştur. İçlerinden şişman olan Molla Zülfikar Softa istedikleri yere gelip gelmediklerini sorar. Ancak Kara İbrahim cevap vermez. Bu sırada karşı dağların güzelliğini seyre dalmış olana Venedikli, Kara İbrahim'e doğru bakar ve yüzündeki ifadeden muhtemelen geldikleri kanaatine varır. Zirvelerin ortasında bir yerde köylere ait evlerin serpiştirilmiş kaya yığınlarına benzeyen çatıları gözükmekte ve ilk köyün yakınındaki bir tepede kale duvarına benzeyen hafif bir yükseltinin parıltısı fark edilmektedir. Etraf tamamen ormanlarla kaplı ve her şey koyu yeşil renktedir. Orman örtüsü o kadar zengindir ki karşı dağların zirveleri bile bu örtü ile kaplıdır. Arkalarında tek sıra halinde bekleyen atların toynaklarının çıkarttığı sesler bile etraftaki sükûneti bozamamaktadır. Günün son ışıkları karşılarında parlamaktadır ve batıya doğru sanki birbiri ardına uzanan duvarlara benzeyen dağların zirveleri uçsuz bucaksız şekilde

⁹⁹ Bkz., Özcan, Abdülkadir, "Devşirme", TDV İslam Ansiklopedisi Cilt 6, İstanbul 1992, s. 324-325.

devam etmektedir. Evet, artık Rodopların kalbindedirler.

Atlı grubun tamamı; Kara İbrahim, Venedikli, iki hoca, yirmi kadar Sipahi ve yüz kadar silahlı adam atlarından inerek kırmızı taşlar ile bezenmiş eski Roma yolu üzerinde akşam namazlarını kılmak üzere düzen alırlar. Tam tek kollu hoca dua etmeye başladığında ormanın derinliklerinden bir yerden tıpkı ezan sesi gibi, biten günü haber veren kilise çanının sesi yankılanır. Hocanın sesi ile çanın sesi aynı anda başlar ve biter. Kara İbrahim namazını bitirdikten sonra sessiz bir şekilde atına biner. Diğerleri de atlarına bindikten sonra karşılarında bulunan tepelere doğru hep birlikte yola koyulurlar. Artık gün batmaktadır. Bu sırada Molla Zülfikar Softa yol göstericilerinin dün gecedeki beri olmadığını ve yolu sormaları gerektiğini söyler. Kara İbrahim cevap vermeksizin yoluna devam eder. Yollarının sağında iki inek otlamaktadır. Bu ineklerin yanında bulunan küçük çobanı gören Kara İbrahim, Venedikli'ye dönerek, çobanın bulunduğu yerden inerek yanlarına gelmesini emreder. Venedikli'nin kendisine seslendiğini duyan küçük çoban, söylenenin aksine bulunduğu yerden ayrılmayarak cebinden bir alet çıkarır ve çalmaya başlar. Sesi duyan Kara İbrahim eğilerek atının yelesinde asılı bulunan silahını çıkartır ve küçük çobana doğru nişan alır. Bunu gören çoban gülerek hemen gerisinde bulunan ormanın derinliklerine doğru koşmaya başlar ve hızlıca gözden kaybolur. Kara İbrahim küçük çobana nişan almasına rağmen ateş etmemiştir. Bu çobanın aslında kim olduğu kitabın sonunda görülecektir. Şişman hoca Kara İbrahim'e neden ateş etmediğini sorar ama atının toynakları altında akan taşlara dalgın dalgın seyre dalan Kara İbrahim cevap vermeden yoluna devam eder. Bu sırada sağ taraflarındaki uçurum artık kaybolmuştur. Takip ettikleri yol ormanın içine doğru devam etmiş ve en nihayetinde düzlüğe çıkmışlardır. Düzlüğe çıktıklarında yollarının üzerinde bulunan bir mezarlığa denk gelirler. Biraz daha yaklaştıklarında mezarlıkta birçok dikili taşın olduğunu görürler. Bu taşların bazıları bir insan boyundan daha uzun

haç şeklindeki taşlardır ve yosun ile kaplanmış olduklarından uzun zaman önce dikilmiş oldukları anlaşılmaktadır. Mezarlığın ortasında iki kişi durmaktadır. Bu kişilerden birinin elinde bir insana ait kafatası bulunmaktadır. Bu sırada mezarlığa doğru yaklaşan atlıları gören ayı iriliğindeki 4-5 adet çoban köpeği birden çayırın kenarından fırlayarak derinden ve tehditkâr bir şekilde havlamaya başlarlar. Elinde insan kafatası tutan kirli sakallı adam elini yukarı kaldırarak köpeklerin tek bir hamle ile durmasını sağlar. Yavaşça eğilerek elindekini çimenlere bırakır. Doğrulduğunda elinde siyah bir kalpak vardır. Kara İbrahim, Venedikli'ye başı ile işaret ederek bu iki adamın yanlarına gelmesini emreder. Venedikli seslenmeden eliyle işaret ederek bu iki adama yola inmelerini söyler. Bunun üzerine kirli sakallı çoban ve giyim şeklinden bir papaz olduğu belli olan adam Kara İbrahim'in önüne gelirler. İşte ilk olarak Kara İbrahim ve Manol burada karşılaşmışlardır. Kara İbrahim'in belli etmek istemese de yüzünden kızgın olduğu anlaşılmaktadır. Bir çobanın, Türk ağasının önünde kalpak giymiş şekilde durması bir saygısızlık alametidir. Kara İbrahim, Venedikli'den çobanın Türkçe konuşup konuşmadığını sormasını ister. Venedikli, Manol'un Kara İbrahim'in sözlerini duyar duymaz başını sallamasından söylenenleri anladığını ama konuşmak istemediğini hissetmiştir. Kara İbrahim yollarının üzerinde bulunan köylerin isimlerini sorar. Venedikli Manol'un verdiği cevapları Türkçe tekrar ederek Türk ağasına iletir. Bu sırada Kara İbrahim ve Manol birbirlerinin gözlerinin içine uzun uzun bakarlar. Kara İbrahim'in öfkesinin büyüdüğü bu bakışlardan da belli olmuştur. Manol'un güçlü, onurlu bir adam olduğu ve kendisinin hiddetini alt edebileceğini daha ilk karşılaşmalarında anlamıştır.

Venedikli esir düşmesinden bu yana kalbinde ilk defa, bu iki adamın çatışacağını hissetmesinden dolayı değişik bir duygu hissetmiştir. Kara İbrahim, Manol'a bakarak kuşağına uzanır ve bir para çıkarır. Çıkardığı parayı Manol'un

ayaklarına doğru atar. Verilen cevap için teşekkür etmiştir ancak bu hareketin gerçek manası Manol'a hakaret etmek istemesidir. Ağa atını ileri doğru sürer ve ardındaki atlılar ile birlikte yollarına devam ederler. Biraz ilerledikten sonra Venedikli, Kara İbrahim'in Şeyh Şaban Şebil'e bir şeyler söylediğini görür. Ne söylediğini tam olarak anlayamayacağı bir mesafede olsa da şu kelimeleri ayırt eder: "Haçları kırın!". İşte o zaman Kara İbrahim'in Yeniçeri Bölüğü ile neden bu sarp dağları aşarak geldiği belli olmuştur.

“Ayrılık Zamanı”nın anlatıcı karakterlerinden olan Papaz Aligorko, Kara İbrahim'in ilk defa mezarlıkta karşılaştığı Manol ve ailesi hakkında destansı bir hikâye anlatmaktadır: İsa peygamberin doğumundan sonraki 1668 yılında, Osmanlı Veziri Köprülü Ahmet Paşa'nın¹⁰⁰ Girit'i kuşatmasından iki yıl sonra yani o yılın beşinci ayı olan Mayıs ayında Rodoplar esir düşmüştü. Biz etrafımızda olup bitenlere karşı olan körlüğümüzden dolayı önceden bu durumun olabileceğini sezememiştik. Hâlbuki gecemizi aydınlatan ayı kapkara bir gölge kaplamış ve herkes bunun bir ay tutulması olduğunu düşünerek hafife almıştı.

Bu zamanlarda öyle bir dolu yağmıştı ki, her biri yetişkin bir erkeğin yumruğu büyüklüğündeki dolu taneleri, ormanın derinliklerinde saklanan vahşi hayvanların ve hatta uçan kuşların bile ölmesine sebep olmuştu. “*Depremeler şehirleri, köyleri ve en kötüsü Musul şehrini yok etmişti.*”¹⁰¹ Dev dalgalar limanları ve gemileri yutmuştu.

¹⁰⁰ Köprülü Fazıl Ahmed Paşa veya Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa (Doğumu 1635 Vezirköprü, Ölümü 3 Kasım 1676 Edirne), Osmanlı Devleti'nde IV. Mehmed döneminde, 30 Ekim 1661 ile 3 Kasım 1676 tarihleri arasında on beş yıl dört gün sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır. Köprülü Mehmed Paşa'nın oğludur. Girit, Uyvar, Podolya, Kamaniçe fatihidir. Devşirme kökenli Köprülüler ailesinin bir üyesidir. Babası Köprülü Mehmet Paşa, 1578'de Arnavutluk'un Berat Sancağının Roshnik köyünde doğmuş ve Osmanlı Devleti'nin duraklama döneminde önemli hizmetlerde bulunmuştur. Oğlu da babası gibi Osmanlı Devleti'ne önemli hizmetleri geçen bir devlet adamıdır. Özellikle maliye konularındaki reformları ile adından söz ettirmiştir. https://en.wikipedia.org/wiki/Köprülü_Fazıl_Ahmed_Paşa, (Erişim tarihi: 24.03.2022).

¹⁰¹ Eylül 1666 yılında yaşanan deprem Musul şehir merkezinin yanı sıra birçok köyünde büyük hasara sebep olmuştur. Musul özelinde yaşanan olay sadece bir doğa olayıdır. Bahsedilen olaylar ile romandaki olayların ilişkilendirilmesi yazarın okuyucu üzerinde bilinçli bir şekilde olumsuz Türk imajını

Budin şehri yakılmış, surlarındaki topraklar bile bu yangının şiddetinden erimiş ve zindanlarda birbirine bağlı halde esir tutulan altmış kadar Hristiyan köle ateşlerin içinde yanarak can vermişti. Bu olanlardan bir yıl önce verimsiz bir yıl yaşanmıştı. Çobanlar yavan et yiyerek, diğer insanlar ise ağaç kökleri ve ot tüketerek hayatta kalabilmişti. Ulu Vezir¹⁰² bozuk para bastırıp dağıttığından insanların altın paraya olan güveni kalmamıştı. Ticaret ve zanaat hayatı karışıklık içerisindeydi. Türkler, topladıkları vergileri on yıl öncesinden istemeye başlamışlardı çünkü Girit kuşatmasında Fransızlar, Almanlar ve İspanyollar Venediklilerin yanında yer almış ve savaşın sonu bir türlü gelmemişti. Hatta Venedikliler, Osmanlı padişahına Rodopların eteklerinde baskın düzenlemiş ve toprakları ile ateş etmişlerdi. Tüm bunlar olurken, başlarında demir şapkalar, göğüslerinde haçlarla bu topraklara gelen Venedik şövalyelerine sarılan ve onları sevinçle karşılayan Bulgar çobanları görmüştüm. Sürülerini Makedonya'dan Akdeniz kıyıları boyunca İstanbul'a süren Arnavutlar da yakında bu topraklarda yine Osmanlı bayraklarının dalgalanacağını umut ediyorlardı. Zorlu geçen bu baharda, Akdeniz kıyısındaki meralarda kışladıktan sonra geri dönen çobanlarla birlikte Rodoplara gitmek için bir çanta kutsal kitabı da yanıma alıp Athos Dağı Manastırı'ndan ayrıldım. Koyun sürüleri ve yuvalarına dönen kuşlarla birlikte kuzeye, yani Rodoplara yöneldim.

pekiştirmek istemesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Musul şehri ile Rodopların coğrafi uzaklığı malumdur. Bu tür tasvirlerde bulunulmasının sebebi Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü topraklarda kötü muamele ettiğinin ve halkı köleleştirdiğinin savını desteklemektir. Ayrıca bozuk/değersiz para basılması, Girit Seferi'nin uzaması gibi olayların Papaz Aligorko tarafından anlatılması, Osmanlı ekonomisinin bozulduğunu ima etmek ve özellikle kitapta anlatılan olaylar esnasında Bulgar köylülerin/köylülerinin isyanına haklı bir sebep bulmaktır.

¹⁰² “Vezir” sözcüğü Arapça kökenli bir kelimedir. Abbasiler, Selçuklular ve Timurlular'da tek vezir vardır ve günümüzde başbakan yerine geçen makamı temsil etmektedir. Osmanlılar döneminde başlangıçta tek vezir varken imparatorluk topraklarının büyümesi üzerine vezir sayısı çoğalmıştır, bu yüzden başbakan makamında olan birinci veziri diğerlerinden ayırt etmek için “**ulu vezir**” ve daha sonraları da “**vezir-i azam**” unvanları kullanılmıştır. Romanda, Papaz Aligorko tarafından bahsedilen vezirin, Osmanlı Devleti'nin en önemli devlet adamlarından biri olan, on beş yıl “vezir-i azam” makamında kalan ve Girit'i fetheden Köprülü Fazıl Ahmed Paşa veya Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa'nın (1635-1676) olduğu anlaşılmaktadır., https://tr.wikipedia.org/wiki/Köprülü_Ahmed_Paşa, (Erişim tarihi: 24.03.2022).

Sürülerin çobanlarından biri Podvis köyünde yaşayan Manol adındaki kişiydi. Aslında bu topraklarda herkesin adını babasının adı takip etmekteydi, çünkü birçok kişi aynı ada sahipti. Ve aynı ada sahip kişiler ancak babasının adı bilirse ayırt edilebilirdi. Ama Manol'un ne babasının ne de annesinin adı biliniyordu. O sanki ailesinin ilk üyesiydi. O yüzden adı sadece Manol olarak anılıyordu. Buna rağmen şu andaki ailesinin en genç üyesi olan Manol; kendisini soranlara tanıtırken Manol'un oğlu Momçil'in oğlu Manol dediğinde herkes aslında onun büyük bir aileden geldiğini anlayabiliyordu.

Manol ailesinin hikâyesi Papaz Aligorko'nun anılarında şöyle aktarılmaktadır: “Bir zamanlar üç sıra halinde zincire vurulmuş esirler bu topraklardan geçmekteymiş. İlk sıra zincirde yeni taze gelin kızlar, ikinci sıra zincirde kaytan bıyıklı genç erkekler ve üçüncü sıra zincirde başına gelin çiçeği takmış kadınlar varmış.”¹⁰³ Manol'un annesi de bağrında taşıdığı ve kimsenin adını bile bilmediği yavrusu ile birlikte bu esirlerin arasındaymış. Genç anne, sütü ve gücü tükenince ölümüne razı olamadığı bebeğini iki çam ağacı arasına bağladığı salıncağa; belki rüzgâr eser bebeğini uyutur, belki geçen geyikler emzirir ve belki yağmur yağar onu yıkar diye Rodopların bağrında bir başına bırakmış. Bıraktığı yerden geyik geçmemiş ama eşkıya Kara Manol geçmiş. Kara Manol, Türklerin karısını kaçırap oğlunu öldürmesinden bu yana geçen dokuz yılda Rojen ve Eşşek Kulak geçitlerinden uçan kuşların bile geçmesine müsaade etmeyen bir eşkıyaymış. Geçmeye çalışandan da bir daha haber alınamıyormuş. Hiç kimse Kara Manol'un nerede yaşadığını ve bulunduğunu bilmiyormuş. Kara Manol'un dokuzuncu yıldan sonra hiddeti iyice artmış ve geçitten geçmesine müsaade etmediği kişileri aynı zamanda öldürmeye başlamış. Hatta bununla da yetinmeyip düşmanlarının cesetlerini

¹⁰³ Yazarın anlatıcısı kullanarak aktardığı bu hususların esas gayesi, bir propaganda aracı olarak sözde tarihçiler ve siyasetçiler tarafından yüz elli yıldan beri Bulgar halkına sunulan asılsız iddiaların yeniden canlanmasını sağlamaktır. 19. yy.da Bulgar milliyetçiliğinin ortaya çıkmasıyla birlikte yazılan şiir ve türkülere dayandırılan bu iddialara göre; Bulgarlar Osmanlı İmparatorluğu'nda kölelermiş ve zincirlerle vurularak hayatlarını sürdürmüşler.

mezarlarından çıkartıp kemiklerini kızılıcak sopası ve mermer taşları ile parçalamış. İki Osmanlı Sultanı ve üç bey onu yakalamak için uğraşmış. Herkesi öldürmeye başladığında Rodoplardaki Yörükler de ona karşı çıkmış ve Kara Manol o zaman sonunun artık geldiğini anlamış. Bir gün, o zamanlar bölgenin yöneticisi Süleyman Ağa'nın babası Davut Ağa kendisine niye ölüleri parçaladığını sorduğunda, ölmek için çok az Zamanı'nın kaldığını, her şeyi Allah ve şeytanı kışkırtmak için yaptığını söylemiş.

İşte bu Kara Manol, onu yakalayana kadar sakallarını kesmeyeceklerine yemin eden beş Osmanlı Akıncı Birliğinin¹⁰⁴ takibinde bebek Manol'u da yanına alarak ormanın derinliklerine kaçmış. Köylere inerek bebekli kadınlar bulmuş ve üvey çocuğuna süt veren annelerin göğüslerini kesen beylere rağmen Manol'u emzirtmeyi başarmış. Bu şekilde Kara Manol yüz köye inmiş ve çocuğunu da yüz anneye emzirtmiş. Bir gün küçük Manol ayaklanınca Süleyman Ağa'nın babası Davud Ağa Kara Manol'u bulmuş ve onu gümüş kurşunla vurmuş. Ancak Kara Manol Davud Ağa'yı kalbinden vurduğu için ikinci kez ateş edememiş ve Kara Manol'u öldürmeyi başaramamış. Yaralanan Kara Manol büyükbaba Galuşko'nun değirmenine kadar gelebilmiş ve çocuğu ona vermeyi başarmıştır. Ağır yaralanan Kara Manol, dokuz yıl boyunca taşıdığı ve kendisi ile birlikte iki geçidin nöbetini tutan tüfeğinin namlusunu üç gün boyunca kesip oyarak kaval haline getirmiş. Kaval hazır hale gelip üfleyip çaldığında da düşmanlarının onu yakalayıp öldürememesi için ormana tekrar geri dönmüş. Kara Manol'dan geriye sadece çocuğuna bıraktığı o kaval kalmış.

¹⁰⁴ Rumeli topraklarında sınıra yakın bölgelerde kurulan, düzenli bir teşkilatı olan ve günümüzdeki Tük Silahlı Kuvvetleri Komando Birlikleri yapısının esasını oluşturan Osmanlı ordusu içerisindeki askeri bir sınıf. Akına katılan akıncı sayısı yüzden az ise “çete veya potera/potura”, yüzden fazla ise “haramilik”, ve akıncı beyinin komutası altında bir hareket yapıyorsa buna da “akın” adı verilirdi. KÖRPE, Özgür, **Osmanlı Ordu Teşkilatında Akıncı Ocağının Yeri ve Çağdaş Türk Silahlı Kuvvetlerine Etkileri**, s.134. Daha ayrıntılı bilgi için Kayapınar, Ayşe, Erdoğan Özönlü, Emine, **1472 ve 1560 Tarihli Akıncı Defterleri**, TTK, Ankara 2017, bakılabilir.

Büyükbaba Galuşko çocuğa geleneklere uygun olarak babasının adını vermiş ama küçük Manol büyüdüğünde herkes ona yüz kardeşli Manol diye seslenmeye başlamış çünkü onun yüz süt annesi varmış. O günden bugüne Manol ve süt kardeşleri Rodopların her yerine yayılıp birlikte büyümüşler.

Papaz Aligorko, hikâyesini anlattıktan sonra Kara İbrahim ve Manol'un ilk karşılaşma anı ve sonrasındaki olayları Venedikli ile benzer şekilde anlatmaya devam etmektedir.

Rodoplara doğru yola koyulan rahibin birlikte gittiği sürülerin sahipleri Elindenya Nehri kıyısındaki Podvis, Prosoina ve Zagrad köylüleridir. Elli bin koyunu olan bu sürünün yarısı Süleyman Ağa'nındır. Sürülerin yanında yürüyen katır ve atların yanında bir de boş bir at vardır. Atın sahibi kışın Arnavut biri ile tartışırken öldürülen bir çobandır. Olaydan sonra bu çobanın ölüm haberini alan karısı koyunlar ile birlikte sürünün köpeklerini satmıştır ancak köpeklerin beş tanesi geri gelmiştir. Geri geldikten sonra da artık sürüleri olmadığı ve diğer köpekler ile sürekli kavga ettikleri için Manol bunları kendi sürüsüne katmıştır.

Papaz Aligorko'nun da içinde bulunduğu koyun sürülerinin eve dönüş yolu üzerinde ovalar bitip karlı dağlar yükselmeye başlayınca, çobanlar ilk dağ köylerinden geçmek için sürülerini hazırlamaya başlarlar. Ancak geleneklere uygun olarak geçiş için öncü olabilecek en güçlü erkecin seçilmesi gerekmektedir. Bunun için sürü sahipleri, güvendikleri en güçlü erkekleri bir çayırda toplarlar. Bunların içinde bir eşekten daha büyük olanları bile vardır. Ancak iki tanesi göze çarpmaktadır. Bunlardan biri Manol'a diğeri de Vraju Kahya'ya aittir. Lider seçiminin adil olmasını isteyen Vraju Kahya dik bir yokuş boyunca hayvanların üstüne binerek yarışma yapılmasını önerir. Vraju'nun bu şekilde teklif etmesinin sebebi Papaz Aligorko'ya göre Manol ile kıyaslandığında cüsse

olarak neredeyse yarı irilikte olmasıdır ve hayvanların üzerine bindiklerinde ağırlığı dolayısı ile iddiayı kendinin kazanacağını düşünüyor olmasıdır. Yarışma yapılır ve tam yokuşun sonunda Manol'un erkeci yığılıp kalır. Manol hiçbir şey yapmaz sadece oğlu Momçil'e el işareti ile hayvanı bulunduğu yerde kesmesini söyler. Diğer gün tüm sürüler, önlerine sıra sıra çanlar takılı erkeci de katarak yeşillikler ve binlerce canlının yaşadığı derin vadilerin içinden geçmeye başlar. Sürülerin arkasında gaydalarını üfleyen çobanların sesi de bu olaya eşsiz bir güzellik katmaktadır.

O gece; Manol, Papaz Aligorko'nun yanına gelerek sürülerin önüne geçerek yapmaları gereken bir şey konusunda kendisine yardım etmesini ister. Papaz ilk önce erkecin yarışmayı kaybetmesinden dolayı Manol'un kızgın olduğunu düşünür ancak işin aslı öyle değildir. Rodoplarda yaşatılan bir geleneğe göre ne zaman bir insan ölse, o insan vasiyetine uygun olarak istediği yere gömülür. Aradan üç yıl geçtikten sonra da mezar açılır ve ölen kişinin kemikleri süt ile yıkanarak tahta bir sandık içine konur ve sandık da kapatılarak kiliselerde bulunan kemik mezarına bırakılır. Bu konuşmadan sonra diğer gün sabah erkenden Manol ve Papaz Aligorko sürülerin önünde yola koyulurlar. Vadilerin arasından kıvrıla kıvrıla giden patikaları takip ederek gün batımına doğru eski bir mezarlığa ulaşırlar. Yolculuk boyunca Manol'un sürüsüne kattığı beş köpek de kendilerine eşlik etmektedir. Manol'un karısı bu mezarlıkta gömülüdür. Papaz ancak o zaman Manol'un niye kendisinden yardım istediğini anlar. Manol karısının mezarına ulaşınca belinden çıkarttığı bıçak ile mezarı kazmaya başlar. Yavaş yavaş kazdığı mezarın içinden en sonunda ölmüş karısına ait kafatasına ulaşır. Kafatasını iki elinin arasına alarak ona uzun uzun bakar. Ölmüş bir kadına ait olduğu bile belli olmayan iskeletin kemiklerini tek tek süt ile yıkayarak sandık içerisine yerleştirmeye başlar. Bu sırada yanlarında bulunan köpekler aniden havlamaya başlarlar. Köpeklerin havlaması ile birlikte karşılarından atlı bir grubun sesleri duyulur. Kara İbrahim ve

adamlarına ait olan bu atlı grup mezarlığın yanında durur. Kendilerini yanına çağırılan Kara İbrahim ile Manol ilk defa bu mezarlıkta karşılaşırlar.

Karşı karşıya duran bu iki adam biri at üstünde biri toprağa basar şekilde birbirlerine sert ve hiddetli bir şekilde bakarlar. Papaz Aligorko burada “*Manol’a engel olmasaydım bu iki adam birbirini muhtemelen öldürecekti.*”¹⁰⁵ şeklinde bir ifadede bulunmuş ve Kara İbrahim’i fiziksel olarak ayrıntılı bir şekilde tasvir etmiştir. Bu tasvirler göre: Kara İbrahim yeryüzüne inmiş bir melek kadar güzel görünmektedir. Tamamı altın ve gümüşle süslenmiş kırmızı ipek bir kaftan dizlerinin üzerine kadar uzanmaktadır. Sol kolunda sarı bir kalkan ve sağ dizinin olduğu yerde yeşil bir mızrak vardır. Kemerinden bir kılıç sarkmaktadır ve eyerin iki yanındaki kılıflarda, yırtıcı bir kuşun gagasını andıran gümüş tabanca kabzeleri göze çarpmaktadır. Tüfeği sırtında kırmızı deri bir kılıf içinde asılıdır. Başında beyaz pamuklu bir sarık ve sarığın ortasında morumsu ipek bir altlık ve siyah tüyler vardır. Kendisi ve atının üzerinde bir avuç değerli taşlardan oluşan süslemeler bulunmaktadır. Kara İbrahim, kendileri ile karşılaşmalarında onlara karşı konuşmamış her şeyi sağ tarafında bulunan atlı süvari vasıtası ile sormuştur. Bu atlı süvari ne Türk’e benzemektedir ne de bir Bulgar’a, yüzündeki yumuşak ifadeden bir yabancı olduğu belli olmaktadır. Buradaki anlatılanlardan Papaz Aligorko’nun Venedikli’yi tarif ettiği aşikârdır. Bu karşılaşmada Kara İbrahim birkaç cümleden başka bir şey sormaz. Sonrasında atını sürerek yoluna devam eder. Manol önünden geçen tüm atlıların tek tek yüzlerine bakarak son atlı geçene kadar yerinden ayrılmaz. Papaz atlılar biraz uzaklaştıktan sonra Manol’a neden hepsine bu kadar dikkatli baktığını sorar, o da şöyle cevap verir: “*Oğullarıma benzer bir*

¹⁰⁵ Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e., s. 19.

yüz görmek için çabalıyorum ve aradığım oğullarımda da babamın ve annemin yüzünü arıyorum. Çünkü tanıştığım her insan kardeşim olabilir. ”¹⁰⁶

Aslında bu cevabın anlamı şudur; Otuz yıl önce kan vergisi adı altında toplanan devşirme sebebiyle binlerce Rodoplu genç Osmanlı ordusuna alınmıştır. Manol’un da birlikte büyüdüğü üvey kardeşinin bu atlıların içerisinde olma ihtimali vardır ve Manol aslında geçenlerin yüzlerine bakarak kardeşini arıyordur. Bunun üzerine papaz: *“Bulgarların sadece yeniçeri olabildiğini ve yaya asker olarak yetiştirildiğini, bu geçenlerin atlı olması sebebiyle sipahi ”¹⁰⁷ olduğunu söyler.*

Kara İbrahim ve adamları uzaklaştıktan sonra Manol hızlı bir şekilde toparlanmaya başlar ve rahibe de hızlı olmasını söyler. Toparlanmayı müteakip papaz ve Manol büyükbaba Galuşko’nun değirmenine giderler. Değirmene vardıklarında Manol atından iner. Bu sırada değirmenin kapısında Elitsa belirmiştir. Birbirlerine hiçbir şey söylemeden öylece bakarlar. Papaz Aligorko Manol’un yüzünde daha önce görmediği bir ifade sezinlemiştir. Manol bu değirmende büyümüş ve Elitsa da onun kardeşi sayılmaktadır ancak işler bu sefer biraz daha farklıdır. Elitsa Manol’a “iyi akşamlar.” dedikten sonra hızlıca değirmene girer. Kadınların Manol’u gördükten sonra

¹⁰⁶ Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e., s. 20

¹⁰⁷ Bkz.: Дончев, Антон, a.g.e., s. 19, Ayrıca Bkz.: Osmanlı ordusunun ağır süvari sınıfını oluşturan asker sınıfı. Tımar sahibi olan tımarlı sipahiler ve Kapıkulu Ocağı'na bağlı kapıkulu sipahileri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tımarlı sipahi sınıfı temel olarak Türk atlı göçebe hayat tarzından kaynaklanan, Alp veya Batur olarak adlandırılan beye bağlı, asil, atlı savaşçı tipinin Klasik Osmanlı'daki ifadesidir. Tımarlı sipahilerin temel vazifesi savaş zamanında savaşa katılmak, barış zamanında bulundukları bölgenin güvenliğini sağlamak ve tımar sistemine göre tımarı dâhilindeki halktan vergi toplayarak bununla hem kendini geçindirmek hem de tımarının büyüklüğüne göre asker yetiştirmektir. Bu yöntem sayesinde ordunun hazineye yük olmadan ve ayrıca masraf gerektirmeden insan, silah, malzeme ve eğitim açısından her an harbe hazır olması amaçlanmıştır. Barış zamanında da bulundukları bölgenin güvenliğini sağlamak ile görevlendirilmişlerdir. Kapıkulu sipahileri ise padişahın özel ordusunu (hassa ordusunu) oluşturan süvari sınıfını oluşturan askerlerdir. Tımarlı sipahilerin aksine Kapıkulu Ocağı'na bağlı aylıklı askerlerden oluşan kapıkulu sipahileri I. Murad Dönemi'nde kurulmuştur. İlk dönemlerde hassa ordusunun piyade birlikleri olan yeniçeriler gibi bu sınıfa da devşirme sistemi ile asker yetiştirilmesi amaçlandıysa da önceden ata alışık olmayan Avrupalı devşirme çocuklarına süvariliğin inceliklerini öğretmedeki zorluklar neticesinde git gide bu sınıfa daha çok Yörük Türkmen çocukları alınmaya başlanmış ve Fatih Sultan Mehmet zamanından itibaren de tamamen Türklerden oluşturulması kanuna bağlanmıştır. Kuruluşundan itibaren hassa ordusunun piyade askerleri olan yeniçerilerle rekabet halinde olan kapıkulu sipahileri yeniçerilerin aksine Osmanlı tarihi boyunca nadiren kazan kaldırmış, bu sebepten ötürü "Atlı er başkaldırmaz" sözü Osmanlı devletinde bir deyim halini almıştır., <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sipahi>, (Erişim tarihi: 24.03.2022).

heyecan yapmaları aslında yeni bir durum değildir. Papaz daha önceleri de bu durum ile karşılaşmıştır. Normal olarak böyle güçlü ve genç gözükken bir adamı gören kadınlar kendilerine hâkim olamamakta ve heyecanlanmaktadırlar. Elitsa'nın ardından değirmene doğru yönelen Manol içeri girmeden önce kapıda bu sefer Sevda belirir. Sevda'yı gören Manol adımlarını yavaşlatır ve önünde duran dul kadına sırtını döner. Sevda'ya ölen kocasından kalan köpekleri getirdiğini söyler. Bunun üzerine cevap veren Sevda, Manol'a yüzünde hiçbir utanma ifadesi olmadan, neden kendisini eş olarak almadığını sorar. Soru karşısında hiddetlenen Manol, Sevda'ya sert bir şekilde papaza giderek günah çıkarmasını söyler. Aldığı cevap karşısında kıskançlığını gizleyemeyen Sevda utanmaz bir yüz ifadesi ile Manol'a oğlunun nişanlısına nasıl baktığını gördüğünü söyler. Bunun üzerine Manol Sevda'ya sert bir şekilde susmasını söyler. Bu konuşmadan sonra genç kadın arkasını dönerek hızlıca değirmene girer. Kapının önünde ayakta bekleyen Manol papaza dönerek büyükbaba Galuşko'yu çağırmasını söyler. İçeri giren papaz değirmen taşının başında bekleyen Büyükbaba Galuşko'nun sırtına dokunarak kendisini fark etmesini sağlar. Büyükbaba Galuşko'nun çok yaşlı olmamasına rağmen kulakları çok iyi işitmektedir çünkü eskiden beri değirmendeki su sesi ve gürültüye maruz kalmıştır. Bu durum Galuşko'da sağırlığa sebep olmuştur. Papazı gören büyükbaba “– Hoş geldin.” diye cevap verir. Bu sırada büyükbabayı değirmenin başında un öğütürken seyre dalan papaz birden yüreğinin huzurla dolduğunu hisseder. Onun karşısındakine verdiği bu huzuru bozmak istemese de Prosoina köyüne Türklerin geldiğini söylemek zorunda kalır. Bunu duyan Galuşko'nun birden gözleri parlar ve hızlı hızlı nefes almaya başlar. Daha önce ailesinin de başına gelenleri bilen papaz Galuşko'nun sakinleşmesi adına, Manol'a söylediği gibi gelenlerin yeniçeri değil de sadece sipahi olduklarını hatırlatır. Çünkü bundan otuz yıl önce Galuşko'nun oğullarından biri devşirme olarak elinden alınmış ve Osmanlı ordusunda yeniçeri yapılmıştır. Etrafa anlamsız ve hüznü bir yüz ifadesi ile bakan büyükbaba

karşılık olarak papaza, geriye kalan oğullarının artık büyüüklerini ve kendisinden alabilecekleri bir şey kalmadığını söyler. Papaz aralarındaki bu konuşmadan sonra dışarıda Manol'un kendisini beklediğini haber verir.

Olayların akışı Venedikli'nin anıları ile devam eder. Yol dik bir şekilde inmekte ve atların toynakları yoldaki taşlara bastıkça ses çıkarmaktadır. Köye doğru ilerleyen atlı grubun her düzlüğe çıkışında karşılarında bulunan köylerin çatıları biraz daha yaklaşmaktadır. Süleyman Ağa'nın konağı günün son ışıklarını üzerine toplamış vaziyette parlak ve heybetli görüntüsü ile biraz daha yakınlaşmıştır. Bu sırada nerden çıktıkları anlaşılmayan otuz kadar atlı hızlı bir şekilde Kara İbrahim ve adamlarına doğru yaklaşmaktadır. İki grup köyün dışında bir yerde karşı karşıya gelirler. Köyden çıkanların başında iri ve güçlü bir ata binen yaşlıca bir adam bulunmaktadır. Kara İbrahim'in adamlarını cepheden karşılayacak şekilde yanlara doğru düzen alan atlıların hazırlıksız olarak geldikleri atların bazılarında eyer olmamasından anlaşılmaktadır. Düşmanca bir tavır ile birbirlerini karşılayan iki grup bir süre sessiz bir şekilde öylece bekler. Kara İbrahim atlı grubun başındaki kişiye kim olduğunu sorar. Sert bakışlı ve beyaz sakallı adam da onun kim olduğunu sorarak cevap verir. Kara İbrahim sert bir şekilde Sadrazam Mehmet Paşa'nın¹⁰⁸ elçisi ve yanındakilerin de onun adamları olduğunu söyler. Bundan sonra Kara İbrahim tarafından getirilen mektuplar takdim edilir ve sonrasında Süleyman Ağa'ya neden kendilerini bir hasım gibi karşıladıklarını sorar. Süleyman Ağa da kendilerine neden haber vermediklerini sorarak cevap verir. Kara İbrahim mektupları okursa neden öyle olduğunu anlayacağını söyler. Karşılıklı yaşanan bu gerginlikten sonra Kara İbrahim, onu ve adamlarını davet edip etmeyeceklerini sorar. Süleyman Ağa da sessizliğini koruyarak cevap vermekten

¹⁰⁸ Kitabın bu bölümünde geçen Sadrazam Mehmet Paşa'nın, dönem itibarıyla hükmü son bulan Köprülü Mehmet Paşa olduğu ancak yazar tarafından 1668 yılında Osmanlı Baş Veziri olarak başta bulunan Köprülü Fazıl Ahmet Paşa yerine bilinçsizce kullanıldığı değerlendirilmektedir.

kaçırır. Aslında Süleyman Ağa'nın düşüncelerini anlamak zor değildir çünkü şimdiye kadar ona bir şey yapmasını söyleyebilecek nitelikte biri bu topraklarda hiç olmamıştır. Şimdi ise sipahi olduğunu ifade eden bir adam kendini zorla konağına davet ettirmektedir. Konuşmanın sonunda Süleyman Ağa, köylerinde kimsenin bugüne kadar geri çevrilmediğini söyleyerek onları konağına davet eder. Bunun üzerine Kara İbrahim atını öne doğru sürer ve hep birlikte konağa doğru yola çıkarlar. Bir süre yol aldıktan sonra Süleyman Ağa'nın bindiği atı merak eden Venedikli dayanamayarak yaşlı adamın yanına yaklaşır ve bindiği atı nereden aldığını sorar. Süleyman Ağa da bundan tam üç yüz yıl önce ataları tarafından karşılarındaki dağlarda bulunan Turla Kalesi'nde yaşayan Fransızlardan aldıklarını, aslında cins olarak Rodoplara uygun olmamasına rağmen buralarda yetiştirmeyi başardıklarını ilave eder. Venedikli, Süleyman Ağa'nın bundan tam üç yüz yıl öncesinden bahsetmesi üzerine şaşırmıştır. İçinden bu insanların ne kadar eski ve köklü bir geçmişe sahip olduğunu düşünür. Bir yandan da kendi geçmişi ile ilgili ne kadar az şey bildiğini düşünerek kendi kendine kızar. Bu diyalogdan sonra Süleyman Ağa atını sürerek öne doğru geçer. Bu sırada Venedikli'nin yanında bulunan Kara İbrahim sessiz bir şekilde kendisini otuz dokuz silahlı adamın düşmanca bir tavır ile karşıladığını içten içe tekrar etmektedir. Kara İbrahim'in hiddetini hissedenden Venedikli, onda bu tür durumların bir takıntı olduğunu düşünür. Artık ağanın konağına yaklaşmaktadırlar. Henüz gündüz olduğu için köyün girişindeki görkemli köprüyü görme fırsatları olmuştur. Koyun sürülerini ve eşlerini karşılamaya hazırlanan kadınların köprünün her iki tarafına sermiş oldukları halıların zengin renkleri dikkat çekmektedir. Tarihi ve geçmişi köklü olduğu belli olan bu topraklara silahlı Türk birliğinin geldiğini gören nehir kenarındaki kadınlar ve çocuklar birden sağa sola kaçışmaya başlayarak ormanın içine saklanmaya çalışırlar. Kaçışan beyaz tenli genç kızları ve kadınları gören arkadaki silahlı adamların yüzlerinde alçakça bir gülümseme

belirmiştir. Venedikli gördüğü bu durum karşısında sonrasında olabilecekler hakkında derin bir hüzne kapılmıştır.

Köprünün üstünden geçen yüz yirmi silahlı adam Rodopların kalbinde bulunan konağa nihayet ulaşmıştır. Yakından daha heybetli ve parlak gözüken konağın çatısında biri bulunmaktadır. Süleyman Ağa'ya yanaşan Kara İbrahim bu kişinin Müslüman olup olmadığını sorar. Müslüman olmadığını söyleyen Süleyman Ağa'nın cevabı üzerine, bu kişiyi kendisine köle olarak satmasını söyler. Aldığı olumlu cevaptan sonra da atının önündeki kında bulunan silahını çıkartarak çatıdaki kişiye gözünü kırpmadan ateş eder. Vurulan adam konağın avlusuna düşer. Kara İbrahim Venedikli'den vurduğu adamın geriye mi yoksa öne mi düştüğüne bakmasını emreder. Venedikli bakmayı müteakip Kara İbrahim'e geriye doğru düştüğünü iletir. Kara İbrahim'in aldığı cevap karşısında canı sıkılır çünkü savaşta vurulan düşmanın geriye düşmesi kötü şans anlamına gelmektedir. Venedikli Yeniçeri Ağa'sının kızgınlığını gidermek için bu durumun sadece savaşlarda geçerli olduğunu şu an savaşta olmadıkları için bu durumun önemli olmadığını söyler. Kara İbrahim de sert bir yüz ifadesi ile aksine savaşta olduklarını söyler.

Süleyman Ağa, Kara İbrahim ve adamlarını pek sıcak karşılamaz ancak onları yine de konağına misafir olarak kabul eder. İlk geceden itibaren Kara İbrahim, konakta olup bitenleri dinlemesi için Venedikli'nin, Süleyman Ağa'nın odasının hemen yanındaki odaya yerleşmesini ister. Kendisi de vakit kaybetmeksizin yolda gelirken gördüğü ve Müslüman olmayan yerel halkın inancını değiştirmesi gerektiği ile ilgili meseleyi bölgenin ağasına açar. Süleyman Ağa an itibarıyla kendisinin olan köylerde yalnızca kadın ve çocukların olduğunu, çobanlık yapan erkeklerinin yakında sürüleriyle birlikte döneceklerini söyler. Kara İbrahim aldığı cevap karşısında pek hoşnut olmaz. Aklından ilk geçen, köyün kadın ve çocuklarını esir alıp zorla Müslüman yapmak

olmasına rağmen daha sonra erkeklerin dönmesini beklemeye karar verir. Halkın inancını değiştirmek için aklından geçen diğer bir yöntem ise aralarındaki ruhani liderleri öldürüp, önderlik yapabilecek kimse bırakmayıp insanların Müslüman olmasını beklemektir. Ancak bu düşündüğünün uzun zaman alacağını bildiği için hemen vazgeçer.

Konakta bu gelişmeler yaşanırken Manol ve papaz, Manol ailesinin yaşadığı eve giderler. Manol eve vardıklarında papaza, eşi öldükten sonra aslında bu evin bir kadın eline ihtiyaç duyduğunu anlatır. Evde yaşanan ve papazın tanıklık ettiği olaylar bununla da sınırlı değildir. Köylerine gelen atlı Türklerin, yaşadıkları topraklara yeniden devşirme toplamak için geldiklerini düşünen Manol, küçük oğlu Mirço'ya, kendisini elinden alırlarsa gitmemek için ne yapması gerektiğini anlatır. Mirço'nun yeniçeriler ile ilgili sorduğu sorulara cevap verirken de Türkler hakkında aşırı derecede olumsuz ve kötüleyici betimlemeler yapar. Yeniçerilerin Osmanlı Devleti tarafından birer canavar haline getirilmiş şeytanımsı özellikleri olan askerler olduğunu anlatır. Tüm bunları anlatırken de oğluna annesinin mezarını kazdığı bıçağın üzerine üç kez yemin ettirir. Babası olarak bu durumu engelleyemezse yolda nasıl intihar etmesi gerektiğine kadar anlatır ve ettiği yeminini unutmaması için tekrar ettirir. Papazın bu evde fark ettiği diğer bir şey de Manol'un bir gün kendi sürüsü olursa hayvanlarına takmak için sahip olduğu çanlarına ne kadar önem verdiğidir. Bahsi geçen bu çanlar kitabın başından itibaren Papaz Aligorko'nun anılarında sürekli tekrar edilmektedir. Bunun sebebinin yazar tarafından aslında Manol için çok değerli olan bu çanlardan halkı için bir çırpıda vazgeçtiğini göstererek, karakterindeki fedakârlığı ve kendini adanmışlığı vurgulamak olduğu değerlendirilmiştir.

Kara İbrahim'in buyruğuna uygun olarak ağanın yan odasına yerleşen Venedikli konakta ilk defa Gülfıye ile tanışır. Gülfıye Süleyman Ağa'nın eşidir.

Venedikli'nin Gölfiye'de ilk fark ettiği Şey, sık sık ve çekinmeden dile getirdiği, hayatında istediği erkeğin Manol, Kara İbrahim veya Goran'a benzemesidir. Daha ilk karşılaşmalarında Venedikli'ye Kara İbrahim'in bir sipahi askeri mi yoksa bir yeniçeri mi olduğunu sorar. Venedikli Kara İbrahim'in bir sipahi olduğunu söylese de Gölfiye aslında onun bir yeniçeri olduğunu anlamıştır. Konağa yerleŐmeyi müteakip buradaki yaŐama alıŐmaya çalışan Venedikli, ilk defa sahip olduğu yetkileri kullanarak halkın iŐlediđi suçlara yargı koyan Süleyman Ağa'nın zalim adaletine tanık olur. Gözünü kırpmadan insanları Kara Delik denen çukura attıran bu toprak ağası onu biraz tedirgin etmiŐtır. Venedikli'nin Süleyman Ağa'nın icraatları ile ilgili duyduğu endiŐeler ancak Gölfiye'nin ona anlattıklarından sonra azalır.

Süleyman Ağa gençliğinden bu yana bu topraklarda suç iŐleyenleri cezalandırmakta ve huzurun bozulmaması için uğraŐ vermektedir. Babaları Davut Bey öldükten sonra Süleyman Ağa'nın hâkim olduğu bu topraklarda hırsızlık, gasp, kadın kaçıırma ve daha birçok suç artmıŐtır. Huzur ve güven kalmamıştır. Bir tek Şey vardır o da ölüm. Buna bir son vermek isteyen Süleyman Ağa, Yörük beyleri ve Bulgar çobanlarının da yardımıyla huzuru ve güven ortamını tesis etmeyi başarmıştır. Bu duruma bizzat Şahit olan anneleri, Süleyman Ağa'nın küçük kardeşinin de tıpkı abisi gibi olmasını istemiŐtır. Süleyman Ağa'dan kardeşine toprak vermesini istemiŐ ve onun da kendisi gibi iktidarlı bir bey olmasını dilemiŐtır. Ancak karakter olarak birbirinden farklı olan bu kardeşler zamanla iktidar mücadelesine girmiŐler ve sonunda Süleyman Ağa kardeşini katlederek saygınlığını devam ettirmiŐtır. O günden sonra adil ve katı bir yönetim sergileyen Süleyman Ağa, Gölfiye'nin anlattıklarına göre artık devrinin geçtiğini sezinlemekte bundan dolayı da endiŐelenmektedir. Ağa, Kara İbrahim'in onun otoritesini sarsacağını anlamıştır.

Süleyman Ağa'nın konağında bu gelişmeler olurken diğer tarafta başka olaylar olmaya başlamıştır. Türklerin gelmesinden sonra endişeye kapılan Manol, köy halkına ve çocuklarına yapması gerekenleri anlatmaya çabalarken, kendi köylerine çok yakın olan Çepino bölgesinden Osmanlı beylerinin gazabına uğrayarak sürülen insanlar gelir. Beklenmeyen bu durum karşısında Manol, Türklerin amacının sadece devşirme toplamak olmadığını anlamaya başlamıştır.

Çepino'dan gelen göçmenlerin başında yüz yaşındaki Büyükanne Srebra vardır. Büyükanne yurtlarından edilen zavallılara önderlik ederek buraya kadar gelmelerini sağlamıştır. Manol ve köy halkı gelenlerin içinde bulunan kadın, çocuk ve az sayıdaki erkeğin durumlarını görünce onlara yardım etmeye karar verirler. Papaz Aligorko bu insanların durumlarını anlatırken, içlerinde kocaları gözlerinin önünde öldürüldüğünü sayıklayan genç gelinlerin, açlıktan ölmek üzere olan bebeklerin ve tecavüze uğramış genç kızların olduğundan bahsetmektedir. Büyükanne Srebra Manol'a gözyaşları içinde Çepino'da yaşananları anlatır. Osmanlı Sultanı'nın paşaları tarafından kâfirlikle suçlanmışlar ve sadece savaş zamanında kendilerine tabi olduklarını bunun artık yeterli olmadığını inançlarını da değiştirmeleri gerektiğini, kabul etmeyenlerin idam edileceğini söylemişlerdir. Tüm Çepino'nun bir meydanda toplandığını, ilk din adamlarından başlamak sureti ile inanç değiştirip değiştirmediklerinin sorulduğunu, kabul edenlerin kurtulduğunu kabul etmeyenlerin ise oracıkta idam edildiklerini, geriye kalan bir avuç insanı ise zorluklar içinde ancak buraya kadar getirebildiğini anlatır. Bu topraklardan ayrılmak istemediklerini, inançlarını da değiştirmek istemediklerini ve Manol'un kendilerine yeni bir köy kurmaları için yardım etmesini ister. Manol da köy kuracak yerlerinin olmadığını, kendi köylerini bile dere yataklarına kurabildiklerini ayrıca Petglasets Vadisi'nin Yörük beylerine ait olduğunu söyler. Köy kurmalarının tek yolunun bu toprakları ancak satın alarak mümkün olduğunu ifade eder. Yeni bir yer

kuracak parası olmamasına rağmen aklına Yörük Ağası İsmail Bey'in sahip olduğu çanlara olan hayranlığını bildiği için aklına bu çanlar karşılığında toprak satın almak gelir. Bu maksatla İsmail Bey'in yanına giderek bu zavallılara yeni bir köy kurabilmeleri için çanlar karşılığında vadiyi satmasını ister. İsmail Bey bu teklifi kabul ederek Petglasets Vadisi'ni çanlar karşılığında Manol'a verir. Büyükanne Srebra Manol'un bu fedakârlığı karşısında duyduğu minnettarlığı ifade etmek için Manol neslinin sonsuza dek yaşamasını diler. Aralarında geçen bir konuşmada bu heybetli adama evli olup olmadığını soran Büyükanne Srebra aldığı cevap karşısında şaşırır ve Manol'a böyle bir adamın dul kalmaması gerektiğini söyleyerek yanında getirdiği genç kızlardan istediğini eş olarak alabileceğini söyler.

Bu sırada konakta işler iyice karışmaktadır. Halkı için bir şey yapamayacağını anlayan Süleyman Ağa Venedikli'yi konuşmak için yanına çağırır. Konuşma esnasında halkının sonunun ne olacağını bildiği için uyuyamadığını ve Kara İbrahim'e karşı gelemeyeceğini söyler. Kendisi ve Venedikli için taraflarını seçme Zamanı'nın geldiğini bu topraklarda da artık ayrılık vaktinin geldiğini itiraf eder. Venedikli de artık burada tarafsızlara yer olmadığını düşünmektedir. Süleyman Ağa Venedikli'ye Manol'a gidip düşündüklerini aktarmasını ister. Manol'un yaşadığı yere giden Venedikli onu yerinde bulamaz. Ancak babası gibi sert bakışlı ve yiğit olan oğlu Momçil ile karşılaşır. Yaşanan olay akışı içerisinde Momçil ve Venedikli Elitsa'nın Manol ile evleneceğini öğrenirler. Manol'un oğlunun âşık olduğu kız ile evlenecek olması Venedikli'de biraz da olsa nefret duygularını uyandırmıştır. Momçil de babasının böyle bir şey yapması karşısında hayal kırıklığına uğrar. Elitsa'ya gerçekten babası ile evlenip evlenmeyeceğini sorar ve aldığı cevap karşısında kalbi kırılır. Ancak her şeye rağmen durumu kabul etmek zorundadır. Hangi kadın babası gibi güçlü bir adama itiraz edebilir ki? Yapmak istedikleri karşısında iyice sabırsızlanan Kara İbrahim konağından

çıkamayan Süleyman Ağa ile konuşarak kendilerine destek olması için ikna etmeye çalışır. Süleyman Ağa'yı etkileyebilmek için Girit Seferi esnasında yaşadıklarını ve Osmanlı Devleti'nin içinde kaldığı zor durumu anlatır. Yeniçerilerin bu savaşta çok fazla kayıp verdiğini ve padişahın sadrazamı kuşatmayı kaldırması için ikna etmeye çalıştığını da ilave eder. Eğer Rodoplardaki halkın kendi yanlarında yer almazsa ve inançlarını değiştirmeyi kabul etmezler ise savaşı kaybedeceklerini söyler. Bu bölgede yaşayan Bulgarların artık inançlarını değiştirmesi gerektiğini bunu için de Süleyman Ağa'nın yardım etmesinin şart olduğunu ilave eder. Süleyman Ağa sert ve acımasız bu Yeniçeri Ağa'sının söylediklerini ancak bir şart ile yerine getirebileceğini söyleyerek konağına gelen hiçbir kimsenin saçına bile dokunulmamasını ister. Şartı kabul eden Kara İbrahim halkın ileri gelenlerini konağa çağırır ve gelen insanları avluda toplar. Karşısında toplananlara eğer kendi rızaları ile inançlarını değiştirip Müslümanlığı kabul ederlerse hiçbirinin kılına bile dokunulmayacağını söyler. Ancak yerel halk inanç değiştirmeyi reddeder. Yeniçeri Ağası bu cevap karşısında hiddetlenir ve teklifini kabul etmeleri için on gün süre verir.

Kara İbrahim'in teklifini reddeden köylüler bu sefere mahsus onları bekleyen durumdan Süleyman Ağa sayesinde kurtulmuşlardır. Kara İbrahim bu işin zor olacağını anlamış ancak yapacakları henüz bitmemiştir. Büyükanne Srebra ve yanındaki zavallılar ile ilgilenen Manol tedirgin bir şekilde olacakları beklerken Elitsa ile evlenmeye karar verir. Bu kararını hoş karşılamayan ancak yine de kabul eden oğlu Momçil ile aralarında içten içe bir çatışma başlamıştır. Meydana gelen gelişmeleri konaktan izlemeye devam eden Kara İbrahim de Manol ile Elitsa'nın düğününden haberdar olur. Bunun üzerine yerel halkı buyruklarına uymadığı için düğün esnasında yakalamaya karar verir. Acı ve zor bir zamanda evlenmeye karar veren Manol düğün hazırlıklarına çoktan başlamıştır bile. Düğün günü gelip çatmış ve Manol ile Elitsa yüzyıllardan beri

sahip oldukları geleneklerine uygun olarak Rodopların çayırları içinde dünya evine girmek için tüm halkı toplamışlardır. Düğünde, bu dağların dili olan gaydalar çalmakta ve hazırlanan zengin sofranın başında toplanan herkes neşe ile dans etmektedir. Herkes mutlu gibi görünse de aslında bu evlilikten mutlu olmayan üç kişi vardır. Bunlar; Elitsa'ya âşık olan Momçil, Manol'a âşık olan Sevda ve Sevda'ya âşık olan Goran'dır. Goran ve Momçil düğün yerine Türklerin gelmesi ihtimaline karşı etrafta emniyet almak için gönüllü olurlar. Sevda ise âşık olduğu adamın evlendiğini görmek istemediği için düğün yerinden uzaklaşır. Düğünü bir fırsata çevirmek isteyen Kara İbrahim ise yapılanları dört gözle takip etmektedir. Düğünü basmaya karar verir. Yaklaşan yolların emniyetinden sorumlu kişilerin iç dünyalarında yaşadıkları çalkalanmalar sebebiyle gösterdikleri tedbirsizlikler de buna fırsat verecektir. Nitekim düğünün yapıldığı yeri kuşatan Türkler Kara İbrahim'in talimatları ile buradaki herkesi yakalarlar. Kara İbrahim tüm bunları yaparken adamlarını motive etmek için yakaladıkları genç kız ve kadınları alabileceklerini söyleyecek kadar gaddarlaştırmıştır. Hazırlanan yer sofrasını da ayakları ile dağıtmıştır. Düğüne katılan erkeklerin hepsini konağa getirip hapseder. Genç kız ve kadınları da adamlarına verir. Bu genç kız ve kadınların hepsine Kara İbrahim'in adamları acımasızca tecavüz ederler. Tüm yaşananların suçlusu ise işini düzgün yapmadığı için halk tarafından Momçil görülmektedir. Bu acıya dayanamayan Momçil dağlara kaçar ve herkesten uzaklaşır. Kara İbrahim Elitsa'yı konakta kendi odasına alır. Kara İbrahim ile birlikte hareket eden Venedikli'ye de genç bir kız verirler.

Konakta yaşananlar acı ve işkenceden başka bir şey değildir artık. Şaşıklı görünümü ile etrafa nam salan konak masumlara işkence edilen, genç kızların tecavüze uğradığı bir yer halini almıştır. Venedikli yaşanan bu durum karşısında kendisinin esir alındığı günleri hatırlamakta ve acı içinde kıvrınmaktadır. Gülfiye'nin ahlaksız yaşam tarzından tiksindiği halde onunla yakınlaşmayı bile kabul etmiştir. Sağ kaldığına dua

etmekte ve Türklerin acımasızlıklarına nasıl karşı koyabileceğini düşünmektedir. Bu maksatla Gülfıye'nin kendisine gösterdiği gizli geçitleri kullanarak bodrum katındaki mahkûmların konuşmaları ve Kara İbrahim'in odasında olup bitenleri dinlemektedir. Gülfıye, ise Kara İbrahim'in odasında bulunan ve hiç sesi çıkmayan Elitsa'yı kötölemektedir. Bu toprakların sert ve otoriter sahibi Süleyman Ağa yaşananlara şahit olmasına rağmen bir kez bile dışarı çıkmamıştır. Köylülerin esir olarak konakta tutulduğunu öğrenen Yörük Ağası İsmail Bey buraya gelir ve Kara İbrahim'e bu insanlara toprak sattığını söyler. Sultanın verdiği emirlere de uymayacağını belirtir. Süleyman Ağa ancak o zaman dışarı çıkmış ama yine de bir şey yapamamıştır.

Kara İbrahim'in zalimliği ve içinde beslediği canavar iyice ortaya çıkmış, mahkûmları konağın avlusunda toplamıştır. İçlerinden seçtiği kişiye ilk önce Müslümanlığı kabul edip etmediğini sormakta eğer kabul etmezse şeytanın bile aklına gelmeyecek kadar vahşi bir yöntem ile o kişiyi öldürtmektedir. Bu öldürme yöntemlerinin arasında kişinin vücuduna kazık sokma, iki bacağından bağlayarak yanlara doğru at vasıtası ile çekme ve kafasının balta ile kesilmesi gibi şekiller vardır. Yapılanları duyan ve köylerinde kalan kadın, yaşlı ve çocuklar ise dağlara kaçmıştır.

Tüm olanların suçlusu olarak görülen Momçil ise dağlarda saklanmakta, yaşananları keder ve ızdırap içinde seyretmektedir. Günlerce sanki aklını kaçırmış gibi dolaşır. Hatta Türklerin çok değer verdikleri Enihan Baba Türbesi'ni¹⁰⁹ bile kazmıştır. Türklerin bu topraklarda iddia ettikleri gibi bir haklarının olmadığını ve bu kutsal yerlerin onlara ait olduğuna karar verir. Ancak bu bile insanların ona kızgınlığını geçiremez. Ait olduğu topraklar uğruna ve kendisinin halkına layık bir yiğit olduğunu göstermek için Kara İbrahim ve adamlarını tek tek öldürmeye başlar.

¹⁰⁹ Bulgaristan'ın Smolyan bölgesindeki Svoboda Tepesi'nde bulunan türbe. https://bg.wikipedia.org/wiki/Енихан_баба., (Erişim tarihi:10.09.2022).

Kara İbrahim'in adamlarını öldürerek babası Manol'un yolundan gittiğini gösteren Momçil'in yaptıkları halk üzerinde biraz da olsa kurtuluş ümidini ateşlemiştir. Durumdan endişeye kapılan Kara İbrahim Momçil'in yakalanması için bir şeyler düşünmeye başlar. İlk önce konaktan başlamak gerektiğine karar vererek Süleyman Ağa'yı uzaklaştırır. Padişah'tan kendisine mektup geldiğini ve yanına gelmesini istediğini söyleyerek Süleyman Ağa'yı huzura gitmesi için kandırır. Kara İbrahim'in düşündüklerini rahat yapabilmek adına böyle bir oyun tezgâhladığını anlayan ağa öldürüleceğini bile bile gider. Giderken sahip olduğu altınları da dağıtır. Dağıtır dağıtmasına da hiçbir kimse tenezzül edip almaz. Birkaç zaman sonra konağa Süleyman Ağa'nın padişahın huzurunda öldürüldüğü haberi gelir.

Bu sırada iyiden iyiye Kara İbrahim ve adamlarına nefret beslemeye başlayan Venedikli zavallı insanlara yardım etmek için bir şeyler yapması gerektiğini kesin olarak anlamıştır. Konaktaki olan biten ile ilgilenirken uzun zamandır hiç tatmadığı duyguları da beraberinde ruhunun derinliklerinde hissetmeye başlamıştır. İlk önceleri nefret beslediği Elitsa'ya âşık olmuştur. Onu her gördüğünde izlemekten mutlu olmaktadır.

Sevda, bodrum katında mahkûm olarak tutulan Manol'un yanına iner ve onu kurtaracağına söz verir, ancak Manol Sevda'nın teklifini reddeder. Ondan sadece karısının kemiklerini çıkarttığı bıçağını oğlu Mirço'ya vermesini ister. Manol'un kendisini hiçbir zaman sevmeyeceğini anlayan Sevda bu isteği yerine getirir. Ayrıca Elitsa için aldığı alyansı geri gönderir. Bu sayede Elitsa ettiği evlilik yemininden kurtulabilecektir. Sevda baskılara dayanamayarak Müslümanlığı kabul etmiştir.

Kara İbrahim mahkûm olarak tuttuğu masum köylüleri öldürmeye devam etmektedir. Yapılan işkenceler öylesine kötüdür ki insanın kanı donmaktadır. Müslüman

olmayı kabul etmeyen köylülerden biri makatına kazık çakılarak öldürülürken başka bir köylü de parmak büyüklüğünde karıncaların bulunduğu bir deliğe diri diri sokulmaktadır. Dinini değiştirmeyi kabul etmeyen başka bir köylü ise her iki bacağından birer ata bağlanır ve bu atların ters yönler e koşması sağlanarak ikiye bölünmek sureti ile öldürülür. Bu katliamların yerine getirilmesi esnasında yaşanan bir arbede esnasında Mirço kaçmayı başarır ve abisi olan Momçil'in yanına gider.

Kara İbrahim, Papaz Aligorko'yu Momçil'e gönderir ve teslim olursa Elitsa'yı bırakacağını iletmesini ister. Aynı zamanda Elitsa Momçil'e karısı olmak istediğini açıklar.

Yaşananlar yüzünden kendini suçlu hisseden Goran Kara İbrahim'i öldürmek ister ancak Kara İbrahim ağır yaralı olarak kurtulmayı başarır. Goran yaşanan arbede esnasında ateşin üzerine düşerek tanınmaz hale geldiği için Kara İbrahim ve adamları köylüleri bu kişiyi teşhis etmeleri için toplar. Goran'ı tanıyabilen bir tek kişi olur o da Büyükbaba Galuşko'dur. Büyükbaba Galuşko, Kara İbrahim'e kendisini öldürmeye çalışanın kardeşi ve gerçek isminin de Strahin olduğunu anlatır. Bunu duyan Kara İbrahim her şeyi hatırlar. Ancak içindeki vahşiliği bastıramayarak Galuşko'yu Kara Delik denen kuyuya atar. Büyükbaba Galuşko bu delikte acı çekerek ölür.

Yaşanan tüm bu olaylardan sonra Momçil, Kara İbrahim'i öldürmenin tek yolunun kendi kellesini göndermek olduğuna karar verir. Ancak kimse Momçil'i öldürüp kellesini Kara İbrahim'e götürmeyi kabul etmez. Bunu gören Mirço abisinin kellesini Kara İbrahim'e götürüp onu öldürmeyi teklif eder. Başka çarelerinin kalmadığını anlayan iki kardeş son zamanlarını beraber geçirirler.

Yaralı halde bulunan Kara İbrahim Manol'u öldürme vaktinin geldiğine karar verir. Bulgar köylülerinin dirayetinden etkilenen Venedikli gerçekte ait olduğu tarafın

neresi olduğunu artık görmektedir. Elitsa'yı konaktan kaçırmaya karar verir. Manol'un öldürülmesi esnasında çıkan bir kargaşadan yararlanarak konaktan birlikte kaçarlar ve Momçil'in yanına giderler. Burada birbirlerini sevdiklerini anlayan Momçil ve Elitsa evlenirler ancak beraberlikleri kısa sürer.

Abisinin kellesini Kara İbrahim'e götüren Mirço elindeki çuvalı Kara İbrahim'in önüne atar. İçindeki kesik kellenin gerçekten Momçil'e ait olduğuna bakmak için öne doğru eğilen Kara İbrahim, Mirço tarafından bıçaklanarak oracıkta öldürülür.

Romanın sonunda Papaz Aligorko dağlarda sağ kalanların geri döndüğünü anlatmaktadır. Kara İbrahim tarafından inancı değiştirilen papazın anlattıklarına göre Elindenya Vadisi'nde bulunan üç köy tamamen yok olmuştur. Bu köylerin yerine yeni köyler inşa edilmiştir. Papazın anlattıklarına göre köylerden birinde ezan işitilmekte diğerlerinde ise çan sesleri işitilmektedir. Ancak gerçek olan şudur ki herkes birbiri ile kardeştir. Kitap bu şekilde son bulmaktadır.

Olay-vaka örgüsünü kısaca verdiğimiz “Ayrılık Zamanı” kitabını demokrasiden sonra yeniden değerlendiren edebiyat bilimcisi Blagovesta Kasabova, romanın karakterleriyle ilgili totaliter dönemde paylaşamadığı görüşlerini 2006'da bu şekilde ifade etmektedir: “*Romanın karakterlerini hem sanatsal yansıması hem de tarihi gerçeklere uygunluğu açısından kabul edemiyorum. Canlı değiller. Okur, giydikleri, taşıdıkları silahları, yüz ifadeleri, elleri ve bacakları, hareketleri ile ilgili bilgi edinmekte ancak öz dünyalarıyla ilgili hiçbir şey öğrenememektedir. Karakterlerin psikolojisi yoktur.*”¹¹⁰. Bununla da yetinmeyerek şöyle bir soru sormaktadır: “*Ayrılık*

¹¹⁰ Bkz.: Касабова, Благовеста, “Прочетено наново”, Електронно списание, LiterNet, 24.09.2006, № 9 (82), https://litenet.bg/publish17/b_kasabova/a_donchev.htm, (Erişim tarihi:15.07.2022).

Zamanı'nın” ucuz ünü ve Bulgarlığa karşı oluşu hakkında gerçeği söyleme zamanı gelmedi mi?”¹¹¹

3.7. Ayrılık Zamanı Adlı Romanda Zaman

Roman bilimciler veya edebiyatçılar eserlerdeki zaman kavramını genellikle “Anlatı, ister söz, ister yazıyla sunulsun, inşa edilmiş bir yapıdır. Doğal olarak, belirli bir amaç doğrultusunda inşa edilen bu yapı, zamana bağlı olarak asıl değerini bulur ve zaman içinde idrak edilir. Bu nedenle bir romanda hikâye, mutlaka belirli veya belirsiz bir zamanda cereyan eder.”¹¹² şeklinde vermektedirler.

“Ayrılık Zamanı” adlı romanda da bahsi geçen bu zaman, yazar tarafından daha kitabın ilk başından itibaren verilmektedir. Hatta öyle kesin bir şekilde verilmiştir ki, okuyucu daha ilk sayfadan itibaren olayların hangi zaman dilimi içerisinde gerçekleşeceğini kesin olarak bilmektedir. Zaman kavramının gerçek olduğunu ispatlamak için de sözde tarihi bir niteliği olan vakayinameler delil olarak kullanılmaktadır. Yazar Donçev kitabın ön sözünde olayı ve zamanı şöyle sunmaktadır:

“Bu kitapta, Aligorko adlı bir papaz ve Girit’te esir edildikten sonra İslam’ı kabuleden Venedikli bir Fransız asilzadesinin **anıları** toplanarak düzenlenmiştir. Her ikisi de aynı olayı anlatmaktadır: **1668 yılının yazında Rodop Vadisi Elindenya’nın yıkımı ve zorla Müslümanlaştırılması.**”¹¹³

Zaman bu şekilde verilmektedir ancak Venedikli’nin anlatılarında da Rodoplarda yaşayan Yörüklerin zamanı ile ilgili zamanda geriye dönüş tekniği kullanılarak okuyucuya bilgiler sunulmaktadır. Papaz Aligorko’nun anlatılarında da

¹¹¹ Bkz.: Касабова, Благовеста, “Прочетено наново”, Електронно списание, LiterNet, 24.09.2006, № 9 (82), https://litenet.bg/publish17/b_kasabova/a_donchev.htm, (Erişim tarihi:15.07.2022).

¹¹² Tekin, Mehmet, **Roman Sanatı Romanın Unsurları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 90.

¹¹³ Дончев, Антон, **Време Разделно**, s. 2.

aynı tekniğe rastlanmaktadır. Örneğin olayın ana kahramanı Manol hakkında bilgi verilirken, Manol'un babası Kara Manol hakkında zamanda geriye dönüş tekniği kullanılarak bilgi aktarılmaktadır.

Romanda zamanla ilgili dikkati çeken önemli husus vak'a zamanı ile anlatılan bazı olayların meydana geldiği zaman arasındaki uyumsuzluktur. Kitabın başında yazar tarafından verilen vak'a zamanı 1668 yılı yani Osmanlı'nın Girit Seferi zamanıdır. Ancak yer-mekân olarak Elindenya isminin kullanılması dolayısıyla Elinden İsyanına gönderme yapılan Bulgar köylülerinin isyanı arasındaki zaman ile vak'a zamanı arasındaki fark iki yüz otuz beş yıldır. Daha önce de belirtildiği gibi İlinden İsyanı 1903 yılında bugünkü Rodoplarda meydana gelmiştir.

Sonuç olarak Anton Donçev'in romanının sanatsal bir değerinin olmadığı, kitabında yaptığı karakterizasyon esnasında Bulgar karakterlerin özelliklerini bilinçli olarak iyi gösterdiği, Türk karakterleri ise hakaret ve aşağılayıcı bir dil ile tasvir ettiği anlaşılmaktadır. Kitabın gerçek deliller ışığında yazıldığını gösterebilmek için zamanla ilgili ilaveler yaptığı veya kurgular eklendiği açıkça görülmektedir. Bu minvalde tezin önceki bölümlerinde de ortaya koyduğumuz “Ayrılık Zamanı” adlı romanın propaganda amaçlı yazıldığı savı bir kez daha kendine kanıt bulmaktadır.

4. YENİÇERİLİK GELENEĞİ VE AYRILIK ZAMANI'NIN DÖNEM GERÇEKLERİ TEMELİNDE İNCELENMESİ

4.1. Osmanlı Askerlik Sisteminde Devşirme Sistemi ve Yeniçeri Ocakları

Anton Donçev'in, roman özelinde incelendiğinde aktardığı olay ve coğrafya hakkında bilgisinin kısıtlı olduğu, Osmanlı askerlik sistemi (Devşirme Sistemi, Yeniçeri Ocakları, Tımarlı Sipahiler vb.), Osmanlı ve Türkleri hiç tanımadığı anlaşılmaktadır. Bunun en belirgin kanıtı da Osmanlı ordu yapısını teşkil eden askeri sınıfların Rodoplardaki faaliyetleri ile ilgili verdiği karmaşık bilgilerdir.

Değerlendirmemize göre, yazarın romanında bilinçli olarak yarattığı bu kargaşanın önüne geçmenin en baştaki yolu Osmanlı ordusunun teşkilat yapısını kısaca ortaya koymaktan geçmektedir. Yapılacak izahat aynı zamanda kitapta aktarılan olumsuz imaj örneklerinin de aslında birer uydurma olduğu ve kasıtlı olarak yapıldığının anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Bu doğrultuda, ünlü tarihçimiz İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Devleti teşkilatından Kapıkulu Ocakları adlı bilimsel araştırmasında aktardığı şekli ile Osmanlıların askeri teşkilatının XVI. yüzyıl ortalarına doğru iki ana unsurdan oluştuğu, bunlardan ilkinin doğrudan padişaha bağlı olan maaşlı **Kapıkulu Askerleri'nin**, diğerinin de **Eyalet/Hudut Kuvvetleri'nin** olduğu görülmektedir. Yapılan ayrıntılı tanımlama şu şekildedir:

“Maaşlı Kapıkulu Askerleri kendi içinde Yayalar (Acemi Ocağı, Yeniçeri Ocağı, Cebeci Ocağı, Topçu Ocağı, Top Arabacıları Ocağı ve birer bölük halinde Lağımçı ve Humbaracı kısımları) ve Atlı Maaşlı Askerler (Sipahi, Silahdar, Sağ Ulufeciler, Sol Ulufeciler, Sağ Garipler, Sol Garipler)

olarak ikiye ayrılmaktadır. Eyalet ve hudut kuvvetleri ise Tımarlı Sipahiler, Azaplar (Yaya, kale ve deniz Azapları), Akıncılar, Deliler, Yayalar, Müsellemler, Yörükler, Cambazlar, Garipler, Tatarlar, Voynuklar, Gönüllüler, Beşliler, Farisan, Yerli Yeniçeri, Cebeci, Topçular, Martoloslar, Yerli Humbaracılar ve Yerli Lağımıcılar gibi sınıflardan oluşmaktadır.”¹¹⁴ denmektedir.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, kitabında ayrıca “XVI. asrın sonlarında evvela tedricen Anadolu’daki Yaya ve Müsellem Teşkilatı ve daha sonraları da Yörük ve Rumeli Müsellemleri Teşkilatı kaldırıldığından bunların yaptıkları geri hizmetler Rumeli’de “Evlad-ı Fatihan” ismiyle vücuda getirilen ve Yörük Teşkilatı’nın devamı olan bir sınıfa ve Anadolu’da ise Topraklı Süvarileri’ne verilmiştir” diyerek dönemin Osmanlı askerlik sistemine açıklık getirmektedir.

Osmanlı Devleti’nde çeşitli devlet (Saray, askerlik vb.) hizmetlerinde kullanılmak üzere ülke toprakları içerisinde yaşayan Hristiyan inancına mensup ailelerin çocuklarının bir kanun dâhilinde toplanması faaliyetine *Devşirme* denir. Bu tanım genel kabul görmüş bir terim olarak birçok kaynakta karşımıza çıkmakla beraber, devlet sistemi içerisinde istihdam edilmiş bu çocuklara da aynı adla *Devşirme* denmektedir.

Devşirme sisteminin Osmanlı’da ortaya çıkışı yine Uzunçarşılı’ya göre Fatih Sultan Mehmet zamanında resmileşen Kavanin Yeniçeriyan’ın¹¹⁵ öngördüğü gibi Acemi Oğlanı iki şekilde alınmaktadır. Biri harpte askerler tarafından elde edilen beşte bir erkek esirlerden, diğeri ise Osmanlı hudutları dâhilindeki Hristiyan çocuklarından. Tarihlerin rivayetlerine göre birinci Murad Bey, ulemadan Karamanlı Rüstem’in ikazı

¹¹⁴ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları**, I. Cilt, TTK Basımevi, Ankara, 1988, s. 4.

¹¹⁵ Yeniçeri Ocakları’nın kural ve kaidelerini, ocak erkânının baştan sona yaşamları, yükümlülükleri, yasakları, ocağa alınma şekilleri ve ocaktan çıkartılmaları ile ilgili Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmet zamanında resmileştirilmiş Yeniçeri Kanunu.

ve Kazasker Çandarlı Kara Halil Efendi'nin izahatı üzerine Aydınoğlularında da görüldüğü üzere harpte alınan erkek esirlerden beşte birini devlet hesabına ve asker ihtiyacına göre almayı kanun yapmıştır.¹¹⁶

Bu hususta diğer bir Osmanlı tarihçisi Âşık Paşazade¹¹⁷ de şöyle demektedir:

“Bir gün Kara Rüstem denen ve Karaman Vilayeti'nden gelen bir danışment vardı, Kazasker Çandarlı Kara Halil'e, 'Sen niçin bunca beylik malını zayi edersin?' dedi; Kazasker olan Kara Halil, 'Zayi olacak ne mal vardır?' dedi. Kara Rüstem 'bu esirleri kim gaziler gazadan getirir', Tanrı buyruğuyla beşte biri padişahındır. 'Niçin sen almazsın?' dedi; Kazasker bu kaziyeyi Sultan Murad'a arz etti. Ondan Sultan Murad, 'Madem Tanrı buyruğudur.' Alın! dedi. Ondan sonra Kara Rüstemi Gelibolu'da görevlendirdiler. Kara Rüstem her esirden yirmi beş akçe aldı, Gelibolu'da ve gayri yerde esirden baş almak ve bu ihdas Çandarlı Kara Halil ve Kara Rüstem'den kaldı. Daha sonraları bu görevi Gazi Evranos'a verdiler. Gazi Evranos bu iş için birde kadı tayin eyledi ve hayli oğlanlar cem eyledi. Aldıkları oğlanları getirüp Sultan Murad'a arz ettikten sonra Anadolu'da Türklere verirlerdi, Türkler bu

¹¹⁶ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları**, I. Cilt, TTK Basımevi, Ankara, 1988, s. 4-6.

¹¹⁷ Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisine (TDV) göre; Asıl adı Derviş Ahmed, takma ismi Âşıkî'dir. Fakat daha çok büyük dedesi olan Âşık Paşa'ya yakınlığı sebebiyle Aşıkpaşazade adıyla anılmıştır. Bugünkü Çorum ilinin Mecitözü ilçesine bağlı Elvan Çelebi köyünde H.803, M.1400 yılında dünyaya gelmiştir. II. Murad ve Fâtih dönemlerini bizzat kendi gözlemlerine dayanarak kaleme almıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Fâtih devri sonlarına kadar kitaplarında olaylar konuşma dilinde kaleme alınmıştır. Yabancı tarihçiler tarafından da temel kaynak olarak gösterilen ondan fazla eseri bulunmaktadır. Osmanlı tarihinin yazımında ve ortaya çıkartılmasında kullanılan 'Aşıkpaşazade Tarihi' adlı kitabı en bilinenidir. Aşıkpaşazade'nin yazdıklarını temel kaynak olarak kullanan ünlü tarihçiler arasında Joseph Von HAMMER-PURGSTALL, Franz BABİNGER, Victor Louis MENAGE gibi şahsiyetler bulunmaktadır. Kullandığı anlatım tekniği ve çağın yazım dili hakkında önemli bilgiler vermesi sebebiyle Türk tarih yazımında önemli bir yere sahiptir, Bkz.: Özcan, Abdülkadir, *'Aşıkpaşazade'*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul 1991, s. 6-7.

oğlanları Türkçe öğreninceye kadar kullanırlardı. Oğlanların eğitiminden sonra Ak börük giydirirler ve adını Yeniçeri koyarlardı.”¹¹⁸

Osmanlı ordusu ilk kuruluş yıllarında yalnız Türklerden teşkil ediliyordu. Ordunun kazandığı savaşlar ve başarıları artmaya başlayınca, askerlerin yeterli gelmemesi üzerine harp esnasında ele geçirilen esirlerden güçlü ve kuvvetli olanlarının beşte biri Pençik Oğlanı¹¹⁹ sıfatıyla orduya alınmaya başlanmıştır. Osmanlı Sultanı Orhan Gazi zamanında başlayan söz konusu olay Yeniçeri Kanunu’na (Kavanin Yeniçeriyen) göre ancak oğlu I. Murad (*Murad-ı Hüdavendigâr veya Gazi Hünkâr*) zamanında resmiyet kazanmıştır. Bunun başlıca sebebi Sultan I. Murat’ın Balkan seferlerine öncelik veren ilk Osmanlı Sultanı olmasıdır. Sultan Murat, Rumeli seferlerinde birçok hizmeti bulunan Karamanlı Molla Rüstem’in teklifi ve Veziri Çandarlı Kara Halil Paşa’nın kendisine durumu izah etmesiyle Ocak kurulması buyruğunu vermiştir. Bu zamandan sonra Gazi Evrenos Bey’in kontrolünde Gelibolu’da ilk Yeniçeri Ocağı teşkil edilmiştir. Yeniçeriler aynı zamanda Kapıkulu Ocakları ile eş anlamlı kullanılmıştır.

Zaman içerisinde geliştirilen devşirme sisteminin esasları ihtiyaçlar doğrultusunda belli kurallara bağlanmış ve en nihayetinde Fatih Sultan Mehmet

¹¹⁸ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları**, I. Cilt, TTK Basımevi, Ankara, 1988, s.6-7 (İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI 23 Ağustos 1888 yılında İstanbul’da dünyaya gelen ve Cumhuriyet’in ilanından sonra Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından bizzat Türk tarihinin araştırılmasına yönlendirilen, aynı zamanda Türk Tarih Kurumu’nun da kurucu üyeleri arasında olan, Kütahya, Balıkesir Isparta gibi şehirlerin kitabelerini kaleme alan, özellikle Osmanlı Tarihi ve Osmanlı Devlet Teşkilatı ile ilgili çok değerli bilimsel kitap yazan Türk akademisyen, eğitimci, siyasetçi ve tarihçidir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı’ya göre “Osmanlıyı iyi anlayabilmek için mutlaka Osmanlı Devleti Teşkilatı yapısının iyice araştırılması ve anlaşılması gerekiyordu.” O sebeple kendisine, Türk Tarih Kurumu tarafından Osmanlı Devleti Askeri, İlmi ve Yargı Teşkilatı’nın ortaya çıkarılması görevi verildi. Sonuç olarak ortaya çıkarttığı kitaplar, sadece Türk tarih yazımına katkıda bulunmakla kalmayıp gelecek nesillerin aydınlanmasına ve Osmanlı tarihini araştıran genç tarihçilerin mutlaka kullanması gereken birer başyapıt haline dönüştü. Bu sebeple, Devşirme, Yeniçeri ve Osmanlı Askeri Teşkilatı kavramaları ile doğrudan ilintili olan bu tez çalışmamın içerisinde kullanılacak temel kaynakların başında bahse konu kitap gelmektedir.

¹¹⁹ Farsçada beş ve bir anlamına gelen penç ve yek kelimelerinden türemiştir. Osmanlı Devleti’nde uygulanmaya başlanmış ve savaşlarda elde edilen esirlerin beşte birinin asker olarak orduya alınmasını ifade eden terimdir.

zamanında kanunlaştırılmıştır. Resmi kaynaklara göre “*Kapıkulu ocaklarının nefer ihtiyacı Yeniçeri Ağa’sı tarafından belirlenir ve Divan-ı Hümayun’a arz edilmektedir.*”¹²⁰ Diavan’da alım esasları belirlenen alım işlemi, padişahın buyruğu ile yerine getirilirdi. “*Genel kaide olarak “sekiz-yirmi yaş arasındaki gençlerden durumları elverişli olanlar devşirilmiştir.”*”¹²¹

4.2. Ayrılık Zamanı’na Göre Devşirme Sistemi ve Yeniçeri Ocakları

Önceki alt başlıkta bahsi geçen tanımlamaların roman ile ilişkilendirilmesi için şu örnek verilebilir. Manol’un babası eşkıya Kara Manol’u yakalamak için Osmanlı tarafından görevlendirilen birliklerin, küçük Manol’a sütünü veren annelerin göğüslerini kestiği ve çocuklarını kapı eşiklerinde vurduğu söylenmektedir. Ancak bu anlatıların Osmanlı askeri teşkilatındaki yapılanmaya göre doğru olması pek mümkün değildir. Böyle bir çıkarımın sebebi, bahsedilen Osmanlı beyleri veya birliklerinin, yazarın romanı içerisinde geçen “*arkasından beş poter onu takip etmeye başladı.*”¹²² cümlesindeki poter (потер)¹²³ sözcüğünün anlam olarak Osmanlı akıncılarına karşılık gelmesidir. Ancak “*Akıncı Ocağı’nın, 1595 yılında Yergöğü köprüsünde meydana gelen ve tarihe “Köprü Faciası” olarak geçen olaydan sonra gücünün azaldığı düşünülürse*”¹²⁴ yazarın anlattığı gibi söz konusu olaydan yetmiş yıl sonra Rodoplarda bu tür olayları gerçekleştirmesi pek de kabul edilebilir değildir. Kaldı ki Akıncı Ocağı’nın disiplinli ve düzenli bir teşkilât olduğu kabul edilirse, akıncılıkla eşkıya kovalamak arasında ilişki kurmak da imkânsızlaşacaktır. Akıncıların Rodoplarda askeri maksatlar ile faaliyette bulunduğu kabul edilse bile düzenli ve disiplin içerisinde icra ettikleri sınır ötesi harekâtını, yağma ve eşkıya kovalamak için değil, devlet

¹²⁰ Özcan, Abdülkadir, “Devşirme”, TDV İslam Ansiklopedisi Cilt 9, İstanbul 1994, s. 254.

¹²¹ Özcan, Abdülkadir, a.g.e., s. 254.

¹²² Дончев, Антон, 1986, s. 15.

¹²³ Дончев, Антон, a.g.e., s.15.

¹²⁴ Körpe, Özgür, *Osmanlı Ordu Teşkilatında Akıncı Ocağının Yeri ve Çağdaş Türk Silahlı Kuvvetlerine Etkileri*, Mayıs 2011, s. 20.

stratejisinin gereği olarak yaptıkları kabul edilmesi gereken diğer bir gerçektir. Akıncıların yapısı incelendiğinde esas görevlerinin tamamen Osmanlı'nın askeri taktiklerine uygun olarak sefer öncesi düşman derinliğine sızmak ve muharebe öncesi onu yıpratarak zayıf düşürmek olduğu görülecektir.¹²⁵

Bu anlatılar ışığında; Donçev'in taraflı bir dil ile aktardığı şekilde, Osmanlı ordusuna alınan yeniçeriler binlerce değil belli bir sayı dâhilindedir. Ayrıca, tatbiki alım yapılan bölgede yaşayan Gayrimüslim tebaanın uygun yaş aralığında olan erkek çocuklarının beşte birini geçmeyecek şekilde, kadı eşliğinde ve bir kanun dâhilinde olmuştur. Bazı kaynaklarda yeniçeri olarak Osmanlı ordusuna alınan Gayrimüslim erkek çocuklarının bizzat aileleri tarafından verildiği de belirtilmektedir.

Yeniçerilerin temsilcisi olarak romanın baş karakterlerinden Kara İbrahim dış görünüşü üzerinden ayrıntılı tasvir edilerek, zengin, kibirli ve fakir Bulgar halkını ezen, işkence eden otoriter güç olarak yansıtılmaya çalışılmıştır. Donçev, romanında bunu ifade ederken bilinçli olarak romantik bir dil kullanmıştır ancak ihmal ettiği bir husus vardır ki o da süslü kelimeler ile zengin, acımasız ve otoriter olarak anlattığı Osmanlı gerçekten acımasız olsaydı bugün Bulgar halkı sadece Rodoplarda değil tüm Bulgaristan topraklarında Müslüman olurdu.

Yazarın, kitabını yazarken dönem tarihini araştırmadığı veya kendisine verilen direktif doğrultusunda yazdığı, romanı okuyan ve azıcık tarih bilgisi olan okuyucunun hemen anlayabileceği bir durumdur. Özellikle Yeniçerilerin ve Devşirme sisteminin eleştirisi yapılırken kullanılan söylemler aşırı derecede yanlı ve olumsuzdur. Yazar bunu yaparken de zaman kavramını işine geldiği gibi kullanmıştır. Yine Osmanlı Devleti'nin Rodoplardaki faaliyetlerini burada yaşayan ve aynı kandan olan insanları

¹²⁵ Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Kayapınar, Ayşe, Erdoğan Özünlü, Emine, **1472 ve 1560 Tarihli Akıncı Defterleri**, TTK, Ankara 2017.

ayrıştırmak, onları zorla İslamlaştırmak için yaptığını iddia etmiştir. İddiaların gerçekleşme zamanları romanda anlatılanları destekleyici nitelikte olsa da ispatı mümkün değildir.

Kitabın içinden alınan ve Venedikli'nin anlatılarında rastlanan, Süleyman Ağa ile Kara İbrahim arasındaki diyalog konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır:

“Her gün Ahmet Köprülü’yü düşünüyorum. dedi Süleyman Ağa. Ulu Vezir’in, Yeniçerilerin Belgrad önlerinde savaşmak istemeyip çadırına saldırdıklarında ve benim vezire en yakın olan yeniçeriye öldürdüğümde hediye ettiği kılıcı sana göstereceğim. Bu esnada Kara İbrahim'e doğru bakıyordu. Kara İbrahim ona dedi ki:

Ve sen hayatta mı kaldın? Öldürülen yeniçerinin yanındakiler neredeydi peki? Süleyman Ağa, elindeki bardağı ters çevirdi ve sallayarak tepsinin üstüne koyarken dedi ki:

Öldürülenin etrafında. Sanki Kara İbrahim'in yeniçeri olduğunu biliyor ve onu kızdırmak istiyordu. Kara İbrahim tekrar Girit'e döndü ve sözüne devam etti:

Sadrazam bizi buraya göndermeden önce etrafına toplayıp şöyle dedi: "Unutmayın ki Rodoplar Akdeniz'in bir kıyısıdır ve kıyısına hâkim olunmadan kimse Akdeniz'e hâkim olamaz. Arkamızı döndüğünüzde Rodoplarda haç değil sadece minareler görmeliyiz. Ve Padişah'ın en yiğit adamı olan Yeniçeri Ağas'ına şöyle dedi: Girit'in fethi Akdeniz'in kıyılarına hâkim olunması ile çözülecektir. Sana burada ihtiyacım var, ama Rodoplarda sana bin kat daha fazla ihtiyacım var. İstanbul'a doğru

git ve Rodopları çarmıha ger. Mehmet Paşa kuzeyden güneye, Abdi Paşa ise doğudan batıya gelsin! Nerede buluşursanız, orada büyük bir cami inşa edin! Ve ilave etti.

Ulu vezir emir verir vermez, Yeniçeri Ağası Girit önünde oturmak yerine Rodoplara geldiğine göre belki de bu toprakları Türkleştirme zamanı gelmiştir Süleyman Ağa! O zaman niye bir şey yapmadan bekliyorsun ve 'Eyvallah' demiyorsun?'¹²⁶

Dikkat edilirse yazarın yeniçeriler ile ilgili ne denli olumsuz bir dil kullandığı görülmektedir. Buna göre yeniçeriler isyankâr ve asi askerlerdir. Savaşmak istemediklerinde sadrazamı öldürebilecek kadar gözleri dönmüş birer canavardır. Donçev bunu söylerken devşirme sisteminin bozuk olduğunu ve sistem içerisinde yetiştirilen Gayrimüslim çocuklarının birer katile dönüştüğünü ima etmiştir. Ayrıca metin içerisinde, Rodopların zorla Müslümanlaştırılması iddiasına kanıt göstermiştir. Değerlendirmemize göre yazarın, bilinçli olarak atladığı bir husus vardır. “*Macaristan Krallığı'nın elinde bulunan Belgrad'ın fethi Temmuz 1521'de başlayıp 29 Ağustos 1521'de şehrin fethiyle sona eren bir süreçtir.*”¹²⁷. Dolayısıyla romanın zamanı ile anlatılan olayın arasında neredeyse yüz elli yıllık bir zaman farkı vardır. Ancak romandaki olayların gerçekleşme zamanı ile yakın tarihlerde meydana gelen Uyvar Muharebesi (6 Ağustos 1663) kastediliyorsa, kitabın tamamen hayal ürünü olaylardan ve kronolojiden oluştuğu bir kez daha kendi içinde kanıt bulmaktadır. Yeniçerilerin, Kanuni Sultan Süleyman zamanı da dâhil Balkanlarda elde ettikleri sonuçlar, askeri açıdan başarı veya başarısızlık olarak değerlendirildiğinde varılan sonuç zaten ortadadır. Dolayısıyla, Osmanlı'nın en parlak dönemi olarak kabul edilen Kanuni Sultan

¹²⁶ Дончев, Антон, **Време Разделно**, s. 37-38.

¹²⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Belgradın_Fethi, (Erişim tarihi: 07.11.2022).

Süleyman zamanını, romanda geçen zaman ve olaylar ile harmanlamak yazar açısından büyük bir hatadır. Diğer konuya gelince; Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın yapmış olduğu Uyvar Seferi de aynı şekilde başarı ile sonuçlanmış ve yeniçerilerin sefer esnasında savaşmak istememesi gibi bir durum da tarihi kaynaklarda hiç geçmemiştir. Ancak 43 gün içinde yazıldığı iddia edilen ve anormal derecede abartılan romanda bu tür mesnetsiz kurguların olması okuyucuyu şaşırtmamalıdır. Çünkü kitabın tamamında bu çeşit kurgulara rastlanmaktadır.

Yazar tarafından ortaya atılan iddialara farklı bir bakış açısından da cevap verilmek istenirse yaşananların hiç de anlatıldığı gibi olmadığını anlaşıma ihtimali artmaktadır. Şöyle ki, uzun bir süre Girit Seferi ile meşgul olan Osmanlı'nın hiçbir sebep yokken zaten kendisine bağlı olan ve vergi aldığı Rodoplarda yeni cephe açması akılcı olarak değerlendirildiğinde askeri stratejisine uygun bir hal tarzı değildir. Osmanlı'nın bu bölgede bulunmasına ancak sefer zamanı askerinin ihtiyaç duyduğu ikmal desteğini sağlamak istemesi mazeret gösterilebilir. Mazeretin de haklı görülebilmesi Osmanlı'nın sefer lojistiğinin incelenmesi ile mümkündür. Çok uzun mesafelerde harekât icra eden Osmanlı ordusunun, askerlerin tüketecekleri her türlü erzakı kendisine en yakın noktadan temin etme taktiği üzerine kurulu bir ikmal sistemi vardır. Rodoplar da bu açıdan değerlendirildiğinde özellikle erzak ihtiyacının giderilmesi noktasında en uygun coğrafi bölgelerden biridir. Sonuç olarak; fetih üzerine kurulu Osmanlı devlet politikasının yön değiştirerek, yüzyıllar boyunca büyük hassasiyet göstererek, Gayrimüslim tebaası ile arasında tesis ettiği iyi ilişkileri birkaç parça köy için bozmak gibi bir hatanın içine girmeyi uygun görmeyeceği aşıkardır.

4.3. Ayrılık Zamanı'nda Devlet Sistemine Eleştiri

Romanın her satırından Donçev'in Osmanlı İmparatorluğu ve Osmanlılara karşı nefreti çok belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Okuyucuda nefret uyandırabilmek için her türlü hileye ve abartıya başvurmaktan kaçınmamaktadır. Osmanlı devlet yapısının çürümüşlüğü ile ilgili iddialarını sadece Bulgarların ağzından değil, Türk karakterlerinin bakış açısıyla da vermektedir. Örneğin toprak ağası Süleyman'ın sözlerine başvurarak öne sürdüğü düşüncesini pekiştirmek amacındadır:

“Ülkede tepeden tırnağa her şey rüşvetle dönüyor. Böyle bir ülkede Baş Vezir Ahmed Köprülü'yü bile satın alabilirsiniz. Sahte para basıyorlar. Hazine boş. Sadrazam tek bir kural tanıyor o da ne pahasına olursa olsun savaşmak. Çünkü babası ihtiyar Mehmet Köprülü'nün ona vasiyeti budur. Dışarıda savaş, içeride savaşma. Peki, Elindenya bunun neresinde? Evet, Elindenya padişahın arazisinden bir parçadır.”¹²⁸

Dönem yeniçerileri ve Osmanlı'nın durumu ile ilgili kitabın dediklerine ve onun nezdinde yazara verilebilecek en güzel cevap kanaatimce Köprülü Fazıl Ahmet Paşa zamanını kısaca anlatmaktan geçmektedir. Bu suçlamaların kabul edilmesi veya cevapsız bırakılması, çağın ilerisinde bir devlet yapılanması oluşturan Osmanlı'ya haksızlık olacağı genel kabul görececek bir durumdur.

Köprülü Fazıl Ahmet Paşa 1635 yılında bugünkü Samsun ilinin Vezirköprü ilçesinde doğmuştur. Kendisinden önceki Osmanlı Veziri ve aynı zamanda babası olan Köprülü Mehmet Paşa'nın iyi bir eğitim alamadığı bilinmektedir. Bu sebeple oğlunun iyi bir eğitim almasını isteyen Köprülü Mehmet Paşa yedi yaşından itibaren oğlunu İstanbul'a getirerek çok iyi bir eğitim almasını sağlamıştır. Devrin en seçkin

¹²⁸ Дончев, Антон, **Време Разделно**, s. 111.

ulemalarından dersler almakla beraber üstün zekâsını genç yaşında göstererek henüz on altı yaşındayken müderris(profesör) olmayı başarmış ve İstanbul medreselerinde dersler vermiştir. Rivayetlere göre bazı bilim adamlarının kendisi hakkındaki dedikodularından rahatsızlık duymuş ve müderrislik hayatını bırakarak devlet yönetimine girmiştir. 1658 yılında Erzurum'a, 1660 yılında da Şam'a vali olarak tayin edilmiştir. Görev yaptığı yerlerde halka karşı tutumu ve özellikle vergi uygulamaları ile ilgili icraatları dolayısıyla takdir kazanmıştır. Sayda, Beyrut ve Safed bölgelerindeki eşkıyalık olaylarını temizleyerek bölgeyi bir beylerbeyliği statüsüne getirip Osmanlı Devleti merkezi yönetimine bağlamıştır. Devlet idaresinde gösterdiği başarılar sebebiyle IV. Mehmet'in takdirlerini kazanmıştır. 1660 yılında babasının rahatsızlanması üzerine merkeze çağrılmış ve Sadaret Kaymakamlığı (Başbakan Yardımcısı) görevine getirilmiştir. Daha sonrasında *"Babası Köprülü Mehmet Paşa'nın vefat etmesi sonucu bıraktığı vasiyet üzerine, IV. Mehmet tarafından sadrazamlığa getirilerek 15 yıl bu görevde kalmıştır. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa Osmanlı tarihinin en önemli sadrazamlarından ve devlet adamlarından biri olmayı başarmıştır."*¹²⁹ Aralıksız 15 yıl sadrazamlık yaparak Osmanlı tarihinin bu görevde en uzun süre bulunmuş veziri unvanına sahiptir. Görevdeki 15 yılın 9 yılını bilfiil seferde geçirmiştir. Girit Fatihi unvanını alan Fazıl Ahmet Paşa, Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki en büyük fetihlerinden biri olan Girit Seferi'ni gerçekleştirmiştir. Yerli ve yabancı tarihçilerce iyi huylu, merhametli, sabırlı, azimli ve ileri görüşlü olarak tasvir edilmiştir. Yumuşak huylu, anlayışlı ve fazilet sahibi olduğu için kendisine "Fazıl" lakabı takılmıştır. İcazetli bir hattat, nesir alanında iyi bir kalem, fıkıh ve felsefe alanında da akademisyendir. Babasının Rumeli ve Anadolu'da yarım kalmış vakıflarını tamamlamış ve birçok hayır kurumunu Osmanlı sosyal hayatına kazandırmıştır. Kurduğu ve kendi adını taşıyan

¹²⁹ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1951), **Osmanlı Tarihi III. Cilt 1. Kısım: II. Selim'in Tahta Çıkışından 1699 Karlofça Antlaşması'na Kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu 2003, s. 1196.

İstanbul, Çemberlitaş'taki kütüphanesi Osmanlı tarihi açısından çok önemli bir kaynak kütüphane özelliği kazanmıştır. Askeri ve mali alanlarda büyük reformlar yapmıştır. Devlet görevlilerine özel günlerde hediye kabul etmelerini yasaklamıştır. Osmanlı maliyesi babasının döneminden başlayarak yapılan büyük seferlere rağmen kendi döneminde fazla vermeye devam etmiştir. Özetle; Köprülü Fazıl Ahmet Paşa maliyeye önem vermiş bu sayede bütçe açığı kapanmıştır. Osmanlı ordusunun disiplinini kontrol altına almıştır. Girit adasını fethetmiş, Avusturya'dan Uyvar Kalesi'ni almıştır. Bu sayede Vasvar Antlaşması'nı imzalamıştır. Lehistan seferine çıkmış sefer sonunda Bucaş Antlaşması'nı imzalamıştır. Tarihte Köprülüler devri olarak geçen dönemin en önemli devlet adamıdır ve bu dönem Osmanlı açısından değerlendirildiğinde duraklama devri içerisindeki yükselme dönemi olarak kabul edilmiştir. Açıklamalar ışığında; Donçev'in kitabında Köprülü Fazıl Ahmet Paşa ile ilgili iddia ettiği hususların gerçeklik ihtimali yoktur.

Sonuç olarak Donçev, romanın başından sonuna kadar dolaylı veya doğrudan Osmanlı Devleti'ne yönelik çok büyük eleştirilerde bulunmaktadır. Eleştirilerin çoğu gerçeğe dayanmayan, tarihten uzak ve uydurma niteliğindedir. Donçev, gerçekte yapılmayan İslamlaştırmanın, Sultan emriyle yapıldığı hususunda okuyucuyu sürekli inandırma çabasındadır. Örneğin Venedikli'nin Süleyman Ağa'ya *“Ağam, Sultan Elindenya'ya yardımcı olamaz mı? Bu zehirli suyu içmemesi için?”* sorusunu yönelttiğinde Osmanlı adına savaşlara katıldığı için IV. Mehmed'i bizzat görmüş ve huylarını bilen Süleyman Ağa şu cevabı vermektedir: *“Muhammed¹³⁰, küçük bayram için koçları kestirmek istemiyor. Çadırın önündeki kesilmiş kelleri görmemek için kafasını çeviriyor. Fakat Elinden'e acımaz.”*

¹³⁰ Anton Donçev roman boyunca IV. Mehmed'in adını Muhammed şeklinde vermektedir.

Bu alıntılardan da anlaşıldığı gibi Donçev, Bulgar komünist yöneticileri tarafından verilen görevi yerine getirebilmek ve ondan önceki sözde tarihçi ve yazarlardan oluşturulan olumsuz yeniçeri, Osmanlı ve Türk imgesi geleneğini sürdürebilmek için tarihi kendi amaçları doğrultusunda değiştirmektedir.

5. BATI VE BULGAR EDEBİYATINDA OSMANLI VE TÜRK İMGESİ

5.1. İmge Nedir?

İmgeyi açıklamadan önce Türk dilindeki anlamından ziyade kaynağını incelemek gerekir. “*Kelimenin kaynağı Latince’den gelen “image” veya “imago” kelimeleridir*”.¹³¹ Bu kelimenin Türk dilindeki anlamı “*görünür kılmak*”tır. Büyük Türkçe Sözlük’te ise “*imge*” kelimesi şu anlamları ile verilmektedir:

İmge:

1. Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, hayal, hülya;
2. Genel görünüş, izlenim, imaj;
3. Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj.¹³²

İmgeler, kısaca dış dünyayla olan temasların insan zihninde meydana getirdiği izlenimler olarak açıklanabilir. Bu olgular, duyu organlarıyla ilişki kurulan her türlü unsurun kişinin düşünce dünyasında ortaya çıkardığı biçimlerdir. Bir başka sözle imgeler, Hayal âleminde oluşan görüntüler, formlardır.”¹³³

“Kaynaklar terimin anlam ve kullanım bakımından aşırı biçimde değiştiğini haber vermektedir”¹³⁴. Ancak kaynakları yerli ve yabancı şeklinde ayırmak, terimin tanımlanması açısından kolaylık sağlamaktadır. Örnek vermek gerekirse yerli kaynaklar imgeyi, “*Bizlerin, kalıp yargılarımızın, bilinçaltımızın, inançlarımızın, kültürel*

¹³¹ Cuddon J. A., “Imagery”, **Dictionary of Literary Terms and Literary Theory**, Penguin Books, 1999, s. 413.

¹³² TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/imge>, (Erişim tarihi: 02.03.2022).

¹³³ Cihangir, Mehmet, “*Sosyal, Kültürel ve Tarihsel Bağlamda İmgeler*”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2021, Sayı 27.

¹³⁴ Can, Ahmet, **Şiir Üzerine Yapılan Çalışmalarda İmge Terimi**, s. 1.

değerlerimizin, korku ve sevgilerimizin bizlere kazandırdığı ötekini algılama, tanımlama ve sunma şekli”¹³⁵ olarak ifade ederken, yabancı kaynaklar imgeyi “Hem entelektüel, hem duygusal, hem öznel, hem de nesnel öğelerin katıldığı, ferdi ya da müşterek bir tasvir” şeklinde anlamlandırır.”¹³⁶ Diğer bir yerli kaynak ise imgeyi “Uzun bir tarihsel süreç içerisinde herhangi bir kültürde bir başka kültür hakkında oluşan ve değişik yoğunluklarda süreklileşen her imge, öznel veya kümesel bir kurgudur.” şeklinde tarif eder. “Bir nesneyi doğrudan doğruya yeniden tanıtmaya yarayacak bir biçimde göz önüne seren şey, duyu organları ile algılanmış olan bir şeyin somut ya da düşüncel kopyasıdır.”¹³⁷ şeklinde tanımlayan yerli kaynak da vardır. Dolayısıyla terimin yerli kaynaklar tarafında herhangi bir alanda sabit bir anlamının olmadığı anlaşılmaktadır. Örnek olarak Ahmet Can’ın görüşü verilebilir: “Bu sebeple imge teriminin anlamını tam olarak saptamak mümkün görünmemektedir. Fakat ondan bahsedenlerin mutabık kaldıkları noktalar dikkate alınmak suretiyle anlam konusunda çok genel bir neticeye varılabildiğidir.”¹³⁸

Mithat Durmuşun görüşüne göre ise “Sözcüğün birincil (temel, denotative, ilk, başat...) anlamı ile ikincil (metinsel, connotative, çağrışımsal, yan...) anlamları arasındaki anlam yoğunlaşmasından doğan, ancak her ikisinden de farklı bir anlam ve anlamlandırma içeriğine sahip olan imgesel anlam, metin karşısındaki okurun donanımına, tasarlama yetisine bağlı olarak yayılan, genişleyen, açılan bir anlamlamayı işaret eder.”¹³⁹ şeklindeki yargı, söz konusu terimin açıklanmasını güçleştiren en önemli husustur.

¹³⁵ Ulağı, Serhat, **İmgebilim “Ötekinin” Bilimine Giriş**, Sinemis Yayınları, s. 19.

¹³⁶ Rousseau, Andre.M-Pichois, Claude., **Karşılaştırmalı Edebiyat**, Çev.Mehmet Yazgan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 95.

¹³⁷ Akarsu, Bedia, “İmge”, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 97.

¹³⁸ Can, Ahmet, a.g.m., s. 2.

¹³⁹ Durmuş, Mitat, “İmge- Sembol Kavramlarını Yorumlama Projesi ve Melih Cevdet Anday Şiirinde İmge”, **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 6/3 Summer 2011, s. 745-762.

Bu uzun ve ayrıntılı tanımlamalardan da görüldüğü gibi “imge” kavramı farklı şekilde açıklanmaktadır. Daha kısa ve net bir şekilde anlaşılması açısından yukarıda verilen sözlük anlamlarından ikincisini (*Genel görünüş, izlenim, imaj.*) çalışma terimi olarak kullanılabileceği görüşündeyiz.

5.2. Batı Edebiyatında Osmanlı ve Türk İmgesi

Bilimsel eserleri ile Osmanlı-Türk tarihine hem siyasi ve ekonomik konularda hem de kültür ve medeniyet tarihi alanında orijinal katkılarda bulunmuş bir bilim insanı olan Prof. Dr. Halil İnalcık’ın da dediği gibi; “*XV. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa tarihini şekillendirmede çok önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı’ya referansta bulunmaksızın **raison d’etat**¹⁴⁰, **reel politik**, **güç dengesi** ve hatta **Avrupa kimliği** gibi kavramları açıklamak mümkün değildir. Osmanlı ile Avrupa arasında karşılıklı etkiler aşikâr olduğu halde maalesef bu etkileşim Batı tarihçiliğinde çok fazla dikkate alınmamıştır.*”¹⁴¹ Osmanlı Devleti’nin 1683 yılında gerçekleştirdiği ve askeri açıdan başarılı olamadığı II. Viyana Kuşatması’ndan sonraki dönemi, Avrupa topraklarındaki varlığını devam ettirme mücadelesi esasına dayanmaktadır. Ancak ilk defa Osmanlı’yı bu topraklardan tamamen atabilecekleri konusunda ümide kapılan Batılılar, birçok alanda da karşı mücadeleye girişmişlerdir. Bu mücadeleler kimi zaman siyasi ve askeri alanda yaşanırken kimi zaman da sosyokültürel alanda kendini göstermiştir. Özellikle batı dünyasının sosyokültürel alandaki ilerleme hızının Osmanlı’nın önüne geçmesi batılı birçok tarihçi, yazar ve bilim insanına bu mücadelede büyük bir avantaj sağlamıştır. Yazım hayatında meydana gelen gelişmelerden de

¹⁴⁰ Devletin kendisini bizatihi bir amaç olarak gören ve devletin bekası söz konusu olduğu vakit, her türlü kuraldan muaf tutulması gerektiğini savunan siyasal anlayış “**Hikmet-i Hükümet**” olarak adlandırılır. Bu anlayış Türkçemize “**devlet gereği**” ya da “**devlet aklı**” olarak çevrilen Fransızca “**Raison D’etat**” kavramıdır. , <https://tarihibilgi.org/hikmet-i-hukumet/>, (Erişim tarihi:11.11.2022).

¹⁴¹ İnalcık, Halil, **Osmanlı ve Avrupa**, İstanbul, Ocak 2017, s. 8.

istifade eden bu kesim, Osmanlı'yı genç kuşaklarına aktarırken, yarattığı olumlu etki ve bıraktığı kültürel zenginlik yerine kötü ve olumsuz bir imaj ile sunmayı tercih etmiştir.

“Arjantinli yazar-düşünür Jorge Luis Borges, Kartaca'nın kötü imgesinin Roma'nın eseri olduğunu iddia eder. Yine ona göre Türk'ün kötü imgesinin yaratıcısı da Avrupa'dır.”¹⁴² Bu bağlamda, “Batı dilinde Türklerle ilgili ırkçı deyimler üretilmiş ve kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelmiştir.”¹⁴³ Tarihin akışı içerisinde Akdeniz'in bir ucundan diğerine ulaşan, yolda üzerine eklenen hikâyelerle süslenen, çoğu zaman dönüşümlere uğrayan “Türk imgesi XV. ve XVI. yüzyılda, Giovanni Ricci'nin *Obsessione Turca* (Türk Saplantısı) olarak nitelendirdiği kıtasal bir hastalığın tohumlarını da atacaktır.”¹⁴⁴ Osmanlıların Avrupa Kıtası'ndaki fetihleri coğrafyada yaşayan toplumların hafızalarında önemli izler bırakmıştır. Bu yüzden birçok Batı dilinde Türklerle ilgili ırkçı deyimler üretilmiş ve kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelmiştir. Ayrıca “Osmanlı İmparatorluğu'nun dönemin İslam Uygarlığı içerisindeki en büyük güç olması”¹⁴⁵ ve Avrupa Kıtası'nda Osmanlı kavramının Türk kavramı ile özdeş tutulması gibi sebepler “Türklerin İslam'ın temsilcileri olarak ele alınmasına ve birçok eserde olumsuz anlamlar yüklenen Türk kavramının Müslüman kavramı yerine kullanılmasına”¹⁴⁶ da sebebiyet vermiştir.

Batı dünyasında Türkler ile ilgili olumsuz kavramlar bununla da sınırlı değildir. “Bugün İspanya'da ardında elli yıllık bir yaşam bırakan pek çok insan çocukluğunda ‘Türk geliyor’” diye korkutulduğunu ve bu tehditle kendilerine her şey yaptırılabilirdiğini belirtir. Büyük bir ihtimalle kökü XVI. yüzyıla kadar uzanan, “Mama,

¹⁴² Kumrular, Özlem, **Dünyada Türk İmgesi**, Kitap Yayınevi, 2005, s. 7.

¹⁴³ Bkz.: Aktaş, Murat, “Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:13, No:1.

¹⁴⁴ Bkz.: Kumrular, Özlem, a.g.e., s. 7.

¹⁴⁵ Bkz.: Aktaş, Murat, “Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:13, No:1, Ankara 2014, s. 41.

¹⁴⁶ Bkz.: Aktaş, Murat, a.g.e., s. 41.

i Turchi”, yani ‘Anneciğim, Türkler!’ ünlemi, İtalya’da olduğu gibi Franco dönemi İspanya’sında da tüm tazeliğini koruyan bir korkunun ifadesiydi. Türk adının *coco* (umacı)¹⁴⁷ ile eş anlamlı tutulması son yirmi-otuz yıla kadar yaşayan trajik bir gerçektir.”¹⁴⁸ Günlük dildeki kullanım yaygınlığı az olsa da, hakaret etmek için kullanılan bu sözün anlamı herhangi bir açıklama gerektirmeden anlaşılabilir. İspanyol dilinde “*Türk kelimesi, birini aşağılamak için kullanılabilirken, Malta’da, doğası gereği korkulan ve istenmeyen korkunç birini betimlemek için kullanılabilir.*”¹⁴⁹

Batılı dillerde çeşitli ırkçı söylemler ile olumsuz bir davranış şeklinin eleştirisi için kullanıldığı görülen “Türk” kavramının bu haliyle değerlendirildiğinde safi Türk düşmanlığı yapmak için kullanıldığını ifade etmek pek de yanlış olmayacaktır. Paralel bakış açısı ile ele alındığında Balkan dünyasında da bu ve buna benzer kullanımlara çokça rastlanmaktadır. Hatta Osmanlı’nın Balkan topraklarında beş yüz yıla yakın süre hâkim unsur olması ve bu topraklarda yaşayan Gayrimüslimlerle doğrudan etkileşim halinde olması “Türk” kavramının olumsuz aktarımına katkıda bulunabilecek kaynakların çoğaltılmasında olumsuz bakış açısındaki Bulgar tarihçi, yazar ve bilim adamlarına imkân bile sağlamıştır. Tarihçimiz Uzunçarşılı, yaşanan bu durumu şöyle özetlemektedir: “*Balkan devletlerinin birbirleriyle boğuşmalarını ve tebaalarına karşı adaletsiz hareketlerini, vicdan hürriyetine müsaade etmemelerini ve bunların arasındaki saltanat kavgalarını ve mezhep kavgalarını yine kendileri yazdıkları halde,*

¹⁴⁷ Bkz.: TDK Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/umaci> ‘umacı: isim **Öcü:** "Özellikle cinden, periden, umacıdan çok korkardım." - Halide Edip Adıvar.

¹⁴⁸ Bkz.: Kumrular, Özlem, Dünyada Türk İmgesi, Kitap Yayınevi, Mart 2005, İstanbul, s. 7

¹⁴⁹ Bkz.: Aktaş, Murat, a.g.e., s. 41.

asıl kabahati yazdığımız hâdiselerden istifade ederek Balkanları istilâ eden Türklere yüklemektedirler.”¹⁵⁰

Batının ve daha sonra Rusya’nın kullandığı bu aktarım dilinden, Osmanlı’nın son olarak çekilmek zorunda kaldığı ve en uzun süreli tebaası olarak bulundurduğu Balkan milletleri de doğal olarak etkilenmiş ve yine Osmanlı’yı aynı olumsuz bakış açısıyla aktarmayı tercih etmişlerdir.

5.3. Anton Donçev’i Etkileyen Akım ve Yazarlar

Bulgaristan’ın son iki yüz elli yıllık edebiyat ve sanat tarihi incelendiğinde Rahip Paisiy Hilendarski, İvan Vazov ve Anton Donçev gibi yazarların kaleme aldıkları kitapların varlığına sık sık rastlanılmaktadır. Ancak bu şahsiyetlerin eserlerini meydana getirirken ihmal ettikleri en önemli şey Osmanlı Devleti’nin Balkanlara yerleşmesi esnasında ve sonrasında izlediği etkin politikadır. Bu politikanın lokomotif unsuru olan Osmanlı ordusu, tımar toprak sistemini imparatorluk toprakları üzerinde yüzyıllar boyu başarılı bir şekilde uygulamış ve devletin yönetim anlayışı gereği hüküm sürdüğü yerlerde etkisi altındaki halklara hoşgörü ile davranmıştır. Ancak Fransız İhtilali ile birlikte ortaya çıkan ulusçuluk ve milliyetçilik akımları bu durumu değiştirmiştir. Meydana gelen gelişmeler özellikle Osmanlı’nın hüküm sürdüğü topraklarda ulus bilincini uyandırmış ve çağın gereği olarak imparatorluğun eski gücünü kaybetmesine sebep olmuştur. Özellikle Balkanlarda askeri yöntemler ile Türkleri alt etmekte başarılı olamayacağını anlayan Bulgarlar kendi halklarını bilinçlendirmek için çeşitli argümanlar kullanmaya bu dönemde hız vermişlerdir. Bu hareketin öncüsü kabul edilen ve bir rahip olan Paisiy Hilendarski’ye göre; Bulgarların bir devlet yaratmasının önündeki en büyük engel olan Osmanlı ile mücadele etmesi muhakkaktır. Paisiy

¹⁵⁰ Bkz.: Ord. Prof. Dr. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara1998, s. 4.

Hilendarski kaleme almış olduğu “Slav Bulgar Tarihi” adlı kitabında soyuna ait şanlı geçmiş hakkında bir kayıt olmadığından dolayı aşırı derecede üzüldüğünü ifade ederken bunun suçlusu olarak da Osmanlı Devleti’ni göstermektedir. Çünkü Osmanlı Devleti ele geçirdiği topraklarda halkını köleleştirmiş ve dini inançlarının Rum Patrikhanesi’nin etkisi altına girmesine sebep olarak özgürce yaşamalarına müsaade etmemiştir. Türkleri, onların nezdinde de Osmanlı’yı hasım olarak nitelendiren rahip Paisiy Hilendarski, muhtemelen “Bulgar Slav Tarihi” adlı kitabını meydana getirirken; “1370 yılında Osmanlı Sultanı I. Murat’ın komutanlarından Lala Şahin Paşa tarafından fethedilen Rila bölgesindeki Rila Manastırı¹⁵¹ keşişlerine muafiyet beratı verildiğini ve bölgenin Osmanlı tarafından koruma altına alınarak Bulgar Ortodoks Kilisesi’nin merkezi haline getirildiğini”¹⁵² görmezden gelmiştir. Ve yine muhtemeldir ki tarih olarak adlandırdığı kitabında yazdıklarını Bulgar halkına tanıtmak için kendisine köy köy, kasaba kasaba dolaşmak için müsaade edildiğini, hatta Bulgar dilini bilmeyenlere kitabını okuyarak anlatmak için izin verildiğini ve tüm bunları yaparken Osmanlı egemenliği altındaki topraklarda hiçbir otoritenin/gücün buna engel olmadığını yazmak istememiştir. Herkesçe malumdur ki baskı ve engellerin yaşandığı bir yerde, hem de bir rahip tarafından halkı bilinçlendirmek için yapılan bir hareket otorite tarafından doğal olarak engellenirdi ama böyle bir şey olmamıştır. Sonuç olarak Paisiy tarafından 1762 yılında başlatılan Bulgar Aydınlanma Hareketi karşılık bulmuş ve kendisinden sonra gelenlere de örnek teşkil etmiştir.

Ancak burada, Ayşe Kayapınar’ın da ifade ettiği gibi şunu belirtmekte fayda vardır. “Bulgaristan tarih yazımı ağırlıklı olarak Türklerin Bulgaristan topraklarındaki varlığını Osmanlı geçmişi ile sınırlandırmaktadır. Oysa Türkler, Balkanlara kökenleri

¹⁵¹ Rilalı Aziz İvan Manastırı ya da yaygın ismi ile Rila Manastırı (Рилски манастир), Bulgaristan’ın en büyük ve en ünlü Doğu Ortodoks manastırlarındandır.

¹⁵² Bkz.: Ord. Prof. Dr. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, Türk Tarih Kurumu, Ankara1998, s.154, **UNESCO Dünya Mirası Listesi, Rila Manastırı**, https://tr.wikipedia.org/wiki/1367-1373_Osmanlı_Bulgar_Savaşı, (Erişim tarihi:11.01.2022).

İlliryalılara dayandırılan Arnavutlar ve Yunanlardan sonra yarımadağa gelen üçüncü kavimdir.”¹⁵³

Rahip Paisiy Hilendarski’nin başlattığı Sofroniy Vračanski, Dobri Çintulov, Hristo Botev vb. gibi yazar ve şairlerin geliştirdiği olumsuz Türk imgesi, Komünist Bulgaristan döneminde sürekli ve planlı bir devlet politikası haline getirilmiştir.

5.4. Bulgar Edebiyatında Osmanlı ve Türk İmgesi

Batılıların belli bir toprak parçasının şimdiki sakinleri ile geçmiştekilerin özdeş olduğu yönündeki inancı, Balkan uluslarının siyasal fikirlerine derin bir dayanak oluşturur. Aynı inanış ekseninde, günümüze kadar varlıklarını sürdürebilen “*bu uluslar, okullarında öğretilen resmi tarihi, ulusal ideolojilerini, XIX. yüzyılın aşırı milliyetçi politikacılarının görüşlerine uyacak biçimde yeniden yazmışlardır. Öncelikle Balkanlar etkilenmesine karşın XX. yüzyılda yaşanan yüksek tempolu siyasi değişimler Kafkasya ve Ortadoğu’yu da etkisine alarak, Batılıların bu köhne prototiplerinin günümüz siyasetine sunulması gibi acıklı bir durumun yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Balkan ülkelerinde tarihin çarpıtılması yoluyla, etnik çatışmalar yeniden keşfedilmiş*”¹⁵⁴ ve coğrafyanın geçmişteki sahibi Osmanlı ve dolayısıyla Türkler ayrılıkçı fikirlerin suçlusu olarak görülmüştür. Asılsız, tarihi gerçeklik temeli olmayan olaylar ile Türklerin “öteki” olarak algılanmasına çalışılmıştır. Bu görüş ve ideolojilerden çoğu Bulgar yazar etkilenmiştir. Konu ile ilgili Bulgar dili ve edebiyatı uzmanı Zeynep Zafer şöyle demektedir: “*Bulgar edebiyatı da, ‘ötekileri’ dışlayan, ‘ötekilere’ son derece olumsuz yaklaşan sayısız örnekle doludur. ‘Ötekiler’ gurubuna giren Türkler de, bu edebiyatta abartılı bir şekilde dile getirilen kötü özellik ve davranışlarıyla dikkati çekerler. Bu ele*

¹⁵³ Kayapınar, Ayşe, “Bulgar Tarihçilerinin Komplo Teorilerinden Örnekler ve Bunların Bulgaristan’daki Türk Azınlığına Etkileri”, 89 Göçü. Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç, ed. Neriman Ersoy-Hacısalıhoğlu-Mehmet Hacısalıhoğlu, İstanbul 2012, a.g.e., s. 105.

¹⁵⁴ Kumrular, Özlem, **Dünyada Türk İmgesi**, Kitap Yayınevi, Mart 2005, İstanbul, s. 30.

*alış biçimi temelinde oluşturulan olumsuz imaj, Bulgar halkının hafızasındaki varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Söz konusu edebiyatta olduğu gibi, diğer Balkan edebiyatlarında da halen sürdürülen bu geleneğe karşı çıkan çok az yazar olduğu söylenebilir”.*¹⁵⁵

Tarihçi Ayşe Kayapınar da: *“Bu temalar adeta klişeleşmiş ve neredeyse değişmeyen ve zaman zaman ‘sessizlikle’ geçirtilen veya yanlış olduğu bilinmekle beraber açıkça ifade edilen ya da gönüllü olarak kabul edilen tabular durumundadırlar.”*¹⁵⁶ şeklinde ifade ederek hem temaların varlığını bildirmekte hem de Bulgarların bu duruma bakış açısına açıklık getirmektedir.

Osmanlı tarihiyle ilgili birçok çalışması olan Rositsa Gradeva gibi akademisyenlerin çalışmalarını inceleyen Marie Vrinat-Nikolov konu ile ilgili; *“Bulgar edebiyatındaki Türklerle ilgili ilk olumsuz imaj, Paisiy Hilendarski’nin 1762 yılında tamamlanan ve Bulgar halkının milli duygularını uyandırmak amacını taşıyan “Slav-Bulgar Tarihi” adlı kitabında yer almaktadır.”*¹⁵⁷ demektedir. Marie Vrinat-Nikolov’un çalışmasında yaptığı analizlere göre *“Paisiy Hilendarski, Türkleri ‘katil’, ‘gaspçı’, ‘hırsız’, ‘gaddar’”, “Hristiyanları zorla Müslüman yapan”, ‘kanundan ve ahlaktan uzak’ yaşayan insanlar şeklinde betimlemektedir.”*¹⁵⁸ Sofroniy Vračanski de yazdığı ve yıllar sonra Rus arşivinde bulunan bir özgeçmişinde Paisiy Hilendarski’ye benzer şekilde Osmanlı ve Türklerle ilgili son derece olumsuz bir yaklaşım segilemektedir. Piskopos olan Vračanski, tayin edildiği görevini terk ederek Romanya’ya geçtiği için

¹⁵⁵ Zafer, Zeynep, **Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı**, LITTERA, Edebiyat Yazıları, Cilt 29, Ankara 2011, s. 1.

¹⁵⁶ Bkz.: Kayapınar, Ayşe, **“Bulgar Tarihçilerinin Komplex Teorilerinden Örnekler Ve Bunların Bulgaristan’daki Türk Azınlığına Etkileri”**, 89 Göçü. Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları Ve Türkiye’ye Zorunlu Göç, ed. Neriman Ersoy-Hacısalıhoğlu-Mehmet Hacısalıhoğlu, İstanbul 2012, s. 100.

¹⁵⁷ Bkz. Врина-Николов, Мари, **Образът на “турчина” в българската проза от XIX и XX век: Тема и вариации по един мит на балканската национална идентичност**, <https://balkansbg.eu/bg/content/b-identichnosti/481-obrazat-na-turchina.html>, (Erişim tarihi 01.01.2022).

¹⁵⁸ Bkz. Врина-Николов, а.г.е., <https://balkansbg.eu/bg/content/b-identichnosti/481-obrazat-na-turchina.html>, (Erişim tarihi 01.01.2022).

kilise yöneticilerine yazılı bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Hayatını ve yaşadığı zorlukları abartılı bir şekilde dile getirerek ceza almamayı amaçlayan Vračanski'nin bu özgeçmişi, dönemin gerçekleri yansıtan bir edebi eser olarak kabul görerek okul kitaplarına girer ve yıllarca kullanılır. Marie Vrinat-Nikolov şöyle yazmaktadır: “*Bu imajı devam ettirenlerden biri de Piskipos Sofroniy Vračanski'nin, “Osmanlı'da Bir Papaz: Günahkar Sofroni'nin Çileli Hayat Hikayesi (1739–1813) adlı otobiyografisidir*”¹⁵⁹. *Piskopos Sofroniy Vračanski özgeçmişini ele aldığı bu kısa yazısında, olumsuz Türk imajını ele almayı sürdürür, onu geliştirir ve bu konuya önemli katkılarda bulunur. Bundan sonra birçok Bulgar yazar olumsuz Türk imajını destekleyen ve geliştiren kitaplar kaleme almaya devam eder.*”¹⁶⁰ Bulgarların Osmanlı yönetimi altında baskı gördüğünü ve Bulgarların hak ve özgürlükleri kısıtlandığını savunan Paisiy, “*Osmanlı yönetimini kölelik olarak görmüştür.*”¹⁶¹ Bu bakış açısıyla özellikle XIX. yüzyıl sonlarına doğru “*Osmanlı Devleti'nin kendilerine tanıdığı özgürlüklerden istifade eden Bulgar aydınlar, Türklere karşı karalama kampanyası başlatmışlardır.*”¹⁶² Yapılan çalışmalar başarılı olmuş ve sonuçları itibarıyla bakıldığında da Bulgar kitaplarında aktarılan Türk imajı, Bulgar halkının hafızasına kazınmış, ulusal anlatıların tam merkezinde siyasi çıkarımlar ve yermeler ile son derece olumsuz algılanmıştır. “*Bu duruma en güzel örneklerden biri, Bulgar milli anlatısındaki en travmatik bölümün Osmanlı yönetimi konusu olması ve XIV. ve XIX. yüzyıllar arasındaki kronolojik bölümde kilitli olan bu konunun Bulgar milli belleğinde “beş asırlık kölelik” metaforu ile yer almasıdır.*”¹⁶³

¹⁵⁹ Aziz Nazmi ve Şakir Taş tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve 2003'te İstanbul'da yayımlanmış.

¹⁶⁰ Zafer, Zeynep, Bulgar Yazar İvan Vazov ve Türkler, - İç.: **Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı** (6-8 Ekim 2016, Çanakkale), Cilt II, Ankara 2017, s. 2.

¹⁶¹ Korkmaz, Nuri, Bulgar Milliyetçiliğinin Doğuşu, Ortodoks Unsurları, Gelişimi Ve Türklerin Ötekileştirilmesi, Akademik Bakış Cilt 10 Sayı 20. s. 19.

¹⁶² Korkmaz, Nuri, a.g.e., s. 74.

¹⁶³ Konaç, Ayşe Tuğçe, **Hristo Botev'in Şiirlerinde Türk İmajı**, Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 2, Ekim 2020, s. 76.

Türkler hakkında olumsuz yazılar ve kitaplar yazan diğer bir Bulgar yazar da İvan Vazov'dur. Yazar, *“Balkanlarda yaşayan Türklere ve genel olarak Osmanlılara, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bu olumsuz yaklaşım doğrultusunda ürün veren Bulgar sanatçılarının en başta gelenlerindendir.”*¹⁶⁴ Vazov, aşırı Bulgar milliyetçiliğin en önde gelen yazarlarından birisi olmuş ve yeni Bulgar edebiyatı'nın kurucusu olarak kabul edilmiştir. Kitapları okullarda okutulmuş ve romanları tiyatro ve filme dönüştürülerek büyük kitlelere ulaşmasına özen gösterilmiştir. *“Esaret Altında” (Pod İgoto) isimli romanı bugün dahi tarih ve Bulgar Dili ve Edebiyatı derslerinde okutulmakta ve olaylar Bulgarlara farklı bir şekilde anlatılmaktadır.”*¹⁶⁵ Bu yapıtında genel olarak *“Türkleri gaddar, kötü, genç Bulgar hanımlarının peşinde koşan, çapkın, açgözlü, parayla satın alınabilecek, kana susamış ve yabani hayvanlara benzeyen kişiler olarak sunmaktadır. Bu nedenle de Türklerin yok edilmesi gerektiğini düşünmektedir.”*¹⁶⁶

Bu menfi duygularını neredeyse Osmanlılar ve Türkler ile ilgili tüm yazdıklarında ortaya çıkarmaktan da çekinmemiştir. Vazov'a göre Bulgarlar, Türklerden daha asildir ve birçok insani özelliğe sahiptir. Bunun temelinde, beş yüzyıllık bir sürede haritadan silinmiş bir halkın temsilcisi olarak duyduğu aşağılık kompleksi yatmaktadır. *“Türkleri tanımayan, onları uzaktan tasvir eden sanatçının, kendi halkına gösterdiği ilgiyi ve anlayışı, yaklaşımı ve sevgiyi, bir Türk karakterine karşı göstermesi beklenemez. Vazov, Türk karakterlerini betimlerken genel olarak Bulgarların milli, şoven duygularını uyandırmak ve Türklere karşı nefret beslemelerini sağlamak arzusundadır.”*¹⁶⁷

¹⁶⁴ Bkz.: Zafer, Zeynep, **Bulgar Yazar İvan Vazov ve Türkler**, s. 2.

¹⁶⁵ Korkmaz, Nuri, **Bulgar Milliyetçiliğinin Doğuşu, Ortodoks Unsurları, Gelişimi ve Türklerin Ötekileştirilmesi**, Akademik Bakış Cilt 10 Sayı 20, s. 77.

¹⁶⁶ Bkz.: Zafer, Zeynep, **Bulgar Yazar İvan Vazov ve Türkler**, s. 1.

¹⁶⁷ Bkz.: Zafer, Zeynep, a.g.e., s.18

Bu hareketin kendisinden sonraki yüzyılda en büyük temsilcisi ve savunucusu da İvan Vazov¹⁶⁸ adlı şahsiyet olmuştur. Vazov, Türkler hakkında kullanılan sözcükleri öyle bir seviyeye çıkartmıştır ki Paisiy'nin yazdıklarından çok daha sert ve aşağılayıcı bir dil oluşturmuştur. İvan Vazov ile ilgili birçok çalışma ve kitabı bulunan Zeynep Zafer, bir makalesinde konuyla ilgili şöyle demektedir; “*Vazov, yapıtlarında yalnız Bulgaristan'ın bağımsızlığından önce değil, daha sonra da yazdıklarında sık sık kötü Türk karakterlerine yer vermektedir. Pek çok şiiri bu konudan hareket ederek yazılmıştır. Unutulanlar Destanı adlı şiir dizisinde, Victor Hugo'dan etkilendiğini söyleyen Bulgar yazar, Türkleri kana susamış, korkak, gaddar, savunmasız Bulgar kadın ve çocuklarının canına kıyan, namussuz vb. kötü özelliklere sahip kişiler olarak betimlemektedir. Kısacası, Vazov'un şiirleri 'Canavar Türkler' tarafından dökülmüş zavallı Bulgarların kanıyla boyanmıştır.*”¹⁶⁹ Vazov ile ilgili bu ve buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Yazarın kitaplarını incelediğimizde Osmanlı ve Türkler hakkında olumsuz şekilde kaleme almış olduğu birçok kitabının olduğu görülecektir. Bunların başında “Boyunduruk Altında” adlı roman, “Zagorka ve Taş Yığınağı”, “Pierre Loti'ye”, “Lüleburgaz Savaşı” ve “Esirler” adlı şiirleri sayılabilir.

6. AYRILIK ZAMANI'NIN ANLATIMIYLA YENİÇERİLER, OSMANLI VE TÜRK İMGESİ

6.1. Romana Yüklenen Büyük Görev

Özetlemek gerekirse Batı dünyasında “Osmanlı demek Türk demektir ve yine Türk demek Müslüman demektir.” prensibi ile birçok kitap meydana getirilmiş ve anlatılan bu kavramların olumsuz bakış açısıyla kullanıldığı görülmüştür. Bu dilden vazgeçmeyen sözde Bulgar yazar, tarihçi ve bilim insanları da aynı şekilde eserlerinde

¹⁶⁸ Bkz.: Zafer, Zeynep, **Yeni Bir Bakış Açısıyla İvan Vazov**, s. 11-20.

¹⁶⁹ Bkz.: Zafer, Zeynep, **Bulgar Yazar İvan Vazov ve Türkler**, s. 2.

bu imgeye katkıda bulunmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Bu çalışmalardan biri olduğuna şüphe olmayan ve tezimizin de konusunu oluşturan “Ayrılık Zamanı” adlı romanın içerisinde geçen olumsuz yeniçeri, Osmanlı ve Türk kavramlarının incelenmesi esnasında fikrimiz daha iyi anlaşılacaktır.

XIX. yüzyıldan itibaren Bulgar edebiyatında Türkler ile olumsuz imge yaratan şair ve yazarların sayısı çoktur. Çünkü onlardan birçoğu XX. yüzyılın başında da aynı tarzda yapıtlar vermiştir. İvan Vazov olarak örnek vermek mümkündür. Zeynep Zafer’e göre “Yapıtlarında yalnız Bulgaristan’ın bağımsızlığından önce değil, daha sonra da yazdıklarında sık sık kötü Türk karakterlerine yer vermektedir. Pek çok şiiri de bu konudan hareket ederek yazılmıştır. Unutulanlar Destanı adlı şiir dizisinde de, Victor Hugo’dan etkilendiğini söyleyen Bulgar yazar, Türkleri kana susamış, korkak, gaddar, savunmasız Bulgar kadın ve çocuklarının canına kıyan, namussuz vb. kötü özelliklere sahip kişiler olarak betimlemektedir. Kısacası, Vazov’un şiirleri ‘Canavar Türkler’ tarafından dökülmüş zavallı Bulgarların kanıyla boyanmıştır.”¹⁷⁰

Vazov’dan sonra bu akımın çok sayıda temsilcileri olmuştur. Hoşgörü ve eşitlik sloganlarıyla iktidara gelen komünist partisi yöneticileri çok kısa zaman içinde aşırı milliyetçi görüşlerini uygulamaya koymuş, bu görüşte olan yazar ve sanatçıları maddi olarak desteklemiş ve yetiştirmeleri için özen göstermiştir. Daha önce de belirtildiği gibi şoven politikanın öncü isimlerinden kabul edilen genç hukukçu Anton Donçev, 1964’te 43 gün gibi çok kısa bir zaman içerisinde, hiçbir araştırma ve soruşturma yapmadan ve kendisine verilen uydurma, tamamen sahte belgelere dayanarak propaganda amacıyla Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) yöneticileri ve Devlet Başkanı Todor Jivkov’un isteği üzerine “Ayrılık Zamanı” adlı romanını yazmıştır. Çepino bölgesinde 1668 yılında Pomakların Osmanlı makamları tarafından

¹⁷⁰ Zafer, Zeynep, **Bulgar Yazar İvan Vazov ve Türkler**, s. 2.

isim ve din değiştirmeye zorlandığı yalanına dayanarak kitaplaştırılan uydurma olay, 1989 yılından sonra, birçok kesim tarafından lanetlenmiştir. Komünist sistemin söz konusu romanı, uygulamalarını meşrulaştırmak ve sonradan filmleştirmek sureti ile de propaganda aracı olarak kullandığı gerçeği daha önce dile getirmiştik. Yapılan çalışmalar ve Bulgar hükümetinin maddi desteği ile söz konusu kitap hemen hemen tüm dünya dillerine tercüme edilmiş, birçok yerde bedava dağıtılmıştır. İdeolojik amaçlı ve ülkeden yaşayan Müslüman vatandaşlara yönelik soykırıma hizmet eden bir kitap yazdığı gerçeği ortada dururken, çoğu Bulgar yöneticisi 1990’dan sonra da Anton Donçev’i desteklemeye devam etmiş, hatta roman Nobel Ödülü’ne aday gösterilmiştir. Son olarak Ekim 2020 tarihinde Bulgar Milli Kütüphanesi’nde yazarın 90. yaş günü anısına bir kitap sergisi açılmıştır. Sergide “Ayrılık Zamanı” romanının ilk el yazısı nüshası da yer almıştır. Sergi açılışında yazara Bulgaristan Başbakan Yardımcısı tarafından plaket sunulmuştur.

Romanın büyük görevi Kayapınar’ın “*Beş asırlık boyunduruk klişesi*” konusunda söyledikleriyle de desteklenmektedir:

Bulgarlar arasında ‘Beş asırlık boyunduruk’ klişesi Türkçedeki deyimle söyleyecek olursak “yediden yetmişe” kadar herkesin çok iyi bildiği bir şeydir. Türk-Müslüman azınlığı açısından bakacak olursak pek çok etkisi olmakla birlikte bu klişenin iki yönlü etkisi vardır. Bunları, öncelikle “Eğer siz Türkler [Bulgaristan’da yaşayan Türkler] Osmanlıların torunlarıysanız, bakın bize beş asır boyunca neler şektirmişsiniz!” ikinci olarak “Eğer siz Türkler Müslümanlaşmış Bulgarların torunlarıysanız, siz aslında bu beş asırlık devrin “zorla İslamlaştırma politikasının bir ürünüsünüz” şeklinde özetleyebiliriz. Bunun sonucu olarak 1984-1985 yıllarındaki politikalar, “Siz bizi nasıl boyundurukla yönettiyseniz, şimdi

siz de bunu hak ediyorsunuz. Zaten Bulgar kökenli Müslümanlarsınız.

‘Soya Dönüş’ projesiyle aslınıza döneceksiniz” denilmek suretiyle meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır.¹⁷¹

Birçok Bulgar şiirinde ve düzyazısında olduğu gibi Donçev’in romanında da ortaya konan olumsuz Osmanlı ve Türk imajı, Bulgar hükümetinin zorunlu asimilasyon politikası için zemin oluşturmuş ve açıkça kullanılmıştır. Albena Hranova, romanın olumsuz etkisi ile ilgili görüşünü şu şekilde ifade etmektedir: *“Belki de bu nedenle roman, XX. yüzyılın 60’lı ve 70’li yıllarında din değiştirmeyi değil (Kara İbrahim gibi) isim değiştirmeyi hedefleyen sonraki saldırısı için, yani Bulgaristan Müslümanlarının isim değiştirmeleri, ardından da ‘Soya dönüş’ süreci için çok gerekliydi”¹⁷².*

Dün olduğu gibi bugün de Donçev’in romanı üzerinden yapılan aşırı milliyetçi propaganda söylemlerinden vazgeçilmediği, hatta Bulgar Devleti tarafından hala desteklenmeye devam edildiğidir. Diğer bir ifade ile devlet, vatandaşlık bilinci ile toplumdaki bireyleri bütünleştirmek yerine yıllarca ayırtırmada bir vesile olarak kullanılan argümanlara başvurarak ulus bilincinin etnik kökene dayanma çerçevesinin dışına çıkarılamamasına destek olmaktadır.

Tarihçi ve üniversite hocası Evelina Kelbeçeva, zorunlu asimilasyon ve Donçev’in bu romanına günümüzdeki yaklaşımı ve etkisi hakkında çok önemli tespitlerde bulunmaktadır:

“Hem anlamsız hem de küstahça ‘Yeniden Doğuş’ olarak adlandırılan asimilasyon süreci utanç verici bir şekilde günümüzde de bilinmemektedir.

¹⁷¹ Kayapınar, Ayşe, “Bulgar Tarihçilerinin Komplo Teorilerinden Örnekler ve Bunların Bulgaristan’daki Türk Azınlığına Etkileri”, 89 Göçü. Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç, ed. Neriman Ersoy-Hacısalıhoğlu-Mehmet Hacısalıhoğlu, İstanbul 2012, a.g.e., s. 110.

¹⁷² Хранова, Албена, **Родно, дясно и ляво: Антон Дончев**, <https://www.librev.com/index.php/arts-theory-publisher/413-2009-06-16-06-07-56> (Erişim tarihi: 08.10.2022).

*Geniş Bulgar okuru Bulgaristan Türklerinin Türkiye'nin beşinci kolu olarak tüm Doğu Bulgaristan'ı parçalamayı çalıştıkları iddiasına hala inanmaktadırlar. Oysa iddia, istihbaratın ortaya attığı zorunlu asimilasyonun resmi bahanesiydi. Karşıt 'vatanseverler' tarafından kullanılan nefretin ve yalanın sihirli çarkı bugün de döndürülmektedir. "Tarih" açısından "Ayrılık Zamanı" sayesinde iyi hazırlanan Bulgar okuru, azınlıklar arasında en yabancı olarak Türklere karşı nefret beslemektedir. Ne yazık ki bu alanda ortaya konan yeni çok profesyonel tarihi araştırmalar, sadece akademi camiasında bilinmektedir."*¹⁷³.

Güney Rodop Dağları'ndaki Elindenya (Елинденя) ovasındaki Bulgar Ortodoks Hristiyan topluluklarının sözde zorla İslamlaştırılması olayına adanmış bir tarihi roman olarak ortaya çıkan "Ayrılık Zamanı", olumsuz Osmanlı ve Türk imgesi ile ilgili günümüze kadar uzanan başlıca kitaplarından biridir. Yazar, edebi dili kullanarak Bulgar okuyucunun önüne kanlı renklerle bezenmiş acı dolu resim çizerek aşırı milliyetçi ve ayrılıkçı duyguları körüklemektedir. Bu vesile ile de Bulgaristan'da Müslüman ve Türklerin yaşadığı bir takım acı olaylara katkıda bulunmaktadır. "Ayrılık Zamanı'nın" sonradan film yapılarak beyaz perdeye aktarılması ve bir zamanlar Bulgar Devleti tarafından Türkçe bile konuşulmasının yasaklandığı Türk ve Pomakların yaşadığı tüm bölgelerde köy köy gezdirilerek gösterilmesi sorgulanması gereken diğer bir husustur. "Bahse konu filmin yine 2015 yılında Bulgar Ulusal Televizyonu tarafından düzenlenen bir anket ile yüz yıllık Bulgar Sineması tarihinde en iyi film seçilmesi ayrılıkçı ve aşırı milliyetçi duyguların devam ettirildiğinin başka bir

¹⁷³ Келбечева, Евелина, **Нека чуем тези гласове поне сега**, <https://www.mediapool.bg/neka-chuem-tezi-glasove-pone-sega-news180032.html> (Erişim tarihi: 15.06.2022).

göstergesidir.”¹⁷⁴ Resmi bir kuruluş olan Bulgar Ulusal Televizyonu da, eskiden olduğu gibi bu geleneğini sürdürdüğünü göstermiştir.

6.2. Yeniçeri İmgesi

Sözde tarihten yola çıkarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ve dünyada yaşayan Türkleri hedef alan çalışmalardan biri olduğuna hiçbir şüphe olmayan ve Bulgar yazar Anton Donçev’in “Ayrılık Zamanı” adlı romanında Osmanlı, Türk kavramları ile birlikte yeniçeri kavramı da kullanılarak olumsuz imajın güçlendirilmesine hizmet edilmeye devam edilmiştir. Donçev, yukarıda da belirtildiği gibi Osmanlı’ya referansta bulunmak bir yana dursun, kitabında dünya askeri literatürüne stratejik ve taktiksel olarak çok önemli katkılarda bulunmuş ve en başta kendisi tarafından anlaşılmamış devşirme/yeniçeri sistemine çekinmeden “katiller” diyecek kadar ileri gitmiştir.

Anton Donçev, dönem olaylarından ve gerçeklik kavramından çok uzaktır. Osmanlı Devleti’nin devşirme sistemini safi milliyetçilik kokan bir üslup ile aktarmak; Viyana önlerine kadar gelen ve tuttuğu tüm muharebelerin neredeyse tamamından galip gelen büyük bir ordunun asker temin şeklini ve temin edilen bu askerlerin muharebe meydanlarında gösterdikleri başarıyı görmezden gelmekten başka bir şey değildir. Bununla beraber bu başarıyı gösterenlere de köle nitelendirmesinde bulunmak yine akıl ve mantığa yatkın değildir. Aslında yeniçerilere yakıştırılan köle nitelendirilmesine tarihçi Beydilli tarafından bilimsel cevap şu şekilde verilmiştir: *“Osmanlıların özellikle Arap devletlerinde ve Memluklerde görüldüğü üzere alışılmış yollardan köle-asker edinme yerine devletin tebaası Hristiyan ahalinin çocuklarının devşirilmesi fikrine nasıl geldikleri bilinmemektedir. Hatta Hristiyan ahalinin*

¹⁷⁴ Bkz.: Константинова, Даниела, **Българско национално радио (БНР)**, <https://bnr.bg/en/post/intense-literature-12-time-of-parting-the-row-must-go-on.>, (Erişim tarihi: 12.10.2022).

çocuklarının devşirilmesi aslında din bakımından da sakıncalı bir durum ortaya çıkarmaktaydı, zira Kur'an'ın hükmü cizye ile yetinilmesini emrediyordu. Orduya alınan yeniçerilerin ister azatlık ister serbestlik densin çıkma (Ocağa çıkma anlamında) ile birlikte kölelikten kulluğa veya tanımlaması tartışmalı bir statüden tanımlaması ve konumu çok daha belirli bir duruma geçildiği açıktır."¹⁷⁵

Beydilli'nin yeniçeriler ile ilgili yaptığı diğer bir tanımlama da: *"Başlangıçtan itibaren reel politika takip eden Osmanlılar için, bu önemli kurumun şekillenmesinde, dini her şeye yön veren mutlak bir etken olarak gördüklerini ve her şeyi buna uyarlayıp yapılandırmaya çalıştıklarını ileri sürmek her halde isabetli değildir. Meselelerin çözümünde gerçek etken olan 'hikmet-i hükûmet' payının ihmal edilmediğini ve işlerin esas itibarıyla bu anlamda 'kitabına uydurularak' yürütüldüğünü söylemek mümkündür.*"¹⁷⁶ şeklinde açıklamalar bulunmaktadır.

Bu bakış açısıyla Türkler, her ne kadar Donçev romanında konuyu saptırmak için elinden geleni yapsa da uydurma hikâyeler ile değil oraya koydukları sistematik yapılanmalar ile var olmuş ve var olmaya da devam edecek olan kadim milletlerdendir. Yazarın yazdıklarına da verilebilecek en uygun cevap bir araştırmacı ve tarihçi gözüyle sanırım bu olsa gerek. Daha materyal cevap ise Devşirme Sistemi ve Yeniçerilerin tanımlamasını yapmaktan geçebilir. Bu tanımlamalar incelendiğinde görülecektir ki Donçev'in aktardığı yeniçeri temin şekli, temin edilenlerin yetiştirilme şekli vb. olaylar tamamen gerçeklikten uzak hayal ürünü mitlerdir.

Yazar, kitabındaki diyalogların satır aralarında aşağıdakine benzer şekilde ve özellikle Kara İbrahim aracılığıyla yeniçeriler, Osmanlı ve Türkleri okuyucuya aktarmaktadır. Özellikle kitabın başında da iddia edildiği gibi tarihi vakayinamelere

¹⁷⁵ Bkz., Beydilli, Kemal, "Yeniçeri", Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, Cilt 43, İstanbul 2013, s. 451.

¹⁷⁶ Bkz., Beydilli, Kemal, a.g.e., s. 452.

dayanan Papaz Aligorko'nun anlatılarında bu durum belirgin bir şekilde dikkat çekmektedir. Anlaşılması için uzun bir alıntı veriyoruz:

“Ve yolun sonunda Elindenya Vadisi'nin yok edicisi Kara İbrahim ve onun kana susamış adamları görüldü. Kara İbrahim ve Manol, biri at sırtında, diğeri yerde karşı karşıya duruyorlardı.

Kara İbrahim, yeryüzüne inmiş bir melek kadar yakışıklıydı ve Sarazen gibi giyinmişti. Tamamı altın ve gümüşle süslenmiş kırmızı ipek bir giysi dizlerinin üzerine kadar geliyordu. Sol elinde sarı bir kalkan, sağ dizinin altında da yeşil bir mızrak vardı. Kemerinden bir pala sarkıyordu ve eyerinin her iki yanındaki kılıflarda, aç bir tavuğun gagasını andıran sivri uçlu tabancalarının gümüş kabzeleri görülebiliyordu. Tüfeği sırtında, al renkli deri kılıfın içindeydi. Başında beyaz pamuklu bir sarık vardı, sarığın tam ortasında kırmızımsı bir sırma vardı ve etrafında siyah tüyler dalgalanıyordu. Onun ve atının üzerinde avuç dolusu mücevher vardı ve atı da mücevherlerin iki katı değerindeydi.

Bizimle hiç konuşmadan söyleyeceği her şeyi sağ tarafında duran ve ne Türk'e ne de Bulgar'a benzeyen, dudaklarında tatlı bir gülümseme olan, yumuşak yüzlü atlıya diyordu. Kara İbrahim ve Manol birbirlerine sadece iki veya üç kelime söylediler ve o an bile Kara İbrahim'in öfkesinin büyüdüğü belli oluyordu. Atını Manol'a doğru sürdüğünde, Manol'a geri çekilmesini söylemeseydim içlerinden biri o gün ölecekti. Acaba kaderin önüne geçmekle hata mı etmiştim, çünkü Manol muhtemelen kibirli Kara İbrahim'i oracıkta öldürecek ve Elindenya'nın durumu daha farklı olacaktı. O zaman, Rodoplar

üzerinde Bulgarca konuşulacak ve insanların hakkında konuşacağı bu acı durumlar yaşanmayacaktı.

Türkler birer birer yanımızdan geçti ve Manol her birinin gözünün içine baktı. Tek bir Türk bile elini kaldırmadı ve daha da şaşırtıcı olanı, köpekler hırlamadı.”¹⁷⁷

Daha sonraki sayfalardan anlaşıldığı gibi doğduğu topraklara yeni giren Kara İbrahim’in emri altındaki yeniçeriler, savaşmak için değil Bulgarları zorla Müslüman yapmak için Rodoplara gönderilmişlerdir. Onlar kibirli ve acımasızdırlar. Bulgar tarihinde olduğu gibi romanda da devşirme sistemi “kanlı vergi” olarak nitelendirilmiş, Bulgarların başına gelmiş doğal bir felaket olarak görülmüştür. Çocuk yaştaki Bulgar gençlerinin zorla ailelerinden alınarak yine zorla savaşıma götürüldüğü de yazar tarafından yapılan diğer bir nitelendirmedir. Binlerce genç ailelerinden güya Osmanlı tarafından zorla kaçırılmıştır. Rodoplara gelenlerin önce sipahi askeri, daha sonra da yeniçeri oldukları ifade edilmiştir. Özellikle bu şekilde aktarılmasının sebebi Osmanlı ordusu disiplininin ve yapısının bozulduğunu ima etmektir. Tezin daha önceki bölümlerinde açıklanan Serazen kelimesi yine yeniçeri Kara İbrahim’e verilen sıfattır. Bu sıfatlandırmanın yapılma sebebini kısaca açıklamak gerekirse; Anton Donçev gibi yazan diğer Bulgar yazarlar da dâhil “*ötekileştirme yoluyla İslam’ın etkisini önlemek ve yabancının olumsuz imajını oluşturmak*”¹⁷⁸ için yazım dilinde izledikleri bir metottur denilebilir. Bu durumu gerçekleştirmek için de “eserlerinde Müslümanlara (Türlere) aşağılayıcı ve hatta rencide edici isimler ve nitelikler vermişlerdir. Bu nitelendirmeler

¹⁷⁷ Дончев, Антон, 1986, s. 19-20.

¹⁷⁸ Градева, Р. “Турците в българската книжнина, XV-XVIII век” – Ъ. Балкански идентичности, София 2001, s. 115-116.

çoğunlukla; “barbarlar, dinsizler, şeytanlar, tanrısızlar, sarazenler, lanetliler, tenperestler, vahşiler, İzmililer” gibi isim ve sıfatlardır”¹⁷⁹.

Diğer örneğimiz ise Papaz Aligorko’nun Elindenya’dan ayrılırken yolda karşılaştığı Müslüman bir köylü ile arasında geçen diyalogdan sonra aktardıklarıdır. Aligorko’nun anlattıkları şöyledir;

*“Manol ne diyordu? Kendi babasını katleden bir yeniçeri olmak ve kardeşine el kaldırmak istemediğini... Bu insanlar da Manol’un yapmak istemediklerini yapmamışlar ve onun yerine zorla Türk dinini benimsemişlerdir. Dolayısıyla yeniçeri olmamış ve kardeşlerine el kaldırmamışlardır.”*¹⁸⁰

Çok yalın bir şekilde anlaşıldığı üzere bu defa da masum bir kuşun yuvasına saldırmaya hazırlanan vahşi bir engerek yılanı benzetmesi yapılmıştır. Bu da yeniçerilerin ve dolaylı olarak Osnenli ve Türklerin, kitapta maruz kaldığı diğer bir hakarettir. Başka bir bölümde Mirço ile Manol arasında geçen konuşma şu şekildedir:

“Koşmaktan nefes nefese kalan Mirço;

‘Çepino’dan mülteciler geliyoor’ diye bağıırıyordu. Sabırla çocuğun dinlemesini bekleyen Manol, üç defa ne söylediğini tekrar ettirdi. Çocuk her defasında;

‘Mülteciler Çepino’dan geliyor!’ diye tekrar etti.¹⁸¹ Bunun üzerine Manol Türklerin neden geldiğini ve ne istediklerini anlamış oldu. Mirço’yu kendine doğru çekerek şöyle dedi:

¹⁷⁹ Градева, Р. а.г.е., s. 115-116.

¹⁸⁰ Дончев, Антон, 1986, s. 314.

¹⁸¹ Дончев, Антон, а.г.е., s. 69.

Sadece çocuklarımızı değil, bu sefer hepimizi yeniçeri yapmak istiyorlar.

‘Şimdi bakalım oğlum, babanın senden istediği şeyi yapacak cesareti olacak mı?’ diye de ilave etti.”¹⁸²

Burada da yine yeniçeriler, din değiştirmesini istedikleri ancak kabul etmeyen halkın köylerini ellerinden almışlar ve onları yurtsuz bırakmışlardır. Yaptıkları bununla da kalmayıp direnç gösteren köylülere teker teker katletmişlerdir. Bu seferki gelişlerinin de sadece yeniçeri almak için olmadığı, tüm Rodopları zorla İslamlaştırmak amacını taşıdığı belirtilmektedir. Romandaki, bu ve buna benzer olumsuz imgeleştirme örneklerini görmek her defasında mümkündür. Manol ve Büyükanne Srebra arasında geçen başka bir diyalogda yeniçerilerin Çepino’da yaptıkları katliam büyükanne’nin anlatımıyla şu şekilde aktarılmaktadır;

“Avcı diye anılan Türk Padişahı Mehmet, Mora’da savaş başlattığında denizden 105 gemi, karadan da 150.000 asker gönderdi. Ardından Plovdiv şehrine Peştera’ya geçen altı paşa geldi. Mehmet Paşa da birçok yeniçeri ile birlikte Çepino’ya geldi. Burada tüm papazları ve yöneticileri toplayıp zincirleterek şöyle dedi:

Vay, Hainler! Devlet-i Aliyye padişahı sizi seviyor ama siz ona boyun eğmiyorsunuz. Sadece mecbur kaldığınızda Padişahınızın ordusuna yardım ediyorsunuz. Biz sizi yeniçerilerimiz kadar seviyoruz ama siz padişahınıza baş kaldırmak istiyorsunuz.

O zaman Ban¹⁸³ Vello ve Başpapaz Konstantin şöyle cevap verdiler:

¹⁸² Дончев, Антон, a.g.e., s. 69.

¹⁸³ Ban (бан): Orta Çağ’da Balkan ülkelerinde bölge valisi. Bkz.: <https://rechnik.chitanka.info/w/ бан.>, (Erişim tarihi:03.12.2022).

Ulu Vezirimiz! Bizim çocuklarımız yakın zamana kadar sizin Tunus, Trablus ve Mısır'da askerinizdi. Bizden ne kötülük gördünüz? Paşa cevap verdi:

Yalan söylüyorsunuz. Plovdiv Metropolit'i bana gerekli malumatı verdi diyerek hiddetini gösterdi. Vali ve Başpapaz karşılık olarak;

Ona itaat etmediğimiz ve haraç vermediğimiz için bize iftira atıyor dediler.

Paşa cevaben;

Siz gâvur değil misiniz? Neden vergi vermiyorsunuz? İşte bu yüzden asiniz! diyerek yeniçerilere hepsini katletmelerini emretti. Sonra Kara İmam Hasan Hoca diye biri, Türk olurlarsa onları affetmesi için Paşa'ya yalvardı. Bunun üzerine Aziz Georgi Günü'nde Ban Vello, Başpapaz Konstantin, Papaz Georgi, Papaz Dimitir, diğer köylerin tüm yöneticileri ve tüm papazlar zorla Türkleşti.”¹⁸⁴

Yine Büyükanne ile Manol arasında geçen diyalogda;

"Dinle Manole ve bana kızma. Bugün büyük gün. Bu günde kuzular annelerinden, koçlar da koyunlardan ayrılır. Türkler çocukları yeniçeri yapmak için annesinden ve sonrasında öldürmesi için de babasından ayırır. Biz fedakarlık istemiyoruz. Bize bir köy için yer göster. Bir köy için nerede yer olduğunu sen bilmiyorsan, kim bilecek? Eğer bulamazsan biz sonuna kadar aramaya devam edeceğiz.”¹⁸⁵

Yeniçerilerin ve Türklerin küçücük çocuklara karşı sergiledikleri acımasızlığa yazar tarafından dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Bu aktarımların içinde şüphesiz

¹⁸⁴ Дончев, Антон, 1986, s. 72.

¹⁸⁵ Дончев, Антон., a.g.e., s. 74.

dönemin Osmanlı devlet yapısı ve ordunun genel durumu ile ilgili de olumsuz örnekler kitapta sık sık anlatılmaktadır. Süleyman Ağa tarafından dönem yeniçerilerinin vaziyeti şu şekilde özetlenmektedir;

“Padişahın topraklarına akmaya başlayan kirli sular o kadar yükseldi ki neredeyse dağları aştı. Etrafa bir bak neler oluyor. Padişahın gücünün dayanak noktası olan yeniçerilerin vaziyetine bak. Güya topraklarındaki rahiplere benzer şekilde, evlenmeyen, dünyevî ihtirasları olmayan, sadece Allah yolunda ve Padişah için savaşıyorlar. Peki, yeniçeriler bugün böyle mi? Yeniçeriler evleniyorlar. Çocukları daha beşikten itibaren sancağa girebiliyor ve maaş alıyorlar. Her türden insan ocağa girebiliyor ve ocaktaki gerçek yeniçeriler yeni gelenleri de hor görüyor. Yeniçeriler ticaretle meşgul olup masum insanları dolandırıyorlar. Türkler kanuna göre önceleri yeniçeri olamıyordu bu yüzden de çocuklarını Hristiyanlara veriyorlardı ama sonrasında doğrudan sancağın altına girmeye başladılar. Yeniçeriler önceden ne kadardı? Bir avuç kadar ama demir yumruk gibiydiler. Yaklaşık otuz yıl önce otuz bin yeniçeri İran Seferi’ne çıktı ancak geri üç bini dönebildi. Peki ya sipahiler? Padişah çağırdığında sancağının altına girmeleri için onlara ömür boyu yetecek kadar toprak veriyor, ama çağrıldıklarında sadece sahip oldukları topraklarda kalmayı ve bu toprakları oğullarına nasıl miras bırakabileceklerini düşünüyorlar.”¹⁸⁶

Romanda en dikkat çekici husus yukarıda anlatılanların yanında özellikle sık sık tekrar edilen yeniçerilerin acımasızlıkları ve yaptıkları işkencelerdir. Söz konusu acımasızlıklar ve işkenceler ile ilgili tespit edilen örnekler hayli fazladır. Türklerin

¹⁸⁶ Дончев, Антон, 1986, s. 111.

yanında bulunan ve onları tanıma fırsatı bulan Venedikli'nin aktarımlarında bile bunlara rastlanmaktadır.

"Yeniçerileri gördün mü? diye sordu Büyükbaba.

Gördüm, diye yanıtladı Venedikli.

Acımasız oldukları doğru mu? diye devam etti yaşlı adam.

Onlara padişahın kuduz köpekleri derler. Ve gerçekten de kuduz köpekler gibidirler, çünkü hiç kimse yeniçeriler gibi hemcinslerini parçalamaktan zevk alamaz diye cevap verdi Venedikli.

Benim bir yeniçeri oğlum var! Dedi dede basitçe.

Döndü ve değirmene girdi.”¹⁸⁷

Yazar tarafından önceki olumsuz imaj örneklerine benzer şekilde aktarımlarda bulunulmuş ve bu sefer de yeniçeriler kuduz köpeğine benzetilmiştir.

Kitapta, yeniçerilerin acımasızlıklarının sembolü olarak kullanılan Kara İbrahim'in yaptıkları insani duyguları olanların kabul edebileceğinin çok üzerinde aktarılmıştır. Özellikle “Ayrılık Zamanı” filminin sahnelerinde gösterilenler, normal duygu durumu olan kişilerin izleyebileceği hususlar değildir. Kara İbrahim'in kitaptaki tasviri genellikle aşağıdaki gibidir; *“Padişahın elçisi Kara İbrahim, Elindenya'nın katili, yok edicisi, kurbanlarının karşısında, öldüreceği, acı çektireceği, işkence yapacağı insanların karşısında ayağa kalktı...”¹⁸⁸*

¹⁸⁷ Дончев, Антон, 1986, s. 14.

¹⁸⁸ Дончев, Антон, a.g.e., s.157.

Konağa gelip yerleşen Kara İbrahim belli bir zaman geçtikten sonra Rodoplarda yaşayan yerli halkı huzuruna çağırmış ve onlara Müslümanlığı kabul etmelerini söylemiştir. Gururlu ve inancını değiştirmek istemeyen köylü halkı bunu reddeder, Papaz Aligorko'nun bölüm başlarındaki şiirlerinde söylediği gibi “*Kellesini vermeye razıdır ama dinini vermeyecektir.*” Bir katil ve canavar olan Kara İbrahim onlara on gün süre tanır. Eğer süreleri dolduğunda da Müslüman olmayı reddederlerse içlerinden her birini nasıl öldüreceğini ve işkence yapacağını anlatır. Diyalog şöyledir:

“Hafta boyunca içinizden birini öldüreceğim. Cuma günleri dinleneceğim. İlk kişiyi kazığa oturtacağım, ikinciye karıncaların taşıyabileceği parçalara ayıracağım, üçüncüyü canlı canlı karınca yuvasına gömüp etlerini karıncalara yedireceğim, dördüncüyü yerde çarmıha gerip sineklere yedireceğim, beşinciye canlı canlı yakacağım, altıncının canlı canlı dersini yüzeceğim, Söyledim size! Size toprak, ateş, su ve hava ile eziyet edeceğim!”¹⁸⁹

Donçev'in kitabını okurken daha önceden de belirttiğimiz gibi yeniçeriler, Osmanlı ve Türklere karşı olumsuz duygular hissetmemek pek de mümkün değildir. Romanın ve dolayısıyla bu romanı sipariş edenlerin de amacı zaten budur. Tüm olumsuz aktarımlara cevaben, hukuktan-askerliğe çağın ilerisinde bir devlet teşkilatı oluşturan Osmanlı'nın fütuhatı bir kenara bırakıp, Rodoplarda birkaç Bulgar köylüsünü zorla İslamlaştırmak gibi bir siyasetinin olması mümkün gözükmemektedir. Osmanlı tarafından yukarıda bahsedilen işkence, ceza yöntemlerinin uygulanmış olduğunu aktarmak, Osmanlı'nın en başta beş yüz yıl gösterdiği hoşgörüsüne saygısızlıktır. Konuya, Osmanlı tarihi uzmanı dünyaca ünlü İlber Ortaylı'nın Osmanlı'da “*yargılama olmadan ve kadı hükmü olmaksızın hiç kimsenin adaleti yerine getiremeyeceği kesindi.*

¹⁸⁹ Дончев, Антон, **Време разделно**, s. 214.

İnfaz hiçbir şekilde kadı hükmü olmaksızın, yapılamazdı”¹⁹⁰ ile cevap vermek kanaatimizce konuyla ilgili son noktayı koymak olacaktır.

6.3. Osmanlı İmgesi

Murat Aktaş’ın belirttiği gibi Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa’ya kadar uzanmış olması, Batılıların Müslümanları daha çok o dönemde yakından tanımış olması, “*Türklerin İslam’ın temsilcileri olarak ele alınmasına ve birçok eserde olumsuz anlamlar yüklenen Türk kavramının Müslüman kavramı yerine kullanılmasına*”¹⁹¹ sebebiyet vermiştir. Özellikle Balkanlar’da Osmanlılar, Hristiyanlığa düşman, Hristiyanları zorla Müslümanlaştıran işgalci güçler olarak önce tarihte, sonra da edebiyatta tanıtılmışlardır. Bunun yanı sıra Osmanlı kavramının Türk kavramı ile özdeş tutulduğu için Batı ve Balkan coğrafyasında Türklerle ilgili ırkçı ve aşağılayıcı sözcük, deyim, atasözü, mit, türkü ve masal üretilmiş, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar gelmiştir.

Örneğin “Güzel Yana’yı Türk Dinine Veriyor musun Balkancı Yovo?” başlıklı anonim türkü sözlerinde İslamiyet Türklerle özdeşleşmektedir. Osmanlılar tarafından gerçekleşen zorla İslamlaştırma mitini içeren bu anonim türkünün başlığı Donçev’in romanında beş defa tekrarlanmıştır. Yazar, türkünün bir dörtlüğünü dördüncü bölümün başında bir özlü söz olarak kullanmaktadır:

“Güzel Yanayı Türk dinine

Veriyor musun Balkancı Yovo?

Ey voyvoda, kellemi veriyorum,

¹⁹⁰ Otaylı, İlber, **Osmanlı Devleti’nde Kadı**, Turhan Kitabevi Yayınları Bilimsel Araştırmalar Dizisi, Ankara 1994, s. 55.

¹⁹¹ Aktaş, Murat, Aktaş, Murat, “*Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi*”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:13, No:1, Ankara 2014, s. 41.

Bu türkü aslında Bernar Lori'nin belirttiği gibi: "*Bulgar tarih bilincinin oluşturulması esnasında ortaya atılan beş asırlık Türk esaretinin*"¹⁹³ ifade edilmesinden başka bir şey değildir. Donçev'in romanı Osmanlı İmparatorluğu'nun bir dönemini kapsamaktadır. Ancak içinde "Osmanlı" veya Osmanlılar" sözcüğü hiçbir yerde geçmemektedir. Bu durum Bulgaristan'daki Müslüman ve Türklere yönelik yazılmış olduğunu çok açık bir biçimde gösterir. Yazarın amacı, hayal ürünü olan anlatılanlardan Bulgaristan'da ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan Türkleri sorumlu tutmaktır. Aynı zamanda da Bulgaristan Türklerine suçluluk ve aşağılık duygusunu aşılaktır. "İmparatorluk" sözcüğü ise bir defa tek başına kullanılmıştır. Komünist dönem Bulgaristan'ının tarih kitaplarında da aynı yaklaşım hâkimdir. Tarih kitaplarında Osmanlı İmparatorluğu yerine Türkiye kullanılmaktadır.

Romandaki Osmanlı imgesinden söz ederken Türk kavramının Osmanlı kavramı ile örtüştüğünü göz önünde bulundurmak gerekir. Bulgar halkı, Türk olarak adlandırdığı Osmanlıların kurduğu devlette kölelik sisteminin uygulandığına inandırılmış durumdadır. Günümüzde de buna inanan çok sayıda Bulgar vardır. Televizyon kanallarına, gazete ve yayınevlerine, sayısız internet sitesine sahip şoven çevreler bu konuda düzeli olarak çalışmakta, yayın yapmaktadırlar. Propaganda için tarih ve edebiyat kitaplarında kullanılan anonim bir türküde zincire vurulmuş üç grup köleden söz edilmektedir. Metin içinde Osmanlı veya Türk sözcüğü geçmemiş olsa da hep Osmanlı dönemi konusu işlendiğinden kanıt olarak verilmektedir. Yabancılar Bulgarca öğreten tüm eski kitaplarda bu türkü yer almaktadır.

¹⁹² Дончев, Антон, Време разделно, s. 136.

¹⁹³ Лори, Бернар, "Разсъждения върху историческия мит "пет века ни клада"", - İç.: Историческо бъдеще, 1997, № 1.

Anton Donçev romanında bu türküyü Osmanlı döneminde Bulgarlara yapılan kölelik muamelesine kanıt olarak birinci bölümün ikinci alt başlığında vermektedir. Türkü, bir çobanın ormanla yaptığı diyalogdan oluşmaktadır. Büyük üzüntü içinde olan orman gördüklerini çobana anlatmaktadır. Yazar 54 satırdan oluşan metnin şu kısmını kullanmıştır:

*“Dün akşam hey çoban üç grup
Zincire vuruluş köle geçti.
Birinci grupta hey çoban
Hep genç kızlar vardı.
İkinci grupta hey çoban
Hep genç gelinler vardı
Üçüncü grupta hey çoban
Hep delikanlılar vardı”¹⁹⁴*

Bu duygusal girişten sonra yazarın sözleriyle Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşanın Kandiya Kuşatması’ndan iki yıl sonra, 1668 yılında devletin emriyle gerçekleşen zorla İslamlaştırma ile ilgili olay örgüsü başlamaktadır.

Birkaç sayfa sonra anlıyoruz ki, romanın ana karakterlerinden olan Manol’un annesi de köle olarak alınmış gelinlerden biridir. Zincire vurulmuş bir şekilde ormandan geçerken tıpkı mitlerde olduğu gibi önlüğü ile oğluna beşik yapmış ve ormana bırakmıştır.

Yazar Donçev, verdiğimiz bu iki örneğe benzer “tarihi kanıtlar”dan da destek alarak Türk olarak adlandırdığı olumsuz Osmanlı imgesini gittikçe pekiştirmeye çalışmıştır.

¹⁹⁴ Дончев, Антон, Време Разделно, s. 13.

6.4. Türk İmgesi

“Ayrılık Zamanı” romanında Osmanlı imgesiyle özdeşleşen Türk imgesi bulunabilecek en olumsuz çizgilerle çizilmiştir. Romanda yer alan tüm Türk karakterler çirkin, sakat, kör, şişman, açgözlü ve gaddar olarak betimlenmiştir. Örneğin din adamlarından molla Zülfikar Softa şişman ve çirkin, Şeyh Şaban Şebil tek gözlü ve tek kolludur. Kara İbrahim ile birlikte Rodoplara gelenler arasında yakışıklı erkekler de vardır fakat onların damarlarında Türk kanı akmamaktadır. Kara İbrahim Bulgar asıllı olduğu için fiziksel yakışıklılığı ile dikkat çeker. Hristiyan dünyasının temsilcisi asilzade Venedikli de yakışıklı bir erkektir. Örneğin bir köylü olan, Türklerden başka ömründe hiç yabancı görmemiş Büyükanne Srebra bile yakışıklı erkek şeklinde tasvir edilen Venedikli’nin Türk olmadığını hemen anlar ve şu soruyu yöneltir: “*Nerelisin yabancı? Türke benzemiyorsun*”¹⁹⁵.

Donçev’in kitabını incelemeye devam ettiğimizde kullanılan olumsuz dilin bununla sınırlı olmadığı görülmektedir. Örneğin hikâyenin baş kahramanı Manol, Kara İbrahim ve adamlarının köylerine gelmesinden sonra oğlu Mirço’ya yeniçeriler ve Türkler ile ilgili şöyle bir hikâye anlatmaktadır:

“Alınlarının ortasında tek gözü olan korkunç insanlar vardır. Onlara поганец¹⁹⁶(poganets) denir. Tanrı onları yalnızca iki pazar günü dünyaya

¹⁹⁵ Дончев, Антон, **Време разделно**, s. 141.

¹⁹⁶ **Поганец (poganets)** Bulgar Bilimler Akademisinin sözlüğüne göre poganets, “dinsiz, başka bir dine mensup” anlamını taşımaktadır. Bkz.: <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/поганец/>, (Erişim tarihi:21.11.2022). **Ayrıca bkz.: Paganizm**, kökenleri dünyanın kadim doğa dinlerine uzanan bir inanç biçimi ve bu dinlerin genel adıdır. Bu dinlere mensup kişilere pagan denir. XX. yüzyıldan itibaren paganizm terimi (ya da neopaganizm), İbrahimi dinler öncesi eski pagan dinlerinin canlandırılmasıyla yeniden gündeme gelmiştir. Pagan terimi çok geniş kapsamlı olduğundan ve tanımları muğlak olduğundan çoğu kez bu başlık altında incelenebilecek bir din tanımlanırken daha belirli isimler tercih edilir: Politeizm, Şamanizm, Animizm, Panteizm ve Panenteizm gibi. Pagan kavramı, Hristiyanların kendilerini tanımlama sürecinin merkezinde yer alan antitezlerden biri olarak Hristiyanların başkalarına uyguladıkları bir etiketti. Hal böyle olunca da tarih boyunca genellikle aşağılayıcı, küçültücü bir anlamda kullanılmıştır. Latince paganus yani kırsal sözcüğünden türemiştir. Özellikle köylü erken dönemlerden beri Hristiyanlık, kırsal kesimlerden ziyade şehirlerde yayılmıştı. Böylece kısa bir süre içinde Hristiyan olmayan kişi ile

gönderir. Biri Noel'den önce diğeri de Noel'den sonra. Bunlar insan eti yerler. Kiminle karşılaşılırsa onu yerler. Ama daha korkunç olan bir şey var. O da birini yakalarlarsa ona da insan eti tattırırlar ve insan etini tadan onlar gibi *ногәнең* olur. Onları her yerde görebilirsin, tıpkı diğer insanlar gibidirler. Karıları, çocukları, evleri, tarlaları ve sabanları vardır. Ama koyun bakamazlar çünkü koyun bakacak insanın temiz olması gerekir. Hz. Davut bir çobandı ve o bizi bu poganetslerden korur. Her şeyden önce, melekler ilk çobanlara Hz. İsa'nın doğduğunu haber vermişlerdir. Ayrıca kendimizi şifalı bitkiler ve bıçaklarla koruruz. Böyle bir insan, tayin edilen pazar gecesine gelir gelmez 'poganets'e dönüşür ve insan yemeye başlar. Hatta babasını ve çocuklarını bile yiyebilir. Mirço bunun üzerine şöyle sordu:

Baba, peki ya Türkler, madem poganets, neden bütün yıl insan yiyorlar? Ve neden pazarları hiç bitmiyor?

Bitecek. Sonları yakın olabilir, onlara bu gücü kim verdiyse, geri de alabilir. Dinle, dahası da var. Türkler de poganetsler gibi bazen yakaladıkları insanları kendilerine benzemeleri ve Hristiyanları yemeleri için zorlarlar. En çok da kendi insanını yiyemeyenleri severler. Mirço bir şey söylemek istedi ama Manol elini kaldırarak müsaade etmedi ve konuşmasına devam etti;

Otuz yıl önce, ben senin gibi bir çocukken köyümüze Türkler geldi. İnsan yemeyi öğretmek için çocukları topladılar. Bu poganetslerin da dediği gibi, onları kendi topraklarına götürüp yeniçeri yapmak için. Büyük-küçük herkes ağladı. Hatta bir anne oğlunu Türklere vermemek için kuyuya attı. Ben yetim bir çocuktum ve ne beni kuyuya atacak ne de şimdi sana anlattığım gibi bana bu poganetslerden

köylü neredeyse eş anlamlı hale geldi ve modern anlamına yakın olarak kullanılan pagan terimi ortaya çıktı., https://tr.wikipedia.org/wiki/Paganizm#endnote_3, (Erişim tarihi:21.11.2022).

bahsedecek kimsem vardı. Aslında poganetsler ne zaman yeniçeri toplamak için bir yere gitseler ilk önce yetimler verilirdi. Haklı olarak, eğer bu çocuklar geri dönerlerse babalarını katletmesinler diye. Ama Büyükbaba Galuşko bana sahip çıktı. Büyükbabanın benimle birlikte iki oğlu daha vardı. Dobril ve Strahin. Ben de onun oğluydum ama o ikisi onun öz oğullarıydı. Sen hatırlamazsın ancak o zamanlar anneleri de hayattaydı. Büyükbaba Galuşko, ikinci oğlu Strahin'i bu poganetslere verdi. Benim kimsem olmadığı için de korudu. Eğer vermiş olsaydı, şimdi buraya geri dönen ben olabilir ve yeniçeri yapmak için yeni çocuklar arıyor olabilirdim. Bunu nasıl yapıyorlar bilmiyorum ama onlarla birlikte insan etinin tadına bakan çocuklar hiçbir şey hatırlamıyor ve bir canavar haline geliyor.”¹⁹⁷

Diyalog aynı şekilde devam etmektedir:

“Çocuklar için gelmemiş olabilirler. dedi Mirço. Tanrı korusun! dedi Manol ve ağır bir ifade ile devam etti: -Muhtemelen bu yüzden gelmişlerdir, çünkü büyük bir savaş veriyorlar ve ellerindeki poganetsler tükeniyor. Her şeyimizi elimizden aldılar. Almadıkları bir tek çocuklarımız kaldı. Şimdi iyi dinle ve bir daha cevap verme! dedi.

Benim iki oğlum var. Biri sen diğeri de ağabeyin Momçil. Yasaya göre, eğer yeniçeri alırlarsa, ikinizden birini vermek zorundayım. Ağabeyin yaşını doldurduğu için geriye bir tek sen kalıyorsun. Ama seni de vermeyeceğim.”¹⁹⁸

Hikâyenin özü nettir aslında. Yazar, baş kahramanı vasıtası ile anlattığı hikâyesinde yeniçeri, Osmanlı ve Türk kavramları hakkında ne denli olumsuz bir bakış açısına sahip olduğunu okuyucunun önüne tüm çıplaklığı ile sermiştir. Bu bakış açısıyla

¹⁹⁷ Дончев, Антон, 1986, s. 50-51.

¹⁹⁸ Дончев, Антон., a.g.e., s. 52.

ifade edilirse Türkler; dinsiz, pis, Hristiyan eti ile beslenen canavarlar ve acımasızca kendi babasını, çocuklarını katleden birer katildirler. Daha önce de ifade edildiği gibi romanda yeniçeri, Osmanlı ve Türk kavramları birbiri ile aynı kavramlardır düşüncesi ile yine aynı olumsuz bakış açısındaki dil, üslupla aktarılmıştır. Romanın cümleleri içinde şeytan benzetmesi bile yapılmaktadır. Tüm bunlar olurken diğer taraftan da masum ve temiz Bulgar çobanlarının bu toprakların esas sahibi olduğu dinsel temelli mitolojik bir hikâye ile kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Kitap, buraya kadar izahı yapılan ötekileştirici ve aşırı milliyetçi anlatımı o kadar yoğun barındırmaktadır ki, bu haliyle hiçbir bilimsel değer taşımamaktadır. Yine, Türklere hakaret etmek amacıyla “poganets” (поганец) kelimesinin diyalog içinde defalarca tekrar edilmesi bilimsel değerini ortadan kaldıran diğer bir husustur. Romanın devamında Aligorko’nun diğer bir anlatısında da yeniçeriler ve Türkler hakkında şöyle denmektedir: *“İnsanlar, Türklerin konaktan bir yere ayrılmadığını anlayınca biraz sakinleşti. Rahatlamak için ne kadar da umuda ihtiyaçları vardı... Engerek yılanının yurtlarının tam ortasına yuva yapmaya cesaret etmesinden hemen sonra, Çepino, Yakoruda, Smolyan ve Raykovo’ya neler olduğunu anlamak için birer haberci gönderdiler.”*¹⁹⁹

Türkler arasında olumlu yönleriyle betimlenmiş tek karakter Yörük Ağası İsmail Bey’dir. Yayla olarak kullandığı bu bölgede yazları hayvanlarını otlatan ve Bulgar halkıyla barış içinde yaşayan, Bulgarca konuşan, yeniçerilerin İslamlaştırma faaliyetinden memnun olmayan fakat bir devlet emri olduğunu anlayınca zorbalığa karşı çıkamayan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Romandaki olumsuz yeniçeri, Osmanlı ve Türk imgesinin irdelenmesi birtakım güçlükler içermektedir ancak tarihi gerçekler ışığında yapılan karşılaştırma metotları kullanılarak bu sorunun çözülmesine çalışılmıştır. İmgenin birçok tanımı ve açıklaması

¹⁹⁹ Дончев, Антон, a.g.eç, s. 68-69.

olmasına rağmen, imgeleme ve ötekileştirmeye yönelen açıklaması tercih edilmiştir. Kısacası, “*bir toplumun kendini görme ve başkasını hayal ederek görme değişkenliği*”²⁰⁰ temel alınmıştır.

²⁰⁰ Bkz.: Ulağlı, Serhat, **İmgebilim “Ötekinin” Bilimine Giriş**, Sinemis Yayınları, s. 27.

SONUÇ

Bulgar yazar Anton Donçev, hiç tanınmayan bir yazarken, kendisine totaliter Bulgar rejimi tarafından tevdi edilen görev neticesinde “Ayrılık Zamanı” adlı kitabı kaleme almış ve sonrasında Bulgaristan’da herkesin tanıdığı bir sima haline gelmiştir. Bulgar edebiyatında fazlaca önem verilen Anton Donçev’in “Ayrılık Zamanı” adlı romanı, Nobel Ödülü’ne teklif edilebilecek kadar abartılmış ve yazarın kendisi de birçok resmi kurum tarafından ödüllendirilmiştir. Yazarın şöhretinin, sözde eserlerinin layık görüldüğü abartılı ödüllerden kaynaklandığı görülmüştür. Roman ve kitaplarını özellikle milliyetçilik ve Bulgar halkının kahramanlıkları temelinde yazdığı ve bunu yaparken de kendisinden önceki paralel görüşe sahip şahsiyetler ile aynı bakış açısında olduğu sonucuna varılmıştır. Kitap, öncelikle yazarın sanat yaşamına yön vermiş, sonra da Bulgaristan’daki Pomak ve Türklere yapılan baskı ve zulümler esnasında işlenen insanlık suçlarının haklı görülmesi noktasında dayanak olmuştur.

Yazar tarafından romana konu olarak yeniçeriler, Osmanlı ve Türkler seçilmiştir. Osmanlı Devleti içerisinde önemli mevkilere yükselen yeniçeriler doğdukları topraklarda bıraktıkları sayısız eserlerinin yerine zorla İslamlaştırma, tecavüz, işkence, şiddet gibi mesnetsiz kavramlar kullanılarak karalanmış ve anlatılan argümanlar Bulgar halkını manipüle etmek için komünist Bulgaristan rejimi tarafından propaganda maksatlı kullanılmıştır.

Donçev’in söz konusu kitabı, Türklerin isimleri 1984-1985 yılları arasında zorla Bulgarlaştırıldıktan sonra 1987’de Bulgar Devleti’nin maddi imkânları kullanılarak film haline getirilmiş ve 1988 yılında beyaz perdeye aktarılmıştır. Söz konusu film, Türkçe müzik dinlemenin, konuşmanın ve hatta ana dilinde isim koymanın bile yasak olduğu 1980’li yıllarda bizzat Todor Jivkov’un talimatı ile resmi devlet

televizyonlarında yeniçeriler özelinde Türkler birer katil ve canavardır betimlemesi yapılarak gösterilmiştir. Yarattığı etki ve sonuçları sebebiyle Bulgaristan topraklarında yaşayan Pomak ve Türklerin yaşamlarında derin yaralar açılmıştır. Filmin çekilmesinin asimilasyonla doğrudan ilgisi, edebiyat bilimcileri tarafından da fark edilmiş ancak totaliter rejimden sonraki dönemde eleştirilmiştir.

Yazarın, kitap vasıtası ile ideolojik düşüncelerini toplum geneline yaymak istemesi, metinlerde tek doğrultulu ve slogana dayalı bir dil kullanması, eser içindeki kişileri bizden olanlar ve olmayanlar şeklinde ayırması romanın sanatsal değerini ortadan kaldırmıştır. Ayrıca Türkler ile ilgili hakaretamiz ve aşağılayıcı bir dil kullanması romanın değerini azaltan diğer bir husus olmuştur.

Kitapta yeniçeriler isyankâr ve asi askerler olarak yansıtılmış ve Donçev tarafından Devşirme sisteminin bozuk olduğu eleştirisi yapılarak sistem içerisinde yetiştirilen Gayrimüslim çocuklarının birer katile dönüştüğü ima edilmiştir. Anlatımlarda okuyucu üzerinde nefret uyandırabilmek için her türlü hileye ve abartıya başvurmaktan kaçınılmamıştır. Osmanlı Devletinin çürümüşlüğü ile ilgili iddialar sadece Bulgarların ağızından değil, Türk karakterlerinin bakış açısıyla da verilmiştir.

Donçev'in, Bulgaristan'ın son iki yüz elli yıllık edebiyat ve sanat tarihi incelendiğinde olumsuz Türk imajı ile ilgili iddialara öncülük eden Rahip Paisiy Hilendarski Sofroniy Vračanski, Dobri Çintulov, İvan Vazov vb. gibi yazarlardan, anonim halk edebiyatından etkilendiği görülmüştür. Yapılan araştırmalar neticesinde Osmanlı ve dolayısıyla Türklerin asılsız, tarihi gerçeklik temeli olmayan olayların aktarımı sebebiyle Bulgar edebiyatında “öteki” olarak algılandığı sonucuna varılmıştır. Ortaya atılan asılsız temalar yerli ve yabancı bilim insanlarının eserlerinden de faydalanılarak ortaya konmuştur. Batılı dünyasında “*Osmanlı demek Türk demektir ve*

yine Türk demek Müslüman demektir” prensibi ile birçok kitabın meydana getirildiği ve olumsuz Türk simgesi örneklerinin çok sık kullanıldığı görülmüştür. Bu dilden vazgeçmeyen şoven Bulgar yazar, tarihçi ve bilim insanlarının da aynı şekilde eserlerinde bu imaja katkıda bulunmak için elinden geleni yaptıkları görülmüştür.

Romanda ortaya konan olumsuz Osmanlı ve Türk imajı, Bulgar hükümetinin zorunlu asimilasyon politikası için zemin oluşturmuş ve açıkça kullanılmıştır. “Ayrılık Zamanı” adlı romanın sözde tarihten yola çıkarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ve dünyada yaşayan Türkleri hedef alan çalışmalarından biri olduğuna hiçbir şüphe yoktur. Genellemek gerekirse, ideolojik amaçlı ve Bulgaristan’da yaşayan Müslüman vatandaşların soykırımına hizmet eden bir kitap olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

TÜRKÇE KAYNAKLAR

1. Akarsu, Bedia, **“İmge”, Felsefe Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.
2. Aktaş, Murat, *“Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”*, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:13, No:1, Ankara 2014.
3. Beydilli, Kemal, *‘Yeniçeri’*, **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi**, Cilt 43, İstanbul 2013.
4. Bölükbaşı, Yusuf Ziya, **Milliyetçiliğin Coğrafyaları – II (Bulgaristan, Hindistan, İran, İtalya, Macaristan, Sırbistan, Yunanistan)**, Gazi Kitapevi, Ankara 2020.
5. Can, Ahmet, **Şiir Üzerine Yapılan Çalışmalarda İmge Terimi**, İstanbul, 2004.
6. Cihangir, Mehmet, *“Sosyal, Kültürel ve Tarihsel Bağlamda İmgeler”*, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2021, Sayı 27.
7. Cuddon J.A, **“İmagery”, Dictionary of Literary Terms and Literary Theory**, Penguin Books, 1999.
8. Çetin, Nurullah, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara 2012,
9. Durmuş, Mitat, *“İmge- Sembol Kavramlarını Yorumlama Projesi ve Melih Cevdet Anday Şiirinde İmge”*, **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 6/3 Summer 2011.
10. İnalçık, Halil, **Osmanlı ve Avrupa**, İstanbul, Ocak 2017.

11. Kayapınar, Ayşe, “*Bulgar Tarihçilerinin Komplot Teorilerinden Örnekler ve Bunların Bulgaristan'daki Türk Azınlığına Etkileri*”, **89 Göçü. Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç**, ed. Neriman Ersoy-Hacısalıhoğlu-Mehmet Hacısalıhoğlu, İstanbul 2012.
12. Kayapınar, Ayşe, “*Tarih, Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Asimilasyon Politikalarına Katkısı: Bulgaristan Örneği*”, - İç.: **Toplumsal Araştırmalar Kitabı**, ed. Dr. Ökkeş Nariñ, Ankara 2021.
13. Kayapınar, Ayşe, Erdoğan Özönlü, Emine, **1472 ve 1560 Tarihli Akıncı Defterleri**, TTK, Ankara 2017.
14. Korkmaz, Nuri, “*Bulgar Milliyetçiliğinin Doğuşu, Ortodoks Unsurları, Gelişimi Ve Türklerin Ötekileştirilmesi*”, **Akademik Bakış**, Cilt 10 Sayı 20.
15. Körpe, Özgür, **Osmanlı Ordu Teşkilatında Akıncı Ocağının Yeri ve Çağdaş Türk Silahlı Kuvvetlerine Etkileri**, Mayıs 2011.
16. Kumrular, Özlem, **Dünyada Türk İmgesi**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.
17. Lütem, Ömer Engin, **Türk-Bulgar İlişkileri 1983–1989, Cilt I 1983–1985**, ASAM, Ankara, 2000.
18. Lütem, Ömer Engin, **Türk-Bulgar İlişkileri 1983–1989, Cilt II 1986–1987**, ASAM, Ankara, 2006.
19. McCarthy, Justin, **Ölüm ve Sürgün “Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı: 1821 -1922**, çev. Fatma Sarıkaya, 2. Baskı, Ankara 2014.
20. Ortaylı, İlber, **Osmanlı Devleti’nde Kadı**, Turhan Kitabevi Yayınları Bilimsel Araştırmalar Dizisi, Ankara 1994.

21. Özcan, Abdülkadir, ‘*Âşıkpaşazâde*’, TDV **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 4, İstanbul 1991.
22. Özcan, Abdülkadir, “*Devşirme*”, TDV **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 9, İstanbul 1994.
23. Raci Efendi, Hüseyin, **Zağra Müftüsünün Hatıraları-Tarihçe-i Vak'a-i Zağra**, ed. Ertuğrul Düzdağ, İz Yayıncılık, İstanbul 2019.
24. Rodoplu Yıldırım, Fatma, Yıldırım, Bülent, “*Bulgar Milliyetçiliği*”, - İç.: **Milliyetçiliğin Coğrafyaları – II (Bulgaristan, Hindistan, İran, İtalya, Macaristan, Sırbistan, Yunanistan)**, ed. Yusuf Ziya, Bölükbaşı, Gazi Kitapevi, Ankara 2020.
25. Rousseau, Andre. M-Pichois, Claude, **Karşılaştırmalı Edebiyat**, Mehmet Yazgan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012.
26. Tekin, Mehmet, **Roman Sanatı, Romanın Unsurları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.
27. Tunalı, Gülfer, **Bulgar Milliyetçiliği ve Türk Azınlık Kimliği: Tarihsel Bir Çözümleme**, İzmir 2020.
28. Ulağlı, Serhat, **İmgebilim “Ötekinin” Bilimine Giriş**, Sinemis Yayınları, İstanbul, 2006.
29. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.
30. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları**, I. Cilt, TTK Basımevi, Ankara 1988.
31. Yivli, Oktay, “*Anlatıcı Sorunsalı*”, **Söylem Filoloji Dergisi**, Haziran 2020.

32. Zafer, Zeynep, “*Bulgar Yazar İvan Vazov ve Türkler*”, - İç.: **Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı** (6-8 Ekim 2016, Çanakkale), Cilt II, Ankara 2017.
33. Zafer, Zeynep, “*Bulgaristan'da Zorunlu Asimilasyona Karşı Mücadele ve Kadın*”, **International Journal of Social Sciences**, Volume 2/2 Fall 2018.
34. Zafer, Zeynep, “*Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı*”, **LITTERA**, Edebiyat Yazıları, Cilt 29, Ankara 2011.
35. Zafer, Zeynep, **Yeni Bir Bakış Açısıyla İvan Vazov**, Ankara 2009.

BULGARCA KAYNAKLAR

1. Ангелов, Веселин, **Строго поверително! Асимилаторската кампания срещу турското национално малцинство в България (1984-1989). Документи**, София, 2008.
2. Ангелова-Дамянова, София, “*Хронотоп и смисъл: езикът на пространството и времето в романа "Време разделно" от Антон Дончев*”, **Електронно списание LiterNet**, 19.03.2003, № 3 (40), <https://litenet.bg/publish8/sangelova-damianova/hronotop.htm> (Erişim tarihi: 03.11.2022).
3. Врина-Николов, Мари, “*Образът на “турчина” в българската проза от XIX и XX век: Тема и вариации по един мит на балканската национална идентичност*”, <https://balkansbg.eu/bg/content/b-identichnosti/481-obrazat-na-turchina.html>, (Erişim tarihi 01.01.2022).

4. Георгиева, Цветана, **Еничарите в българските земи**, „Наука и изкуство“, София, 1988.
5. Георгиева, Цветана, *“Историографски митове и литература (Романът на Антон Дончев “Време разделно)”*, <https://www.rodopskistarini.com> (Erişim tarihi:03.01.2022).
6. Горчева, Даниела, *“Антон Дончев в Европа”*, https://www.rodopskistarini.com/2011/04/blog-post_981.html, (Erişim tarihi:05.01.2022).
7. Градева, Р. *“Турците в българската книжнина, XV-XVIII век”* – İç.: **Балкански идентичности**, София 2001.
8. Дончев, Антон, **Време разделно**, Десето издание, Издателство „Български писател“; ДП „Георги Димитров“, София, 1986 г.
9. **Държавна сигурност – смяната на имената – възродителният процес 1986-1990**”, Документален сборник, том 2, издание на Комисията по досиетата, 2013 г.
10. Еленков, И., Даскалов, Р., **Защо сме такива? В търсене на българската културна идентичност**, София, изд. Просвета, 1994.
11. Жечев Тончо, **Българският роман след Девети септември**, Изд. "Наука и изкуство", София, 1980.
12. Зафер, Зейнеп, *“Българската литература в сянката на политиката и пропагандата (Преводите в Турция през втората половина на 60-те и 70-те години)”*, Дзяло, год. VII, 2019, бр. 15.

13. Зафер, Зейнеп, *“Българската политическа и пропагандна литература в Турция и „В името на народа“ на Митка Гръбчева”*, **Електронно списание LiterNet**, 13.01.2019, No 1 (230).
14. Касабова, Благовеста, *“Прочетено наново”*, **Електронно списание LiterNet**, 24.09.2006, №9(82), https://litenet.bg/publish17/b_kasabova/a_donchev.htm, (Erişim tarihi:15.07.2022).
15. Келбечева, Евелина, *“Нека чуем тези гласове поне сега”*, <https://www.mediapool.bg/neka-chuem-tezi-glasove-pone-sega-news180032.html> (Erişim tarihi:15.09.2022).
16. Константинова, Даниела, *“Българско национално радио (БНР)”*, <https://bnr.bg/en/post/intense-literature-12-time-of-parting-the-row-must-go-on>, (Erişim tarihi:12.10.2022).
17. Лори, Бернар, *“Разсъждения върху историческия мит "пет века ни клаха"”*, - Ъс.: **Историческо бъдеще**, 1997, № 1.
18. Маринов, Петър, *“Някога”*, http://litenet.bg/publish/p_marinov/niakoga (Erişim tarihi:03.01.2022).
19. Пелева, Инна, *“Български писателки-формули на неуспеха”*, **Електронно списание LiterNet**, https://litenet.bg/publish20/i_peleva/bylgarski.htm, (Erişim tarihi:10.01.2022).
20. Хаджъ, Садък, *“От вмешателство в турския книжовен език към пълна забрана (езиковата политика на комунистическа България)”*, **Езиков свят-Orbis Linguarum**, 2022, 20.2Hadxy.

21. Хранова, Албена, *“Родно, дясно и ляво: Антон Дончев”*,
<https://www.librev.com/index.php/arts-theory-publisher/413-2009-06-16-06-07-56> (Erişim tarihi: 08.10.2022).
22. Янев, Владимир, *“Време разделно на Антон Дончев”*, **Електронно списание LiterNet**, 26.01.2009.

İNTERNET KAYNAKLARI

1. *“Destansı”*, Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr>, (Erişim tarihi:03.01.2022).
2. ЦДА, ф. 1Б, оп. 68, а. е. 3388, л. 231-240 , Протокол № 35 от заседание на Политбюро на ЦК на БКП от 12 март 1988 г.: *“Разглеждане на проект за тезиси по „Възродителния процес”*, (Erişim tarihi:02.02.2022).
3. <http://technik.info/>, (Erişim tarihi:05.04.2022).
4. <http://www.svubit.org/includes/slova/zaad.html>, (Erişim tarihi:02.01.2022).
5. [https://bg.wikipedia.org/wiki.](https://bg.wikipedia.org/wiki/), (Erişim tarihi:11.01.2022).
6. [https://bg.wikipedia.org/wiki/ Марин_Дринов.](https://bg.wikipedia.org/wiki/Марин_Дринов.), (Erişim tarihi:25.10.2022)
7. https://bg.wikipedia.org/wiki/Антон_Дончев, (Erişim tarihi:02.01.2022)
8. [https://bg.wikipedia.org/wiki/Балканика_\(литературна_награда\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/Балканика_(литературна_награда)), (Erişim tarihi:05.01.2022)
9. https://bg.wikipedia.org/wiki/Енихан_баба., (Erişim tarihi:10.09.2022)
10. https://en.wikipedia.org/wiki/Evelina_Trojanska (Erişim tarihi:01.01.2022)

11. https://en.wikipedia.org/wiki/Köprülü_Fazıl_Ahmed_Paşa, (Erişim tarihi: 24.03.2022)
12. https://en.wikipedia.org/wiki/Ludmil_Staikov, (Erişim tarihi:11.01.2022).
13. <https://ibl.bas.bg/rbe/>, Институт за български език, (Erişim tarihi:14.05.2022).
14. <https://rechnik.chitanka.info/>, (Erişim tarihi:7.07.2022).
15. <https://rechnik.chitanka.info/w/> бaн., (Erişim tarihi:03.12.2022).
16. <https://sozluk.gov.tr/>, “*Karakter*”, **Türk Dil Kurumu Sözlükleri**, (Erişim tarihi:07.12.2022).
17. <https://sozluk.gov.tr/imge>, TDK Sözlükleri, (Erişim tarihi: 02.03.2022).
18. <https://tarihbilgi.org/hikmet-i-hukumet/>, (Erişim tarihi:11.11.2022).
19. https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarihî_roman, (Erişim tarihi:30.08.2022).
20. https://tr.wikipedia.org/wiki/1367-1373_Osmanlı_Bulgar_Savaşı, “*UNESCO Dünya Mirası Listesi, Rila Manastırı*”, (Erişim tarihi:11.01.2022).
21. https://tr.wikipedia.org/wiki/Belgradın_Fethi., (Erişim tarihi: 07.11.2022).
22. https://tr.wikipedia.org/wiki/İlinden_İsyanı, (Erişim Tarihi: 30.05.2022).
23. https://tr.wikipedia.org/wiki/Paganizm#endnote_3, (Erişim tarihi:21.11.2022).
24. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sarazen.>, (Erişim tarihi:22.10.2022).
25. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sipahi>, (Erişim tarihi: 24.03.2022).
26. https://tr.wikipedia.org/wiki/Todor_Jivkov, (Erişim tarihi:05.01.2022).
27. https://tr.wikipedia.org/wiki/Varşova_Paktı, (Erişim tarihi:08.01.2022).

28. <https://translate.google.com/?hl=bg&tab=TT>, (Erişim tarihi:05.01.2022).
29. <https://translate.google.com/?hl=tr>, (Erişim tarihi: 24.03.2022).
30. https://www.academia.edu/login?post_login_redirectwww.academia.e2FmentionfromDnavbar, (Erişim tarihi: 24.03.2022).
31. <https://www.antondonchev.com/static.php/content>, (Erişim Tarihi: 22.03.2022).
32. <https://www.desant.net/show-news/27369/>, “Орденът „Св. св. Кирил и Методий” и неговата история”, (Erişim tarihi:11.01.2022).
33. <https://yenibalkan.com/tr/kose-yazilari/osmanli-kaynaklarinda-yorukler>, (Erişim tarihi: 12.06.2022).
34. Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr>, (Erişim tarihi: 24.03.2022).
35. Vrinat-Nikolov, Marie, “*CRISES HISTORIQUES ET MYTHES IDENTITAIRES: QUELQUES ILLUSTRATIONS DANS LA LITTÉRATURE BULGARE DU XXe SIÈCLE*”, **LiterNet**, 21.09.2002, № 9 (34) (Erişim tarihi: 04.03.2022) Fransızcası: A paraître dans les actes du colloque "La France, l'Europe et les Balkans, crises historiques et témoignages littéraires", Arras-Paris, 22/23 Septembre 2000. (Erişim tarihi: 12.06.2022).
36. Vrinat-Nikolov, Marie, “*Образът на турчина*”, <http://balkansbg.eu/bg/content/b-identichnosti/481-obrazat-na-turchina.html>, (Erişim tarihi 01.01.2022).
37. “*Антон Дончев стана младоженец на 79!*”, <https://www.blitz.bg/article/15171>, 23 Януари 2011, (Erişim tarihi:01.01.2022).

38. *“Биографията на Антон Дончев”*,
<https://www.antonchev.com/static.php/content>,
(Erişim tarihi:01.01.2022).
39. Вестник Труд, Култура, **Откъс от романа “Сказание за Времето на Самуила”, Смъртта на Чрънат**, 21.08.2020, <https://trud.bg/откъс-от-романа-сказание-за-времето-на-самуила-смъртта-на-чрънат/>, (Erişim tarihi:11.01.2022).
40. Христов, Христо, *“Документи – МВР, Как филмът „Време разделно” влезе в сводките на Държавна сигурност”*, <https://desebg.com/2011-01-13-09-25-08/4422-2020-06-20-09-59-18>, (Erişim tarihi: 08.10.2022).

ÖZET

Bu tezin amacı Anton Donçev'in "Ayrılık Zamanı" (Vreme Razdelno) adlı romanında aktarılan yeniçeri, Osmanlı ve Türk imgesini incelemektir. Fransız İhtilali ile birlikte Balkanlarda meydana gelen birtakım gelişmeler ve Osmanlı idaresinin zayıflaması üzerine Balkan halklarında ortaya çıkan ulus bilincini oluşturma arzusu Türk, Osmanlı ve yeniçeriler imgesinin son derece olumsuz bir şekilde aktarılmasına sebep olmuştur. Balkan halklarına mensup birçok tarihçi, edebiyatçı ve yazar meydana getirdikleri eserlerinde yeniçeri, Osmanlı ve Türklere olan bakış açısını son derece olumsuz, gerçek dışı ve kurgusal olaylar ile aktarmışlardır. Hâlbuki Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlarda beş yüz yıl boyunca sürdürdüğü hükümlanlığının olumlu izleri bugün bile görünür şekilde devam etmektedir. Şüphesiz ki Osmanlıların bu kadar derin izler bırakabilmesinin en önemli kuvvet çarpanı öncelikle fethettiği topraklarda yaşayan Gayrimüslimlere göstermiş olduğu hoşgörü ve sunmuş olduğu yaşam koşullarıdır. Ancak aynı hoşgörü kendisine gösterilmemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarının genişlemesi ile birlikte asker ihtiyacı artmış ve bu ihtiyacı karşılamak için Osmanlı Sultanı I. Murat döneminden itibaren Yeniçeri Ocağı kurulmuştur. Yeniçeri Ocaklarına ilk olarak, fethedilen Balkanlardaki Gayrimüslim ailelerin savaşmaya yatkın ve sağlıklı çocukları devlet tarafından seçilmiştir. Ancak, Fatih Sultan Mehmet zamanından itibaren askerlik teşkilatındaki yenilikçi uygulamalar, kötü yaşam şartları içinde bulunan Balkan haklarının iyi bir yaşam arzusuyla devlet teşkilatı içerisinde yer alma isteğini, özellikle bu isteğin gerçekleştirilmesinde temel araç olan devşirme ve yeniçeri sisteminin de rağbet görmesine sebep olmuştur. Zaman içerisinde Osmanlı devlet teşkilatı içerisinde iyi eğitim alan yeniçeriler söz sahibi asker ve devlet adamları olarak doğdukları toprakların gelişmesinde büyük yararlılıklar göstermişlerdir.

Olumsuz Türk, Osmanlı ve yeniçeri aktarımı yapan sayısız kitaplardan biri de Bulgar yazar Anton Donçev tarafından kaleme alınan “Ayrılık Zamanı” adlı romandır. Kitap, dönem Bulgaristan’ında BKP Merkez Komitesi ve bizzat devlet başkanı Todor Jivkov tarafından o güne kadar hiç tanınmayan yazar Anton Donçev’e 1964 yılında sipariş edilmiştir.

Romanının siyasi amacı, Bulgaristan’da ilk olarak 1970’li yıllarda Pomaklara sonra 1980’li yıllarda Türklere karşı gerçekleştirilecek zorunlu Bulgarlaştırma süreci esnasında ortaya atılacak asılsız gerekçeleri sözde tarihi temellere dayandırmak ve bu süreçte yoğun bir şekilde kullanılacak Bulgar asıllı vatandaşların nefret duygusunu ve misilleme isteğini körüklemektir. Bu nedenle Bulgar edebiyatında eskiden beri beslenen ve romanda natüralist bir üslup ile kurgulanan zalim Osmanlı ve Türk imgesini günümüzde olduğu gibi gelecekte de Bulgar toplumunun hafızasından silmek imkânsız görünmektedir. Ayrıca, Türkiye ve Bulgaristan arasında geçmişte derin siyasi krize sebebiyet veren, verilen taahhütlere rağmen Bulgar devlet televizyon kanallarında sık sık gösterilen aynı adlı filmin kaynağını oluşturan roman, birçok defa Bulgaristan resmi makamları tarafından Nobel Edebiyat Ödülü’ne teklif edilmiştir.

Tez altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öncelikle, Anton Donçev’in hayatı, sanatı ve bakış açısı incelenmiştir. İncelemelerden elde edilen sonuçlara göre yazarın sanatsal yaşamının nasıl şekillendiği ortaya konmuştur. İkinci bölümde romanın tarihi temelde anlatımı yapılmış ve çıkışından sonra meydana gelen siyasi gelişmeler aktarılmıştır. Üçüncü bölümde romanın materyal unsurları incelenmiştir. Kitap, roman bilimi incelemesine uygun olarak karakterler açısından incelenmiş ve karakterlerin özellikleri ortaya konmuştur. Bununla birlikte olay-vaka örgüsü gerçeklik temelinde incelenmiştir. Dördüncü bölümde romanın yeniçerilik geleneği ve dönem gerçekleri temelinde incelenmesi yapılmış, incelemeler neticesinde de kitapta yeniçeriler, devşirme

ve Osmanlı devlet yapısına kitapta yöneltilen eleştiriler ortaya konmuştur. Beşinci bölümde öncelikle imge kavramı açıklanmış ve bu açıklama ışığında batı dilinde olumsuz Türk ve Osmanlı örnekleri incelenmiştir. Bu aşamadan sonra, ortaya çıkan örneklerle benzer şekilde olumsuz Türk, Osmanlı ve yeniçeri kavramlarının Bulgar edebiyatındaki yansımaları tespit edilmiştir. Son bölümde de “Ayrılık Zamanı” adlı romana yüklenen görev ve kitap özelinde aktarılan olumsuz yeniçeri, Osmanlı ve Türk imgelerinin incelemesi yapılmıştır.

Çalışmanın amacı, şimdiye kadar hiç incelenmemiş olan “Ayrılık Zamanı” romanında aktarılan olumsuz yeniçeri, Osmanlı ve Türk kavramlarının Bulgar Edebiyatı’nda nasıl algılandığını açıklamak, günümüz Bulgaristan’ında söz konusu aktarımların devam edip etmediği ile bilgi vermek ve konu ile ilgili araştırma yapacak genç kuşaklara ışık tutmaktır.

Anahtar Sözcükler: Türk, Osmanlı, Yeniçeri, İmaj, Bulgar Edebiyatı, Anton Donçev, Ayrılık Zamanı.

ABSTRACT

IN ANTON DONCHEV'S BOOK VREME RAZDELNO JANISSARY, OTTOMAN AND TURKISH IMAGE

TOPCUOGLU, Reyhan

Master Thesis, Department of Bulgarian Language and Literature

Thesis Advisor: Prof. Dr. Zeynep ZAFER

2021, Number of Pages

The aim of this thesis is to examine the Janissary, Ottoman and Turkish images conveyed in Anton Donchev's novel "Separation Time"(Vreme Razdelno). Some developments in the Balkans with the French Revolution and the desire to create national consciousness among the Balkan peoples after the weakening of the Ottoman administration caused the image of Turks, Ottomans and Janissaries to be conveyed in an extremely negative way. Many historians, writers and writers belonging to the Balkan peoples have conveyed the point of view of Janissaries, Ottomans and Turks with extremely negative, unreal and fictional events in their works. However, the positive traces of the Ottoman Empire's domination in the Balkans for five hundred years continue to be visible even today. Undoubtedly, the most important factor for the Ottomans to leave such deep traces is primarily the tolerance and the living conditions offered to the non-Muslims living in the lands they conquered. However, the same tolerance was not shown to him.

With the expansion of the borders of the Ottoman Empire, the need for soldiers increased and to meet this need, the Janissary Corps was established from the time of the Ottoman Sultan Murat I. Firstly, the warlike and healthy children of non-Muslim families in the conquered Balkans were chosen by the state to join the Janissaries.

However, since the time of Fatih Sultan Mehmet, innovative practices in the military organization caused the desire of the Balkan Rights, who were in bad living conditions, to take part in the state organization with the desire for a good life, especially the Devshirme and Janissary system, which were the main tools in realizing this desire. The Janissaries, who received good training in the Ottoman State organization over time, showed great usefulness in the development of the lands they were born as powerful soldiers and statesmen.

One of the numerous books that convey negative Turkish, Ottoman and Janissaries is the novel "Separation Time" written by Bulgarian writer Anton Donchev. The book was commissioned by the BKP Central Committee and the head of state, Todor Zhivkov, in 1964, to the writer Anton Donchev, who was never known until that day in Bulgaria.

The political purpose of the novel is to base the groundless reasons that will be put forward during the compulsory Bulgarianization process to be carried out first against the Pomaks in the 1970s and then against the Turks in the 1980s, on so-called historical foundations, and to fuel the hatred and desire for retaliation of the Bulgarian citizens who will be used extensively in this process. . For this reason, it seems impossible to erase the cruel Ottoman and Turkish image, which has been nurtured in Bulgarian literature for a long time and fictionalized with a naturalistic style in the novel, from the memory of Bulgarian society in the future as it is today. In addition, the novel, which caused a deep political crisis between Turkey and Bulgaria in the past, and which is the source of the movie of the same name, which was frequently shown on Bulgarian state television channels despite the commitments made, was offered for the Nobel Prize in Literature many times by the Bulgarian authorities.

The thesis consists of six chapters. In the first chapter, Anton Donchev's life, art and perspective are examined. According to the results obtained from the examinations, it was revealed how the artistic life of the author was shaped. In the second part, the historical basis of the novel is explained and the political developments that took place after its release are explained. In the third chapter, the material elements of the novel were examined. The book has been examined in terms of characters in accordance with the study of novel science and the characteristics of the characters have been revealed. However, the event-case pattern was examined on the basis of reality. In the fourth chapter, the novel is examined on the basis of the Janissaries tradition and the realities of the period, and as a result of the examinations, the criticisms of the Janissaries, devshirme and the Ottoman state structure in the book are revealed. In the fifth chapter, firstly, the concept of image is explained and in the light of this explanation, negative Turkish and Ottoman examples in the western language are examined. After this stage, the reflections of negative Turkish, Ottoman and Janissary concepts in Bulgarian literature have been determined, similar to the examples that have emerged. In the last part, the task attributed to the novel "Separation Time" and the negative janissary, Ottoman and Turkish images that were quoted in the book were examined.

The aim of the study is to explain how the negative Turkish, Ottoman and Janissary concepts in the novel "Separation Time", which has never been studied until now, are perceived in Bulgarian Literature, to give information about whether these transfers continue in today's Bulgaria and to shed light on the younger generations who will do research on the subject.

Keywords: Turkish, Ottoman, Janissary, Image, Bulgarian Literature, Anton Donchev, Transmission.